

”Jälkihuolto rulettaa”

Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä

Riitta Jurvansuu

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen
Sosionomi ylempi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Koulutusala

Koulutusohjelma: Sosiaali-alan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä: Riitta Jurvansuu
Opinnäytetyön nimi: ”Jälkihuolto rulettaa” Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä.
Sivuja (joista liitesivuja): 97 (11)
Päiväys: 6.5.2013
Opinnäytetyön ohjaajat: Helavirta Susanna ja Viinamäki Leena
<p>Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, mitkä Oulun kaupungin perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt ovat tukeneet tai eivät ole tukeneet nuorten mielestä heidän osallisuutensa kokemista kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Työni on kehittämishanke, jossa asiakkailta saadun palautteen avulla kehitetään ja luodaan konkreettisia välineitä ja uusia toimintatapoja jälkihuollossa tehtävään työhön. Kehittämishankkeeni koskee Oulun kaupungin perhehoidon 20-vuotiaita jälkihuollossa olevia nuoria.</p> <p>Opinnäytetyöni on toimintatutkimus. Bikva-arviointimalli on toiminut kehittämishankkeeni aineistokeruumenetelmänä, jossa lähtökohtana ovat asiakkaiden näkemykset palvelun laadusta ja vaikuttavuudesta. Bikva-mallin mukaisesti olen osallistanut asiakkaita, sosiaalityöntekijöitä, palveluesimiehen ja lastensuojelun johtavat viranomaiset. Kehittämistyössäni olen hyödyntänyt lisäksi asiakastietojärjestelmästä, sosiaalityöntekijöiden haastatteluista, jälkihuoltotyöryhmän kokouksista ja kumpuushankkeen puitteissa toteutetuista kehittämispäiviltä saamiini tietoja. Aineiston analyysitapana olen käyttänyt teemoittelua ja sisällönanalyysiä.</p> <p>Kehittämishankkeeni mukaan keskeiseksi tueksi nuoret kokevat hyvän suhteen sosiaalityöntekijän kanssa. Ilman toimivaa suhdetta nuori on vaarassa jäädä palvelujen ulkopuolelle ja vaikka saakin palveluita, nuori ei ole tilanteeseen tyytyväinen. Hyvällä suhteella on iso merkitys jälkihuollon jälkeenkkin. Kehittämishankkeeni mukaan jälkihuoltoon liittyvällä tiedolla ei ole merkitystä ellei se ole oikea-aikaista eikä nuori koe sitä omakohtaisesti merkitykselliseksi. Nuoret kokevat tärkeimmäksi lähiverkostonsa, joilta tulee ensisijainen ja konkreettinen tuki nuorelle silloin kun hän sitä tarvitsee.</p> <p>Nuoret tarvitsevat tietoa oikeuksistaan ja vastuistaan sekä henkistä tukea koko jälkihuollossa olonsa ajan. Lastensuojelun jälkihuollon palveluita tulisi kehittää asiakaslähtöisesti nuorten yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi heidän osallisuuttaan tukien.</p>
Asiasanat: Lastensuojelun jälkihuolto, nuori, osallisuus, asiakaslähtöisyys, Bikva-arviointi

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme: Degree programme of Social services
Author: Riitta Jurvansuu
Thesis title: "Aftercare rule" The involvement experiences of youth making a transition from aftercare into education and working-life.
Pages (of which appendixes): 97 (11)
Date: 6.5.2013
Thesis instructors: Helavirta Susanna and Viinamäki Leena
<p>The aim of this Master's Thesis is to investigate how the youth experience the services and practices of the family care services of the city of Oulu. The aim is specifically in evaluating whether these services support youth's participation in moving into education and work-life. This thesis is a development project, where the goal is to use client feedback to create concrete tools and methods for aftercare work. The subject target group of the study is the 20-year youths involved in after care.</p> <p>The study method applied in this thesis is action research. The client-oriented Bikva evaluation model has been used as a method to collect the research material, with the focus on the clients experiences on service quality and impact. The participating group consisted of have included clients, social workers, the service supervisor, and the leading public officers of childcare. I have also made use of information available from the customer information system, social worker interviews, aftercare working group meetings and material made available through the development day events arranged by a partnership project. The data analysis method applied is thematic and content-analysis.</p> <p>According to the results, the youth experience the relationship with the social worker as the core supporting factor. Without a working relationship, the youth are in danger of being left out of the scope of the services, and dissatisfied with the results even if the services are available. A good relationship is found to be very important also after the aftercare period. The findings also show that the aftercare related information is not useful if it is not applied in the right time and context, and if the young person does not find it personally important. The most important factor for the youth is found to be their closest supporting network, which provides the primary (first) and concrete support for the youth when needed.</p> <p>In conclusion, the youth require information about their rights and responsibilities for the whole duration of their aftercare period. The child support services related to aftercare should be developed from a customer-oriented perspective to support the individual needs of the youth, while involving them personally.</p>
Key words: after-care in child, adolescent, participation, client orientation, Bikva-evaluation model

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHOOLTO.....	9
2.1 Jälkihuolto lain mukaan	9
2.2 Jälkihuollon tutkimus ja kehittäminen	12
2.3 Jälkihuollon asiakasmäärät.....	17
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	22
3.1 Tausta	22
3.2 Tehtävät.....	25
3.3 Aineistot	25
3.4 Menetelmät.....	30
3.5 Eettiset huomiot	35
4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	39
4.1 Asiakaslähtöisyys	39
4.2 Osallisuus	40
5 KEHITTÄMISHANKKEEN BIKVA-HAASTATTELUIJEN TULOKSET.....	44
5.1 Nuorilta saatu palaute.....	46
5.2 Sosiaalityöntekijöiltä saatu palaute	52
5.3 Palveluesimieheltä saatu palaute.....	55
6 YHTEENVETO	58
6.1 Hyvä ja luottamuksellinen suhde	58
6.2 Tiedottaminen	62
6.3 Konkreettinen tuki.....	67
7 POHDINTA	72
LÄHTEET	79
LIITTEET	87

KUVAT

Kuva 1. Oulun kaupungin jälkihuollossa olevat 20-vuotiaat nuoret maakunnittain vuosina 2009, 2011 ja 2012.....	21
--	----

KUVIOT

Kuvio 1. Kehittämishankkeeni paikantuminen jälkihuollon tieteellisen tutkimuksen kenttään.....	13
Kuvio 2. Jälkihuollon suunnitteluprosessin neljä osa-aluetta.....	16
Kuvio 3. Jälkihuollossa olevan nuoren ohjauksen etenemisprosessi avaintapahtumina.....	24
Kuvio 4. Kehittämishankkeen toteuttamisasetelma.....	26
Kuvio 5. Toimintatutkimuksen spiraali.....	35
Kuvio 6. Osallisuuden tasot ja vaiheet.....	42
Kuvio 7. Aineistokartta nuorten kokemuksista jälkihuollon palveluista, mitkä ovat /eivät ole tukeneet heidän osallisuuttaan kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.....	45

TAULUKOT

Taulukko 1. Jälkihuollon keskeiset kehittämis- ja tutkimushankkeet keskeisine tuloksineen suhteessa kehittämistehtäviini.....	14
Taulukko 2. Kehittämishankkeen esitutkimuksellisesta aineistosta saatu tieto ja täydentäminen sosiaalityöntekijöiden haastattelujen avulla.....	18
Taulukko 3. Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olleet 20-vuotiaat nuoret ja sukupuolen jakautuminen vuosina 2009, 2011 ja 2012.....	18
Taulukko 4. Jälkihuollossa olevien 17-20-vuotiaiden nuorten tilannekatsaus Oulun kaupungin perhehoidossa vuosina 2009, 2011 ja 2012.....	19
Taulukko 5. Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevien 18-20-vuotiaiden kouluttautuminen peruskoulun jälkeen sekä asiakasmäärä vuosina 2009, 2011 ja 2012.....	20
Taulukko 6. Perhehoidon jälkihuollossa oleville 18-20-vuotiaille nuorille järjestetyt tukipalvelut vuosina 2009, 2011 ja 2012.....	21
Taulukko 7. Kehittämistehtävän nuorten Bikva-haastattelukartta.....	28
Taulukko 8. Kehittämishankkeeni tutkimusmetodin Bikva-mallia soveltaen.....	29
Taulukko 9. Nuorten mielipiteet Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.....	47
Taulukko 10. Nuorten mielipiteet Teema B. Taloudellinen tuki.....	50
Taulukko 11. Nuorten mielipiteet Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen.....	50
Taulukko 12. Nuorten mielipiteet Teema D. Tukitoimet.....	51
Taulukko 13. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet Teemat A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.....	53
Taulukko 14. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet Teemat B. Taloudellinen tuki, Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen ja Teema D. Tukitoimet.....	55
Taulukko 15. Palveluesimiehen mielipiteet Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.....	56
Taulukko 16. Palveluesimiehen mielipiteet Teema B: taloudellisesta tuesta, Teema C: yhteistyöstä: verkostoituminen ja Teema D: tukitoimista.....	57
Taulukko 17. Bikva-haastatteluun osallistujien kehittämissuhteita hyvästä ja luottamuksellisesta suhteesta.....	62
Taulukko 18. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämissuhteita tiedottamisesta.....	66
Taulukko 19. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämissuhteita konkreettisesta tuesta.....	71

LIITTEET

Liite 1. Jälkihuoltoon liittyviä Pro graduja.....	87
Liite 2. Jälkihuoltoon liittyviä opinnäytetöitä.....	88
Liite 3. Oulun kaupungin organisaatio 1.1.2011.....	89
Liite 4. Oulun kaupungin Sosiaalinen hyvinvointi.....	90
Liite 5. Jälkihuoltotyöryhmä.....	91
Liite 6. Saatekirje nuorille opinnäytetyöhön osallistumisesta.....	92
Liite 7. Suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.....	93
Liite 8. Orientaatiomateriaalit Bikva-haastatteluihin osallistumisesta.....	94
Liite 9. Bikva-haastatteluiden yhteenveto. Nuorten ja lähiverkoston tukeminen, vastuun antaminen.....	95
Liite 10. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämissuhteita.....	96
Liite 11. Bikva-haastatteluiden osallistujien mielipiteet Bikva-menetelmästä.....	97

JOHDANTO

Opinnäytetyössäni käsittelen sydäntäni lähellä olevaa aihetta. Olen nuorten asialla. Olen leijonaemo, jolla on tärkeä tehtävä. Työssäni tunnen olevani nuorten puolella, samassa laumassa. Uskon, että näihin tunteisiin ovat minua kuljettaneet ja valmistelleet tähänastiset elämäkokemukseni. On etuoikeus kun voin mahdollisesti vaikuttaa asioihin, vaikkakin pienin askelin pitkällä työsaralla, osallisena nuoret, tulevaisuuden tekijät.

Kehittämishankkeena toteutettavan opinnäytetyöni tavoitteena on ollut selvittää, mitkä Oulun kaupungin perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt ovat tukeneet tai eivät ole tukeneet nuorten mielestä heidän osallisuutensa kokemista kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Hankkeessani asiakkailta saadun palautteen avulla kehitetään ja luodaan konkreettisia välineitä ja uusia toimintatapoja jälkihuollossa tehtävään työhön. Sosiaalityön käsitteitä avaan asiakaslähtöisyyden näkökulmasta ja peilaan niitä eri tietolähteisiin sekä voimassa oleviin lakeihin ja säännöksiin. Käsitteellä asiakaslähtöisyys tarkoitan asiakkaiden äänen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä palvelujen kehittämisen asiakasprosessissa.

Kehittämishankkeeni aiheen lähtökohtana on ollut vuonna 2009 tekemäni yleishavainto, jonka mukaan puolet jälkihuollon piirissä olevista nuorista on jäänyt kiinnittymättä koulutus- ja työelämään. Samaan aikaan perustettiin Oulun kaupungin moniammatillisista toimijoista koostuva jälkihuoltoryhmä, jonka tarkoituksena on edistää jälkihuollossa olevien nuorten parissa tehtävän työn prosessia monialaisena yhteistyönä. Kehittämistyöni liittyy Oulun kaupungin perhehoidon, perhehoitajien, sosiaali- ja perhetyöntekijöiden yhteiseen kumppanuushankkeeseen: ”Kumppanuutta, voimavaroja ja dialogia perhehoitoon- hanke 2011-2012.” Kehittämishankeeni on tarkoitettu koskemaan Oulun kaupungin perhehoidon 20-vuotiaita jälkihuollossa olevia nuoria.

Kehittämishankkeeni on toimintatutkimus. Olen käyttänyt monimetodista lähestymistapaa hyödyntäen tietolähteitä mahdollisimman monipuolisesti. Kehittämishankkeessani keskeisessä roolissa on asiakaslähtöinen jälkihuoltopalveluiden tarkastelu ja kehittäminen Bikva-mallia käyttäen. Bikva-arviointimalli on toiminut kehittämishankkeeni aineistonkeruumenetelmänä, jossa lähtökohtina ovat asiakkaiden näkemykset palvelun laadusta ja vaikuttavuudesta. Tietoa olen koonnut asiakastietojärjestelmästä, sosiaali-

työntekijöiden haastatteluista, Bikva-haastatteluista, jälkihuoltotyöryhmän kokouksista ja kumppanuushankkeen puitteissa toteutetuista kehittämispäivistä. Asiakkaita osallistava ja mielipiteet huomioon ottava malli herätti kiinnostukseni lähteä soveltamaan ja kokeilemaan Bikva-mallin käyttöä nuorten, sosiaalityöntekijöiden, palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajien haastatteluissa.

Lastensuojelutyössä on käytettävissä aikaisempaa enemmän sekä tutkimuksellista että kokemuksellista tietoa, joka on sovellettavissa käytäntöön työskenneltäessä nuorten ja heille läheisten verkostojen kanssa tai kehitettäessä työyhteisön toimintamalleja. Nykyinen kehittämissuunta antaa ehkä painavimman arvon asiakkailta saatavaan palautteeseen. (Alho 1995, 147-154.) Sosiaaliala tarvitseekin kipeästi kokemuksia, kokeiluja, ja arviointitietoa menetelmistä, joissa asiakas osallistetaan pysyväluontaisesti alan kehittämiseen, suunnitteluun ja arviointiin (Karvinen-Niinikoski, Koivisto & Yliruka 2009, 17).

Kehittämishankkeeni aihe on ajankohtainen. Jälkihuollon tarve kasvaa huostaanottojen lisääntyessä. Asia nousee esille myös yhteiskunnallisissa keskusteluissa nuorisotyöttömyydestä ja syrjäytymisestä. Toisaalta tutkittua tietoa lastensuojeluasiakkaiden/sijoitusten haitoista ja syrjäytymisriskin lisääntymisestä liittyen kiinnittymiseen koulutus- ja työelämään löytyy hyvin vähän. Laatutyöskentelyn keskeisiä tavoitteita ovat Tupu Holman (1999, 23) mukaan asiakaslähtöisyys ja prosessien hallinta. Asiakas ja hänen tarpeisiinsa vastaaminen sekä työn tekeminen mahdollisimman hyvin ja tuloksellisesti ovat kautta aikojen kuuluneet hyvään toimintakäytäntöön myös sosiaalipalveluissa. (Holma 1999, 23.) Asiakkaan osallisuuden tukeminen ja oikeusturvan toteutuminen ovat osa tätä prosessia (Rousu 1999, 22).

Kehittämishankkeeni, opiskelu, on prosessi, jossa ”työajat” menettävät merkityksensä. Prosessointi näkyy mielestäni siten, että asioita on käsiteltävä laajasti varsinaisen asian löytämiseksi, asioiden avautuminen vaatii aikaa. Prosessointini tapahtuu pitkälti myös alitajunnan tasolla. Mielikuvissani on pyramidi, jonka perustana alimmaisena ovat yhteiskunta ja lainsäädäntö, joka velvoittaa ja vaikuttaa sosiaaliseen kenttään. Niiden päälle rakentuu monitahoinen alati kehittyvä ja kehitettävä toiminta ja tutkimus, jonka yhtenä osana näen opinnäytetyöni, jonka tavoitteena on (Ammattikorkeakouluasetus 352/2003 3:7 § 5mom., hakupäivä 1.2.2013) valmiuksieni kehittäminen, taitojeni ja tietojeni soveltamisen ammattiopintoihini liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä.

2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

2.1 Jälkihuolto lain mukaan

Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 252/2006) mukaan jälkihuollon toimenpitein turvataan nuoren sijaishuollon kantavuus ja varmistetaan, ettei nuori ajautu liian varhain lopetetun tuen vuoksi yhteiskunnan muun hoito- ja huoltokoneiston varaan. Hallituksen esityksen mukaan jälkihuollolla on pyrittävä tukemaan sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta samalla tavoin, kuin vanhemmat tavanomaisesti avustavat ja tukevat itsenäistyviä ja aikuistuvia lapsiaan. Jälkihuolto ei merkitse nuoren holhoamista vaan hänen itsenäistymisensä tukemista. Hyvin toteutettu jälkihuolto on myös ehkäisevää lastensuojelutyötä. (Finlex 2006, hakupäivä 2.2.2013.)

Sosiaalityötä ja sen interventioita kehystää lainsäädäntö, joten juridiset ja lailliset kysymykset ovat merkittäviä tarkasteltaessa asiakkuutta sosiaalityössä (Laitinen & Pohjola 2010, 12). Lastensuojelun jälkihuoltoa ohjaa lastensuojelulaki (13.4.2007/417), joka on tullut voimaan 1.1.2008. Lain myötä ovat täsmentyneet esimerkiksi oikeus jälkihuoltoon, jälkihuollon sisältö sekä itsenäistymisvarat (75-77§). (Romppainen 2008, hakupäivä 27.11.2011; Puustinen-Korhonen 2009, hakupäivä 28.10.2011.)

Laki on ehdoton lapsen ja nuoren henkilökohtaisesta oikeudesta jälkihuoltoon. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon tai vähintään 6 kuukauden kestäneen avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen kun sijoitus on kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12:75§ 1-2 mom., hakupäivä 1.2.2013.)¹

Lapsi tai nuori tarvitsee erityistä tukea kodin ulkopuolisen sijoituksen johdosta. Häntä ei voi jättää sijaishuollon jälkeen selviytymään yksin, vaan lapsen tai nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on varmistuttava siitä, että lapsi tai nuori saa riittävät valmiudet itsenäiseen elämään. (Räty 2010, 494.) Itsenäiseen elämään liittyy olennaisena osana asumisen järjestäminen sekä toimeentulotuesta ja koulutuksesta huolehtiminen. Jälkihuollon aktiivisen työskentelyn ja yhteyden-

---

¹ vrt. Mahkonen 2007, 285; Saastamoinen 2010, 62; Räty 2010, 535; Aer 2012, 96; Taskinen 2010, 150.

pidon myötä nuorelle tulisi muodostua käsitys siitä, että hänellä on oikeus hyvin suunniteltuun ja tuettuun jälkihuoltoon. Lisäksi hänen tulisi oppia arvioimaan omaa tilannettaan sekä tunnistaa hänelle tärkeimmät tukihenkilöt.

Vaikka jälkihuolto muovautuu lapsen tai nuoren yksilöllisten tarpeiden ja hänen elämäntilanteensa mukaan, tietyt perusasiat tulisi ottaa huomioon jokaisen kohdalla (Laaksonen 2004, 15). Jälkihuoltoa toteutettaessa on otettava erityisesti huomioon tilanteet, jolloin nuorelta puuttuu luotettava aikuinen. Heidän kohdallaan viranomaisverkoston ja luonnollisen verkoston monialainen yhteistyö on merkittävässä roolissa. (Timonen 2011, 88.) Lastensuojelu asiakkuuden vaiheet ovat: lastensuojelutarpeen selvitys, avo- huolto, huostaanotto/sijoitus ja jälkihuolto.

Kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuva 30 §:n 4 momentin mukaisen asiakassuunnitelman mukaisesti tukemaan lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka kasvatuksessa ja hoidossa lapsi tai nuori on, siten kuin tämän lain avo- huollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa, perhehoitajien tukemista huollon siirron jälkeen koskevassa 46 §:n 2 momentissa, ihmissuh- teita ja yhteydenpitoa koskevassa 54 §:ssä sekä tässä luvussa säädetään. (Lastensuojelu- laki 13.4.2007/417 12:76§ 1 mom., hakupäivä 1.2.2013.)²

Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (Finlex 2006, hakupäivä 2.2.2013) mukaan jälkihuollon sisällössä tulee huomioida seuraavat asiat: jälkihuoltona tarjotaan erilaisia avo- huollon tukitoimia, esimerkiksi annetaan terveydenhuollon palveluja lapsel- le tai nuorelle ja hänen vanhemmilleen sen mukaan, miten yhteistyössä on tarpeelliseksi todettu ja asiakassuunnitelmaan kirjattu. Tarjotaan koulutus- ja työllistämistukimuotoja nuorille tarpeen mukaan. Annetaan taloudellista tukea tarvittaessa. Lisäksi jälkihuollon antamia muita palveluja ovat esimerkiksi psykososiaalisen tuen antamien, asumisen, harrastusten ja vapaa-ajan tukeminen sekä loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoami- nen. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 205.) Nuoren muuttaessa toiselle paik- kakunnalle hänelle pitäisi järjestää tarvittavat palvelut yhteistyössä uuden paikkakunnan viranomaisten kanssa. Muuttotilanteissa riskinä on, että esimerkiksi pitkien etäisyyksien vuoksi nuori jää palvelujen ulkopuolelle ja sitoutuminen jälkihuoltoon jää heikoksi.

---

² vrt. Rätty 2010, 502; Aer 2012, 95-96.

Lapsen tai nuoren ollessa sijoitettuna kodin ulkopuolelle hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määräraha, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloistaan, saamisistaan tai korvauksistaan. Kyseessä olevat itsenäistymisvarat määritellään 40 §:ssä sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti. Määrää laskettaessa ei lapsilisää oteta huomioon. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12:77§ 1 mom., hakupäivä 1.2.2013.) Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, saamia tai korvauksia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä kustannuksissa (Räty 2010, 504).

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.³ Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päättyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana. (Räty 2010, 504; Taskinen 2010, 155.)

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut 1 momentissa tarkoitettun kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12:75§ 3 mom., hakupäivä 1.2.2013.)⁴

---

³ Oulun kaupungin lastensuojelussa on käyttöön otettu lastensuojelun perintäohjelma, jossa kaikille lapsille ja nuorille, joille kertyy itsenäistymisvarojen maksamisesta yhteisen suunnitelman perusteella. Itsenäistymisvaroja maksetaan siinä vaiheessa kun nuori muuttaa omaan asuntoon. Nuoren asioista päättävä sosiaalityöntekijä päättää ja huolehtii siitä, että itsenäistymisvarat käytetään nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja hankintoihin. Näitä menoja ovat mm. asunnon kalustaminen, työpaikan saamista ja opintoja varten tarvittavat hankinnat. Sosiaalityöntekijä huolehtii siitä, milloin pankkitili voidaan lopettaa ja mihin mahdollinen loppusaldo siirretään nuoren täyttäessä 21 vuotta.

⁴ vrt. Mahkonen 2007, 285; Aer 2012, 97; Taskinen 2010, 15.

2.2 Jälkihuollon tutkimus ja kehittäminen

Lastensuojelun jälkihuollon aihetta käsittelen löytämieni tutkimusten, pro gradujen ja opinnäytetöiden kautta eri näkökulmista. Olen laatinut koosteet jälkihuoltoon liittyvistä tutkimuksista, pro graduista liite 1, ja opinnäytetöistä liite 2. Kokoamissani julkaisuissa kiinnostukseni kohteena on lastensuojelun jälkihuolto: nuorten itsenäistyminen, osallisuus ja kiinnittyminen koulutus- ja työelämään. Halusin myös selvittää, onko Bikva-menettelmää käytetty lastensuojelun jälkihuollon tutkimuksissa.

Esitetyt tutkimukset olen hakenut kirjallisuushakuina vuosilta 2000-2013 MELINDA-portaalista, kotimaisia artikkeleita ARTO- tietokannasta, kotimaisissa aikakauslehdissä ja sanomalehdissä ilmestyneitä artikkeleita ALEKSI-tietokannasta ja THESEUS-tietokannasta (ammattikorkeakoulujen opinnäytteitä ja julkaisuja). Olen tutustunut myös valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet:n ja sosiaaliportin internetsivuille.

Kirjallisuushauista olen saanut kattavasti tietoa yhdistämällä hakusanoja ”lastensuojelu”, ”jälkihuolto” ja ”itsenäistyminen”. Lastensuojelun jälkihuoltoa käsitteleviä julkaisuja olen löytänyt parhaiten Theseus-tietokannasta. Kirjallisuushakujen tuloksina olen löytänyt opinnäytetyötäni hyödyntäviä aiheeseen liittyviä julkaisuja yhteensä 16 kappaletta: 1 tutkielma, 8 pro gradua ja 7 opinnäytetyötä. Tutkimus- ja kehittämishankkeita olen löytänyt viisi sekä yhden jälkihuollon tilan selvityksen. Julkaisuja, joissa olisi keskitytty tarkastelemaan lastensuojelun jälkihuollon palveluita Bikva-menettelmää käyttäen, en löytänyt.

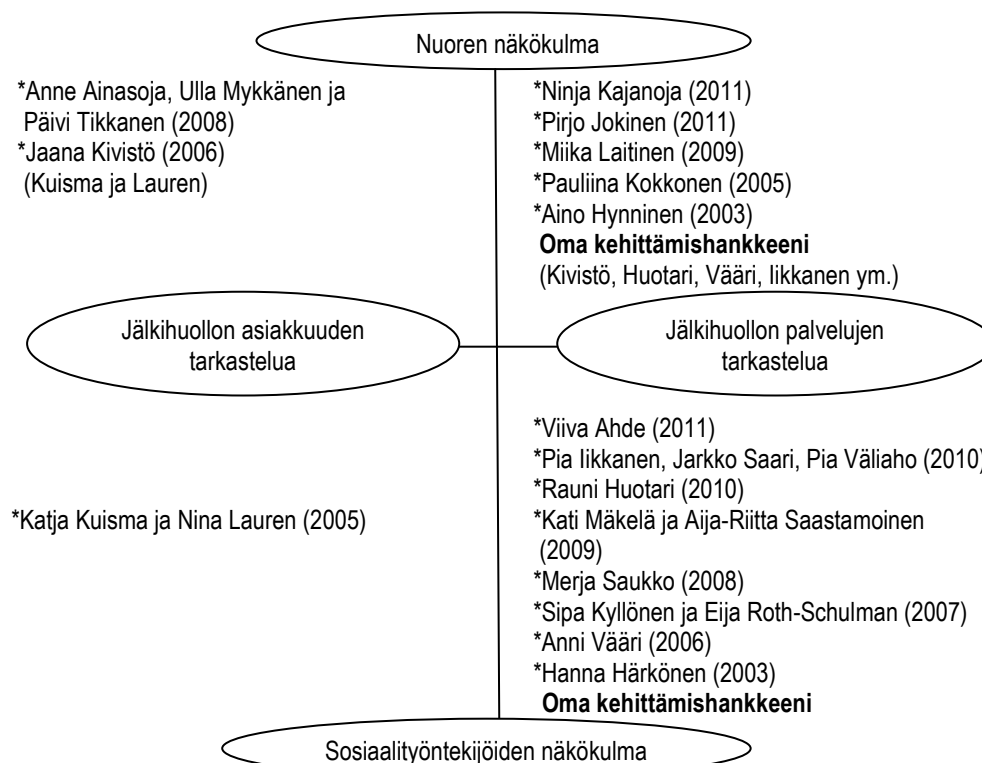
Löytämäni lastensuojelun jälkihuoltoa käsittelevä yksi lisensiaatin tutkielma sivusi hyvin kehittämishankkeeni aihepiiriä. Siinä selvitetään nuorten kokemuksia lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista sekä heidän omasta elämäntilanteestaan (Kivistö 2006). Tässä tutkimuksessa todettiin, että nuorilla on itsenäistymisen ja elämänhallinnan ongelmia, joita pyritään ratkomaan sosiaalityön keinoin ohittaen usein nuoren kuuleminen ja näkökulma.

Lastensuojelun jälkihuollosta on tehty viime vuosina eri yliopistoissa useita pro gradu-tutkielmia, joissa on tutkittu nuorten kokemuksia jälkihuollosta (Jokinen 2011; Kokkonen 2005; Hynninen 2003). Jälkihuollon toteutumista on tutkittu myös sosiaalityönteki-

jöiden näkökulmasta (Mäkelä & Saastamoinen 2009; Saukko 2008; Härkönen 2003) sekä nuorten ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta (Huotari 2010; Väveri 2006).

Nuorten kokemuksia jälkihuollosta ovat tutkineet (Kajanoja 2011; Laitinen 2009; Ainasoja, Mykkänen & Tikkanen 2008), nuorten ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia jälkihuollosta (Ikkänen, Saari & Väliäho 2010) ja nuorten, sosiaalityöntekijöiden ja omahoitajien näkökulmasta (Kuisma & Lauren 2005). Jälkihuollon toteutumista on tutkittu myös sosiaalityöntekijän näkökulmasta (Kyllönen & Roth-Schulman 2007) ja esimiehen ja ohjaajien näkökulmasta (Ahde 2011).

Tutkimusten tulosten mukaan jälkihuolto on merkityksellinen tuki nuorelle. Tutkimuksissa todetaan, että nuoret tarvitsevat yksilöllisempää ja kokonaisvaltaisempaa apua. Nuorten näkökulmasta tarkasteltuna nousee kysymys, tarjotaanko nuorille sellaista tukea, jonka he kokevat luonnolliseksi ja tarpeelliseksi. Kritiikkiä tutkimuksissa saavat sosiaalityöntekijöiden jatkuva vaihtuvuus, resurssivaje, jälkihuollon jääminen lastensuojelun jalkoihin ja yhteistyöhön liittyvät ongelmat. Tutkimukset keskittyvät lähinnä tarkastelemaan jälkihuollon palveluita ja itsenäistyviä nuoria. Olen jäsentänyt kehittämishankkeeni paikantumista jälkihuollon tieteelliseen tutkimukseen seuraavan kuvion avulla (kuvio 1).

Kuvio 1. Kehittämishankkeeni paikantuminen jälkihuollon tieteellisen tutkimuksen kenttään.

Laatimani kuvion mukaan pääosa jälkihuoltoa käsittelevistä tutkimuksista keskittyy tarkastelemaan jälkihuollon palveluita. Jälkihuoltoa käsittelevien opinnäytetöiden pääpainon näen olevan nuorten ja sosiaalityöntekijöiden näkökulman tarkastelemisessa. Edellisen näkökulman lisäksi kehittämistyöhöni saan tietoa myös palveluesimiehen ja lastensuojelun johtavien viranomaisten näkemyksistä.

Jälkihuoltoa on tutkittu Suomessa myös erilaisten sosiaalialan järjestöjen tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja projektien yhteydessä. Merkittävin ja laajin lastensuojeluun liittyvistä hankkeista 2000-luvulla on ollut Sosiaali- ja terveysministeriön alainen kansallinen lastensuojelun kehityshanke, Lastensuojelun kehittämissuunnitelma 2004-2007 (taulukko 1). Jälkihuoltoa on kehitetty myös Oulun seudulla lastensuojelun kehittämissuunnitelman hankkeessa 2007-2009, jossa olen toiminut jälkihuolto-teemaryhmässä.⁵

Taulukko 1. Jälkihuollon keskeiset kehittämis- ja tutkimushankkeet keskeisine tuloksineen suhteessa kehittämistehtäviini.

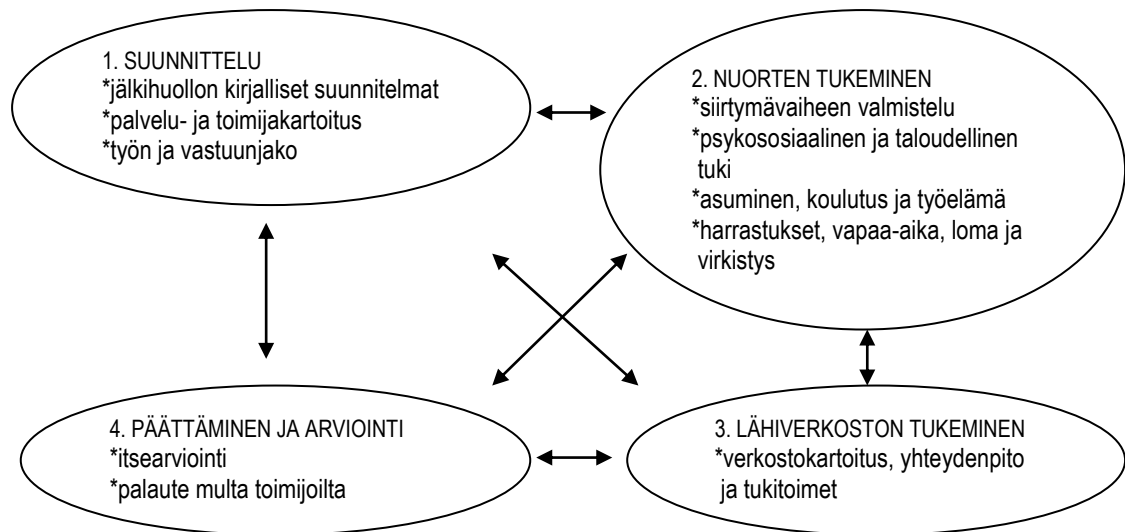
Kehittämis- ja tutkimushankkeet ja niiden tarkoitukset	Tulokset	Merkitys/lisätieto kehittämissuunnitelman
Lastensuojelun kehittämissuunnitelma 2003-2007: ohjelman tarkoituksena on ohjata pitkäkestoisesti lastensuojelutyötä yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien kanssa. Tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten asemaa ja turvata näiden hyvinvointi. (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 12.1.2012.)	Internetissä toimiva Lastensuojelun käsikirja on lastensuojelulakiin perustuva työntekijöiden työväline. Käsikirjassa esitellään jälkihuoltoon liittyviä tekijöitä, erilaisia työskentelyn muotoja, jälkihuollon toteuttamista kunnissa, itsenäistymisvarojen käyttöä ja jälkihuollon päättämistä. (Känkänen & Laaksonen 2006, hakupäivä 27.11.2011.)	Jälkihuoltoon tulevien lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt. Jälkihuoltotyön laatu vaihtelee. Työ on riippuvainen yksittäisen sosiaalityöntekijän tiedoista, taidoista ja resursseista. Taloudellinen tuki, työhön ja koulukseen patistelu tavallisimmat tuet. (Känkänen & Laaksonen 2006, hakupäivä 27.11.2011.)
Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishankkeen (2006-2008) päätavoitteena on kehittää jälkihuoltoa nuorten tarpeista lähteväksi ja selkeyttää kuntien jälkihuoltotyötä lastensuojelun jälkihuoltopalveluiden saatavuuden ja laadun parantamiseksi. (Romppanen 2008, hakupäivä 27.11.2011.)	Lastensuojelun jälkihuoltotyön prosessimalli itsenäistyville nuorille, jälkihuoltoesitteiden strukturoitu toimintamalli, joka on avuksi sijaishuoltoapaikasta siirtymävaiheen valmistelussa ja itsenäistymisvalmiuksien tukemisessa. (Romppanen 2008, hakupäivä 27.11.2011.)	Jälkihuoltotyöntekijöiden ja nuorten hyvä vuorovaikutussuhde edesauttaa jälkihuollon onnistumista. Jälkihuollossa tarvitaan resursseja tukemaan hyvää vuorovaikutussuhdetta ja nuoren yksilöllisiä tarpeita. Riittävä tieto jälkihuoltopalveluista auttaa nuorta sitoutumaan suunnitelmalliseen jälkihuoltotyöhön paremmin. (Romppanen 2008, hakupäivä 27.11.2011.)

⁵ Jälkihuolto-teemaryhmässä tavoitteena on ollut jälkihuoltokäytäntöjen kuvaaminen: mitä suunnitelmalinen jälkihuoltoprosessi pitää sisällään, miten toteutuu perhesijoituksessa olleiden nuorten ja laitossijoituksessa olleiden nuorten jälkihuoltoprosessi ja mitä takaisin kotiin palaavien lasten jälkihuoltotyöskentely pitää sisällään. Ryhmän työskentelyssä tavoitteena on ollut myös tutustua eri työvälineisiin ja –menetelmiin sekä tuottaa jälkihuolto-ohjeistus. Teemaryhmätyöskentelyssä on kartoitettu myös seudun kuntien jälkihuollon kehittämistarpeita erillisellä kyselyllä. (Oulun seudun lastensuojelun 2009, 3.)

Nuorten Ystävien Tupa-projektin (2000-2006) tavoitteena on lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa. (Hietaniemi 2002, hakupäivä 3.12.2011.)	Sosiaalityöntekijät kaipasivat lisää tukea sekä ohjeita jälkihuoltotyöhön, jälkihuollon suunnitteluvaiheessa pitäisi tavata tiiviimmin, jotta nuoria voitaisiin aktivoida ja tiedottaa heille kuuluvista palveluista. (Hietaniemi 2002, hakupäivä 3.12.2011.)	Nuoret kaipaavat selkeyttä viranomaispalveluihin kun heidän sosiaaliset verkostot ovat suppeat: turvallisen ja luotettavan aikuiskontaktin merkitys tärkeä. Pääsevät juttelemaan asioistaan, tarvitsevat tukea arkisissa asioissa. (Hietaniemi 2002, hakupäivä 3.12.2011.)
Oulun kaupungin lastensuojelutyömenetelmien kehittämishanke: palveluiden seudullinen ja sisällöllinen kehittäminen, osaamisen vahvistaminen ja ylläpitäminen, luoda alueelle pysyvä kehittämistoiminnan rakenne (Honkakoski & Kylmäluoma 2009, 2).	-Hankkeen tuloksena on syntynyt lastensuojelutyöntekijöiden työtä tukevia oppaita ja toimintaohjeita (Honkakoski & Kylmäluoma 2009, 2).	Jälkihuolto-oppaan ja jälkihuollon työryhmän yhteisten keskustelujen kautta olen saanut paljon tietoa ja näkökulmia siitä, miten jälkihuoltotyön eri osa-alueet ovat tärkeitä nuorten osallisuuden tukemisessa koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä.

Jälkihuollon kehittämis- ja tutkimushankkeiden tulosten mukaan sijaishuollon ja jälkihuollon asiakasmäärät ovat lisääntyneet. Jälkihuoltotyön laadun vaihtelevuus riippuu sosiaalityöntekijän pätevyydestä, ammatillisesta osaamisesta ja työpaikan resursseista. Toimiva yhteistyö ja vuorovaikutussuhde auttavat nuoria omassa elämässään, sitoutumisessa jälkihuoltotyöhön ja kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Tehdyt kehittämis- ja tutkimushankkeet antavat tietoa jälkihuollon tilasta, muutostarpeista ja nuorten tarpeesta yksilölliseen ja kokonaisvaltaiseen tukeen. Myös vuonna 2009 tehdyn 12 kunnan jälkihuollon tilan selvityksessä (Törmänen, Kaakinen, Uusi-Niemi-Pirhonen & Laiho 2009, hakupäivä 6.12.2011) todetaan, että jälkihuollossa olevien nuorten saama tuki loppuu liian aikaisin, jolloin itsenäisen elämän valmiudet ovat vielä heikot. Tämä lisää syrjäytymisen uhkaa. Tutkimuksessa esille nousi myös kysymyksiä tasapuolisesta, laadukkaasta ja nuoren yksilöllisiä tarpeita vastaavasta jälkihuollosta.

Lastensuojelun Keskusliiton toimesta on laadittu Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit (2004) ja Jälkihuolto-opas (2004), jotka ovat toimineet lähtökohtana jälkihuollon kehittämistyössä. Jälkihuollon laatukriteereitä ovat suunnittelu, lapsen tai nuoren tukeminen, lähiverkoston tukeminen sekä jälkihuollon päättäminen ja sen arviointi. Suunnitelmassa määritellään tuen tarve, sen eri muodot ja kesto huomioiden kaikkien toimijoiden kesken tehtävä työn- ja vastuunjako. Jälkihuollon aikana tuetaan myös lapsen tai nuoren lähiverkostoa. Samalla tehdään palvelukartoitus tarvittavista tukitoimista. Koulutuksen ja työelämän tukeminen on taloudellista tukea, ohjausta ja neuvontaa opiskelu-, oppisopimus-, työharjoittelu- tai työpaikan löytämiseksi (kuvio 2). Hyödynnän kuviota kehittämistehtävieni määrittelyssä, tarkentamisessa ja asemoinnissa.

Kuvio 2. Jälkihuollon suunnitteluprosessin neljä osa-alueetta (mukailien Laaksonen 2004, 16; Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 261).

Valtakunnallisten sijaishuollon laatuksiteerien mukaan jälkihuollon suunnitteluvaiheessa nuorelle on tehtävä yksilöllinen jälkihuoltosuunnitelma yhdessä lapsen tai nuoren ja hänen lähiverkostossaan olevien henkilöiden kanssa. Laatuksiteereissä määritellään myös jälkihuoltoprosessin päättäminen, minkä tulee tapahtua yhteistyössä nuoren ja muiden osapuolten kanssa siinä vaiheessa kun yhdessä todetaan, että nuori on valmis ja aika on oikea. Tällöin tulee arvioida jälkihuoltotyön onnistumista. (ks. Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit 2004, 41-43; Laaksonen 2004, 24-44; Taskinen 2010, 153-154.) Valtakunnallisissa sijaishuollon laatuksiteereissä mainitut osa-alueet ovat kehittämishankkeen aihealueeseen kiinteästi liittyviä ja vaikuttavat nuoren kiinnittymiseen koulutus- ja työelämään ja päinvastoin.

Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisemassa ”Suojele unelmia, vaali toivoa” - Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi – raportissa todetaan erityisen tärkeäksi huomioida jälkihuollossa olevan nuoren tuleminen kuulluksi yksilöllisine tarpeineen ja mielipiteineen. Lapsiasiainvaltuutetun julkaiseman raportin tarkoituksena on antaa puheenvuoro sijoitetuille lapsille ja nuorille ja kuulla heitä kokemusasiantuntijoina lastensuojelun laadun arvioinnissa. Raportti perustuu vuonna 2011 toteutettuun *Uskomme sinuun – Usko sinäkin* -sijaishuollon kiertueeseen. Kiertueen aikana on vierailtu kuudella eri paikkakunnalla Suomessa ja on tavattu noin 120 12–20-vuotiasta lastensuojelun asiakkaana olevaa nuorta. (Vario, Barkman, Kiili, Niskanen, Oranen & Tervo 2012, 5.) Raportissa esille nousi nuorten kokemuksia sijaishuollon

arjesta⁶: jälkihuollosta, vaihtuvista ja pysyvistä suhteista, oikeuksista/velvollisuuksista, osallisuuden kokemuksista ja tuen ulottuvuuksista. Raportin sisällöstä saan hyvin kehittämishankkeeseeni tarvitsemiani esitietoja sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksista ja yleensäkin jälkihuoltopalvelujen toimivuudesta.

Hallitusohjelman mukainen nuorisotakuu on astunut voimaan 1.1.2013. Nuorisotakuussa luvataan harjoittelu-, koulutus-, työpaja-, kuntoutus- tai työpaikka alle 25-vuotiaille ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille kolmen kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, hakupäivä 18.2.2013.) Jotta jokainen perusopetuksen päättänyt jälkihuollossa oleva nuori saisi jatko-opiskelupaikan, peruskoulunsa päättävälle nuorelle tulisi säätää oikeus opiskelupaikkaan ammatillisessa peruskoulutuksessa tai lukiossa. Vastuu nuorten toisen asteen koulutuksen järjestämisestä tulisi antaa kunnille ja järjestämälupamenettelyä tulisi joustavoittaa. Tällä hetkellä vastuuta ei ole millään taholla. (Kuntaliiton asiantuntijoiden verkkokolumni 2013, hakupäivä 18.2.2013.)

2.3 Jälkihuollon asiakasmäärät

Oulun kaupungin lastensuojelun asiakastietojärjestelmästä (SosiaaliEfficatietojärjestelmä) saamani tiedon sekä sosiaalityöntekijöiden haastattelujen perusteella olen laatinut tilannekatsauksia Oulun kaupungin perhehoitoyksikön jälkihuollossa olevista asiakasmääristä, nuorten tilanteesta ja heille järjestetyistä tukipalveluista sekä kouluttautumisesta peruskoulun jälkeen. Opinnäytetyssäni olen hyödyntänyt Oulun kaupungille tekemiäni koonteja jälkihuollon asiakkaiden tilanteesta. Kaikki opinnäytetyössäni tehdyt kartoitukset olen tehnyt tiettyinä päivinä 9.9.2009, 9.9.2011 ja 4.9.2012, syynä tietojen toistettavuus ja luotettavuus. Vuoden 2010 kartoitusta en ole tehnyt työhuoneeni vaihtumisieni vuoksi.

Jälkihuollossa olevien 20-vuotiaiden nuorten tilanteen olen kartoittanut asiakastietojärjestelmän avulla sekä haastatteleamalla perhehoidon työntekijät (Jurvansuu 2012, 4). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa olen käynyt läpi jokaisen jälkihuollossa olevan nuoren tilanteen yksilöllisesti. Asiakastietojärjestelmästä saamani tiedot sekä sosiaali-

---

⁶ Sijaishuollon arki: millaista on elää lastensuojelun asiakkaana, mikä sijaishuollossa toimii ja mitä tulisi kehittää.

työntekijöiden haastattelun tulokset ovat täydentäneet toisiaan sekä antaneet yhdessä kehittämishankkeelleni enemmän ulottuvuutta, luotettavuutta ja selitettävyyttä (taulukko 2). Tietoja, joiden hakuun minulla ei ollut henkilökohtaisia oikeuksia, olen saanut Oulun kaupungin perhehoidon kanslistin välityksellä (taulukot 3 ja 6 sekä kuva 1).

Taulukko 2. Kehittämishankkeen esitutkimuksellisesta aineistosta saatu tieto ja täydentäminen sosiaalityöntekijöiden haastattelujen avulla.

Yhteinen tieto: sosiaalityöntekijöiden haastattelut ja asiakastietojärjestelmä	Täydentävä tieto: sosiaalityöntekijöiden haastattelut
1) Keitä ovat Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevia asiakkaita. 2) Kuinka monta nuorta on kunkin sosiaalityöntekijän vastuulla 3) Minkä ikäisiä jälkihuollossa olevat nuoret ovat: monta on tyttöä/poikaa 4) Mitä tukitoimia nuorelle on ja missä nuoret asuvat	1) Mikä on nuoren tilanne (töissä, koulussa, työtön, sairaslomalla, äitiyslomalla, vankilassa, armeijassa ja nuoret, joista ei tiedetä mitään). 2) Ketkä ovat peruskoulun jälkeen suorittaneet lukion tai ammatillisen koulutuksen.

Haastattelut sujuivat paremmin, kun minulla on ollut etukäteen tieto siitä, kenen sosiaalityöntekijän vastuualueelle jälkihuollossa oleva kukin nuori kuuluu ja kuinka monta heitä on. Oleellisinta on ollut tieto, miten nuoret ovat kiinnittyneet koulutus- ja työelämään ja miten nuoret ovat kouluttautuneet peruskoulun jälkeen sekä millaisia tukipalveluita nuorille on järjestetty.

Jälkihuollossa olevien 20-vuotiaiden nuorten asiakasmäärää ja sukupuolijakaumaa olen kartoittanut Oulun kaupungin asiakastietojärjestelmän avulla vuosina 2009, 2011 ja 2012 (Jurvansuu 2012, 6). Huomioitava on, että tiedot ovat kartoituspäivän tilanteita. Nuorten tilanteet saattavat vaihtua hyvinkin nopeasti iän karttumisen tai jonkun muun syyn vuoksi (taulukko 3).

Taulukko 3. Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olleet 20-vuotiaat nuoret ja sukupuolen jakautuminen vuosina 2009, 2011 ja 2012.

Aika ja vuosi	Nuoria yhteensä	Tyttöjä	Poikia
9.9.2009	29	11	18
9.9.2011	36	14	22
4.9.2012	29	15	14

Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollon 20-vuotiaitten nuorten asiakasmäärä on palautunut vuonna 2012 vuoden 2009 tasolle. Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollon 20-vuotiasta nuorista vuosina 2009 ja 2011 suurin osa on ollut poikia. Vuonna 2012 tyttöjen ja poikien asiakasmäärä on ollut melkein sama.

Olen kartoittanut Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollon piirissä olevien 17-20-vuotiaiden nuorten tilannetta sosiaalityöntekijöitä haastattelemalla (Jurvansuu 2012, 7). Olen halunnut kuvata nuorten tilannetta oppivelvollisuuden jälkeen, eli mihin nuoret ovat sijoittuneet peruskoulun jälkeen ja miten nuoret ovat sijoittuneet koulutus- ja työelämään (taulukko 4). Muut nuoret taulukossa tarkoittavat nuoria, jotka ovat äitiyslomalla, sairaslomalla, armeijassa ja vankilassa. Muihin nuoriin kuuluvat myös nuoret, joista ei tiedetä mitään.⁷

Taulukko 4. Jälkihuollossa olevien 17-20-vuotiaiden nuorten tilannekatsaus Oulun kaupungin perhehoidossa vuosina 2009, 2011 ja 2012.

Vuosi	Opiskelee	Töissä	Työttömiä	Muut	Yhteensä
2009	45	5	42	11	103
2011	65	5	18	20	108
2012	46	6	44	11	107

Oulun kaupungin perhehoidon 17-20-vuotiaista nuorista suurin osa on opiskelemassa tai työttömiä. Pienin osa perhehoidon 17-20-vuotiaista jälkihuollossa olevista nuorista on äitiyslomalla, sairaslomalla, armeijassa, vankilassa tai ovat nuoria, joista ei tiedetä mitään. Koko Suomessa ja Oulun seutukunnissa asuvien koulutuksen ulkopuolelle ja työttömiksi jääneiden nuorten tilanteesta olen hakenut tietoa Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto- ja indikaattoripankista SOTKANetistä.⁸ Tilastojen mukaan vuosina 2000-2011 koulutuksen ulkopuolelle jääneitä alle 25-vuotiaita on ollut Oulun kaupungissa vähemmän kuin muualla maassa ja koulutukseen ulkopuolelle jäämisaste on ollut Oulussa matalampi kuin koko maan vastaavaan 17-24-ikäisten lukuun verrattuna. Tilastojen mukaan kehittämishankkeeni osallisista suurin osa asuu korkean nuorisotyöttömyyden alueella, Oulussa. Asiakaslähtöisyyden näkökulmasta nuorten kiinnittyminen työ- ja koulutusmarkkinoille on myös nykyisen nuorisotyön keskeisin yhteinen tavoite. Nuorten jälkihuoltotyön kehittämisen tarpeellisuuden yksi suuri syy onkin hyvinvoinnin kääntöpuolen, syrjäytymisen ehkäiseminen.

Jälkihuollossa olevien nuorten joukossa on useita, jotka eivät ole päässeet työuransa alkuun koulutuksen puutteen vuoksi. Peruskoulun jälkeen, noin 16-vuotiaana, nuoret

⁷ Näitä nuoria ei ole joko tavoitettu, koska nuoret eivät halua olla tekemisissä tai eivät omasta tahdostaan halua olla yhteydessä omaan sosiaalityöntekijäänsä. 2009/5 nuorta, 2011/4 nuorta, 2012/1 nuori.

⁸ 1. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013a, hakupäivä 14.4.2013).

2. Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2012b, hakupäivä 14.4.2013).

siirtyvät toiselle asteelle joko lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Monilla jälkihuollossa olevilla nuorilla toisen asteen koulutus jää kesken jo alkuvaiheessa, minkä vuoksi Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevista 18-20-vuotiaista nuorista monet ovat vielä vailla ammatillista koulutusta. Koulutuksen keskeyttämisen syyksi olen havainnut työssäni nuorten vaikean henkilökohtaisen elämäntilanteen, motivaation puuttumisen, vaikeudet opintojen etenemisessä ja väärän alan valinnan vuoksi. Sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla olen kartoittanut Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevien 18-20-vuotiaiden kouluttautumista peruskoulun jälkeen vuosina 2009, 2011 ja 2012 (taulukko 5) (Jurvansuu 2012, 9).

Taulukko 5. Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevien 18-20-vuotiaiden kouluttautuminen peruskoulun jälkeen sekä asiakasmäärä vuosina 2009, 2011 ja 2012.

	Lukio	Ammatillinen tutkinto	Asiakasmäärä
2009	3	4	112
2011	2	1	129
2012	2	2	125

Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollossa olevista 18-20-vuotiaista nuorista pieni osa on suorittanut lukion tai saanut ammatillisen koulutuksen vuosina 2009, 2011 ja 2012. Oulun kaupungin perhehoito on järjestänyt jälkihuollossa oleville lapsille ja nuorille tukipalveluita, joiden avulla tuetaan, autetaan ja ohjataan nuorten osallisuutta koulutukseen ja/tai työelämään kiinnittymisessä. Tukipalveluita tarjotaan nuoren tarpeista lähtien. Kehittämishankettani varten olen kartoittanut, millaisia tukipalveluita perhehoidon jälkihuollossa oleville 18-20-vuotiaille nuorille on järjestetyt vuosina 2009 ja 2011-2012 (Jurvansuu 2012, 10-11). Oulun kaupungin perhehoito on järjestänyt tukipalveluita jälkihuollossa oleville 18-20-vuotiaille nuorille vuosina 2009, 2011 ja 2012 seuraavasti: tukihenkilöitä, tukiperheitä, ohjauspalvelu/oma ja ohjauspalvelu/ostoa ja täysi-ikäisen nuoren jälkihuollon sijoituksia (taulukko 6). Taulukossa käytän määritelmiä.⁹

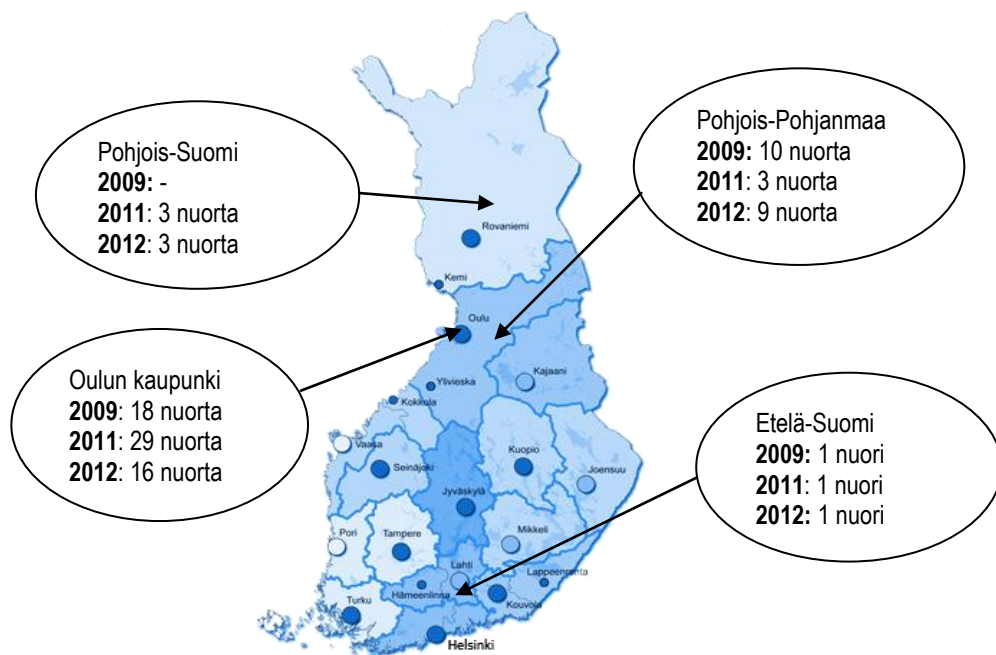
---

⁹ **Ohjauspalvelu oma:** Oulun kaupungin perhehoidon yksikön antama oma ohjauspalvelu. **Ohjauspalvelu osto:** Oulun kaupungin perhehoidon yksikön ulkopuolinen, maksettu yhteistyökumppani. **Jh sijoitus:** Perhehoitoon sijoitetun nuoren palvelua jatketaan useimmiten jälkihuollon sijoituksena. 18- vuoden jälkeen nuori voidaan sijoittaa perhehoitoon tai laitoshoitoon jälkihuollon palveluna. Nuori ei ole silloin enää huostaanotettu. Jälkihuollon sijoitus perhehoitoon ja laitokseen on tehty nuoren ollessa 18-21-vuotias. **Tukihenkilö- ja tukiperhehoiminta** täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä auttaen nuorta hänen tarvitsemallaan tavalla.

Taulukko 6. Perhehoidon jälkihuollossa oleville 18-20-vuotiaille nuorille järjestetyt tukipalvelut vuosina 2009, 2011 ja 2012.

Vuosi	2009	2011	2012
Järjestetyt tukipalvelut	47 palvelua -ohjuspalvelu oma 28 -jh sijoitus 14 -tukiperhe 3 -tukihenkilö 2	57 palvelua -ohjuspalvelu oma 22 -jh sijoitus 22 -ohjuspalvelu/osto 5 -tukihenkilö 5 -tukiperhe 3	49 palvelua -jh sijoitus 25 -ohjuspalvelu oma 10 -ohjuspalvelu/osto 8 -tukiperhe 6

Oulun kaupungin perhehoidon annetut tukipalvelut kuten ostettu ohjuspalvelu ja jälkihuollon sijoitus ovat lisääntyneet vuonna 2011 ja suunta on edelleen kasvava. Perhetyötä on ostettu vuodesta 2011 lähtien, suunta myös kasvava. Tukipalveluluiden tarve on pysynyt lähes samanlaisena vuoden 2009 jälkeen. Olen kartoittanut asiakastietojärjestelmän avulla Oulun kaupungin jälkihuollossa olevien 20-vuotiaitten nuorten sijoittumista Suomessa maassa vuosina 2009, 2011 ja 2012 (kuva 1) (Jurvansuu 2012, 12).

Kuva 1. Oulun kaupungin jälkihuollossa olevat 20-vuotiaat nuoret maakunnittain vuosina 2009, 2011 ja 2012 (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013, hakupäivä 1.2.2013).

Kehittämishankkeeni osalliset, 20-vuotiaat nuoret Oulun kaupungin perhehoidon yksikössä sijoittuvat Suomen maassa pääosin lähinnä Oulun kaupunkia. Oulun kaupungissa on asunut eniten 20-vuotiaita nuoria, seuraavaksi Pohjois-Pohjanmaalla. Muutama nuori asuu Pohjois- ja Etelä-Suomessa.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

3.1 Tausta

Kehittämishankkeeni ”Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä” taustakartoituksen olen aloittanut syksyllä 2009 tekemäni yleishavainnon perusteella, minkä mukaan puolet jälkihuollon piirissä olevista nuorista on jäänyt kiinnittymättä koulutus- ja työelämään. Esimieheni kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen totesimme tarkemman kartoituksen tarpeen. Jälkihuollossa olevien nuorten tilanteen olen kartoittanut ensimmäisen kerran syyskuussa 2009 haastatteleamalla perhehoidon sosiaalityöntekijät. Tuolloin olen käynyt läpi jokaisen jälkihuollossa olevan nuoren tilanteen yksilöllisesti. Tilannekohtaista tietoa olen saanut Oulun kaupungin lastensuojelun asiakastietojärjestelmästä. Kartoituksen olen toteuttanut Oulun kaupungin perhehoidon yksiköissä.¹⁰ Analysoinnin tuloksena ennakkohavaintoni vahvistui. Kartoitusta olen jatkanut syyskuussa vuosina 2011 ja 2012. Työyksikköni kuuluu Oulun kaupungin organisaatiossa (liite 3) sosiaaliseen hyvinvointipalveluihin (liite 4).

Perhehoidon kehittämistyön tarpeesta työyksikköni on perustettu Oulun kaupungin moniammatillisista toimijoista koostuva jälkihuoltoryhmä (liite 5). Ryhmä on kokoonnut ensimmäisen kerran marraskuussa 2009. Perhehoidon jälkihuoltoryhmän kehittämistyö ja jälkihuoltoon siirtyville nuorille järjestetty ensimmäinen valmistava leiri ovat ajoittuneet samoihin aikoihin. Leirien perustamiseen liittyi huomio siitä, ettei nuorilla ollut tietoa jälkihuollon toiminnasta eikä nuorten omista oikeuksistaan. Todettiin, ettei kukaan ehdi antamaan systemaattisesti kattavaa tietoa oman työnsä ohella. Tämä on ollut myös yksi syy lähteä tekemään kehittämishankettani ja tutkia Oulun kaupungin perhehoidon lastensuojelun jälkihuoltoa. Tähän asti leirit ovat toimineet eräänlaisena tietokanavana nuorille muun leiritöinnän ohessa. Kehittämishankkeena tehtävän opinnäytetyöni tekemisen olen aloittanut loppuvuodesta 2011. Kehittämistyöni liittyy Oulun kaupungin perhehoidon perhehoitajien ja sosiaali- ja perhetyöntekijöiden keski-

---

¹⁰ Perhehoidossa on 14 työntekijää: palveluesimies, kanslisti, yhdeksän sosiaalityöntekijää ja kolme ohjaaja. Asiakkuuksien ja työn laadun parantamiseksi yksikön tehtävät on jaettu vuoden 2011 alusta kolmeen sisäiseen tiimiin. Ostopalvelu/jälkihuollon tiimi, 3 sosiaalityöntekijää ja ohjaaja vastaavat ostopalveluihin sijoitetuista ja jälkihuollossa olevista nuorista. Ammatillinen perhehoidon tiimi, 2 sosiaalityöntekijää ja ohjaaja vastaavat perhehoitoon sijoitetuista, vaativahoitoisista nuorista sekä lyhytaikaisesta perhehoidosta ja muusta perhehoidosta. Perhehoidon tiimi, 4 sosiaalityöntekijää ja yksi ohjaaja vastaavat tavanomaisesta perhehoidosta.

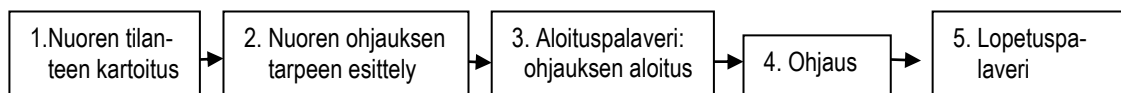
näisen yhteistyön vahvistamiseen tähtäävään kumppanuushankkeeseen: ”Kumppanuutta, voimavaroja ja dialogia perhehoitoon–hanke 2011-2012”. Työskentely on ollut pääasiassa pienryhmätyöskentelyä lasten ja nuorten vertaisryhmissä. Hanke on aloitettu 31.8.2011 ja yhteinen päätöspäivä on ollut 6.9.2012. Olen työskennellyt hankkeessa osallistumalla nuorten vertaisryhmään. Yhtenä teemana on ollut itsenäistyvän nuoren haasteet aikuisille: sopivasti vastuuta ja vapautta, luottamusta ja epäonnistumista sietämistä. (Keskitalo, Kontulainen & Niskanen 2011, 1-8.) Kumppanuushanke ja kehittämishankkeeni ovat toimineet noin vuoden verran yhtä aikaa (31.8.2011- 6.9.2012). Kumppanuushankkeesta ja jälkihuoltoryhmästä saamiani tietoa olen hyödyntänyt opin- näytetyössäni yhteenveto-osiossa.

Jälkihuoltotyöryhmään osallistujien valinnan keskeisenä periaatteena on ollut, että osallistujat haluavat vapaaehtoisesti osallistua jälkihuollon kehittämiseen ja voivat tukeutua kokemukseensa ja olemassa olevaan tietoon palveluista ja ohjelmista. Osallistujien odotettiin olevan motivoituneita ja paneutuvan yhteisiin määriteltyihin tavoitteisiin. Tehtävä edellyttää tiimityötä. Osallistujajoukossa tulee olla tasapaino organisaation eri tasojen ja alojen kesken. Ratkaisevan tärkeää on ottaa mukaan henkilöitä, joilla on työnsä puolesta valtuudet muutosehdotusten arviointiin ja toteuttamiseen, osittain myös siksi, että se kuuluu heidän päivittäisiin tehtäviinsä. (Robson 2000, 46.) Moniammatillisen ryhmän avulla jälkihuollossa olevien nuorten auttamiseen liittyvät keinovalikoimat monipuolistuvat ja samalla kokonaisvastuu nuorista laajenee (Pelto-Huikko & Säkjärvi 2007, 132). Jälkihuoltopalvelujen tulisi korostaa verkostoitumista, tiimityötä ja asiakaskeskeyttä siten, että palvelujen muodostama kokonaisuus on optimoitu asiakkaan tarpeista ja näkökulmista katsoen (Ruotsalainen 2000, 12). Tiimityöskentelyn etuina John Øvretveit (1993, 25) näkee sen taloudellisuuden, aikaa säästävänä, se on hausempaa ja tyydyttävämpää, ja sen avulla on mahdollista tuottaa parempaa palvelua.

Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuoltopalveluissa jokaisella jälkihuoltoa tarvitsevala lapsella tai nuorella on vastuuhenkilönään sosiaalityöntekijä ja tarvittaessa ohjaaja. Sosiaalityöntekijä vastaa asiakasprosessin suunnittelusta, toteuttamisesta ja sen arvioinnista. Sosiaalityöntekijän työkuvaan kuuluu myös sijaisperheen ja syntymävanhempien tuki ja kuntoutus, valmennus ja verkostotyö. Myös taloudelliseen tukeen ja oikeuksiin liittyvät päätökset ovat sosiaalityöntekijän vastuulla. Molempien ammattiryhmien tehtävinä ovat nuorten ohjaus ja neuvonta, ongelmien ja vahvuuksien tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen sekä tarvittavien tukitoimien järjestäminen. Ohjaaja vastaa yhdessä sovi-

tuista toimenpiteistä ja tehtävistä. Jälkihuollossa olevat nuoret tulevat ohjaukseeni ostopalvelvelu/jälkihuoltotiimistä, joskus myös perhehoidosta. Ohjauksessani olevat nuoret ovat 17-20-vuotiaita. Työni keskittyy Oulun seudulla asuviin asiakkaisiin. Nuoren lähestyessä 21-vuotta tehdään tarvittaessa siirtopalaveri aikuissosiaalipuolella. Työskentelyn kesto perheessä/nuoren kanssa sovitaan aina etukäteen riippuen tarpeesta, ongelmien laajuudesta ja kuinka hyvin on edetty asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Perhehoidon jälkihuollon ohjaukseen tullaan, kun asiakkaan palvelutarve on todettu ja sosiaalityöntekijä esittelee tukitoimien tarpeessa olevan sijaisperheen tai esittelee nuoren omalle tiimilleen, vaihtoehtoisesti yksikön jonkun muun tiimin työntekijöille. Esittelyssä on kyse myös neuvottelutilanteesta, jolloin tiimien resurssit otetaan huomioon. Resurssien puuttuessa otetaan yhteys ulkopuolisiin yhteistyötahoihin, joiden avulla jälkihuoltoa toteutetaan (kuvio 3).

Kuvio 3. Jälkihuollossa olevan nuoren ohjauksen etenemisprosessi avaintapahtumineen.

Ohjauksen ensimmäinen vaihe on aloituspalaveri. Kokouksen osallistujina ovat prosessiin kuuluvat toimijat. Aloituspalaverissa laaditaan asiakas- / jälkihuoltosuunnitelma ja määritellään ohjauksen tarpeet ja kesto. Jälkihuoltotyön päätyttyä kokoonnutaan loppupalaveriin, jossa todetaan jälkihuoltotyöskentelyn päättymisen sekä mahdolliset jatko-toimenpiteet.

Kiinnostukseni aiheeseen lähtee kokemuksistani jälkihuollon työntekijänä. Nuorten turvallisen arjen sujuminen ja sitä kautta huoli heidän tulevaisuudestaan ovat työssäni mukana päivittäin. Nuoret ovat elämäntilanteessa, missä tarvitaan vuorovaikutusta nuoren ja aikuisen välillä. Kokonaisvaltainen ajattelu nuorten tukemisessa, ”sillan rakentaminen” niin osallisten kuin sidosryhmienkin välillä on kehittämisteemani ydinasioita. Opinnäytetyöni tekemisen motivaatioon vaikuttaa haluni tuoda nuorten ääntä kuuluviin, oppia ymmärtämään työni kohdetta, lisätä ammattitaitoani ja kehittää työtäni uuden tiedon ja kehittämistyön kautta. Ammatillinen kehittymiseni tapahtuu, kuten Ari Jolkonen (2005, hakupäivä 4.10.2012) sen toteaa, oppimis-, tutkimis-, kehittämis- ja kirjoittamisprosessin kautta. Tätä vahvistavat myös ammattikorkeakoulun ohjausprosessi ja työelämän hyödyntäminen.

3.2 Tehtävät

Opinnäytetyönä tehtävässä kehittämishankkeessa olen selvittänyt Oulun kaupungin perhehoidon 20-vuotiaiden nuorten kokemuksia siitä, mitkä Oulun kaupungin perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt ovat tukeneet tai eivät ole tukeneet nuorten mielestä heidän osallisuutensa kokemista kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Kehittämishankkeeni aiheeseen jälkihuollon kehittämisestä olen etsinyt vastauksia seuraavalla hankekysymyksellä:

1. Mitkä jälkihuollon palvelut ovat tukeneet tai eivät ole tukeneet nuorten osallisuutta kiinnittymisessä koulu- ja työelämään?

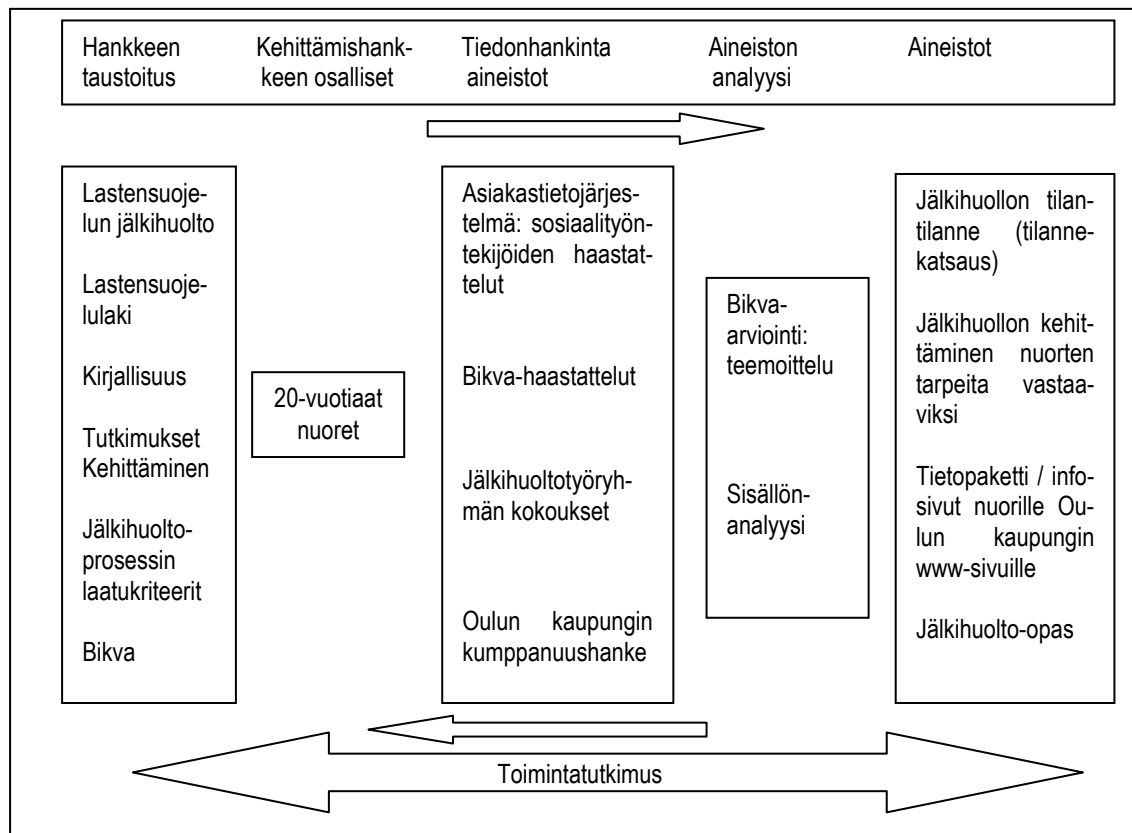
Vastauksia haen jälkihuollon piirissä olevilta nuorilta. Esitän myös kysymyksiä, mitä jälkihuollon tiedetään tai mitä sen oletetaan olevan, kysyn myös toiveet ja avun-/tuentarpeet kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Nuorilta kysyn lisäksi, ovatko nuoret kokeneet tulleen kuulluksi sekä millaiseksi kokevat vaikuttamismahdollisuutensa kyseiseen aiheeseen liittyen.

Kehittämishankkeeni aihe on hyvin ajankohtainen. Nuorten syrjäytymisestä ja kiinnittymisestä työuriin riittävän ajoissa keskustellaan ja kirjoitetaan mediassa, keskustellaan päättäjien ja asiantuntijoiden toimesta. Myös kansalaiskeskustelut ovat aktiivisia. Sosiaalisten ongelmien tunnustaminen ja tunnistaminen tapahtuu Sakari Hännisen (1997, 13) mielestä nykyisin paljolti tiedotusvälinejulkisuudessa. Vappu Taipale ja Hannu Hämäläinen (2007, 31) toteavat, että nuorten tilanteesta ovat huolissaan he, jotka ovat huomanneet, että yhä useammat nuoret putoavat koulun jälkeen johonkin. Ehkä koulutodistustakaan ei saada kesken jääneestä peruskoulusta, työhön ei hakeuduta eikä seuraavaan opiskelupaikkaan.

3.3 Aineistot

Kehittämishankkeessani kuvaan nuorten osallisuuden kokemusta, jälkihuoltoa ja sen palveluita. Kehittämishankkeeni toteuttamisasetelmassa esittelen hankkeeni taustoja, osalliset, tiedonhankinta-aineistot, aineiston analyysin ja kehittämishankkeeni aineiston

(kuvio 4). Kehittämishankkeessani teoria ja empiria (kokemus) ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kuvion avulla esittelen kehittämishankkeeni prosessia ja aineistoja.

Kuvio 4. Kehittämishankkeen toteuttamisasetelma.

Kehittämishankkeeni sai alkunsa perhehoidon tarpeesta ja tekemästäni yleishavainnoista sekä myös omasta kiinnostuksestani tutkia jälkihuoltoa. Kehittämishankkeeni lähtökohdista on ollut lastensuojelun jälkihuollossa olemassa olevien rakenteiden tunnistaminen. Nykytilanteen arviointi on ollut osa prosessia, jossa nuoria koskevana esitutkimuksellisenä aineistona olen käyttänyt asiakastietojärjestelmästä saamiani tietoja sekä sosiaalityöntekijöille tekemiäni esihaastatteluita. Tietoa olen saanut myös jälkihuoltotyöryhmän kokouksista ja kumppanuushankkeesta. Ennen varsinaisen kehittämistyön aloittamista olen tutunut lastensuojelun jälkihuoltoa käsittelevään lakiin, kirjallisuuteen, tutkimuksiin ja siihen, miten aihetta on kehitetty Suomessa. Aiempiin tutkimuksiin perehtyminen on ollut olennainen osa suunnitteluvaihetta. Kehittämishankkeeni näkökulmana ovat 20-vuotiaiden nuorten kokemukset, joten tutkimusmenetelmä on tämän vuoksi toimintatutkimus, jota olen toteuttanut Bikva-haastatteluilla. Olennaista on ollut paikantaa Bikva-menetelmä osaksi toimintatutkimuksellista kenttää. Aineiston analysoinnissa käytän teemoitteluja ja sisällönanalyysia. Kaikilla kehittämishankkeeseeni kerätyillä aineistolla

on tarkoituksensa, kuten esimerkiksi jälkihuoltotyöryhmällä ja kumppanuushankkeella.¹¹

Jälkihuoltopalveluiden kehittämisen kannalta asiakkaat eli nuoret muodostavat keskeisen ryhmän. Nuorilla on olennaista tietoa asiakkuudesta ja kokemusta jälkihuollon palveluista ja sen palvelurakenteesta. Nuoret ovat myös kokemusasiantuntijoita. Kokemusasiantuntija on olennainen osa palvelujärjestelmän verkostollista kehittämistä, ja näin myös osaltaan asiantuntija ammatillisten asiantuntijoiden rinnalle. (Toikko 2012, 156-161.)

Kehittämishankkeessani käytettävän Bikva-arvioinnin osallisena ovat Oulun kaupungin perhehoidossa vuonna 2012 täyttäneet 20-vuotiaat jälkihuollossa olevia nuoret (N=29). Bikva-haastattelujen perusteella olen saanut täsmennettyä kehittämishankkeeni tavoitteen, jonka avulla selvitän mitkä Oulun kaupungin perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt ovat tukeneet tai eivät ole tukeneet nuorten mielestä heidän osallisuuttaan kiinnitymisessä koulutus- ja työelämään. Osallisiksi hankkeeseeni olen valinnut nuoria iän perusteella ja heitä, jotka ovat tilanteessaan jälkihuollon loppupuolella. Näillä nuorilla on kokemuksia jälkihuollon palveluista noin 2-3 vuoden ajalta. Nuorella tarkoitan tässä työssäni yli 18-vuotiasta ja alle 21-vuotiasta nuorta.

Olen valinnut Bikva-menetelmän nuorten esihaastattelujen pohjalta¹². Valintaani on vaikuttanut käsitykseni, minkä mukaan saan Bikva-menetelmän avulla moniulotteisemman kuvan nuorille kohdennettujen jälkihuoltopalveluiden kehittämisen mukaan aidon asiakasosallisuuden ja todellisen asiakaslähtöisyyden. Bikva-menetelmän periaatteen mukaisesti olen voinut käyttää haastatteluissa ulkopuolista haastattelijaa¹³, joka on

---

¹¹ Jälkihuoltotyöryhmän konkreettisenä tavoitteena on jossakin vaiheessa kehittää ”tietopankki/infosivut” Oulun kaupungin www-sivuille erityisesti jälkihuollossa olevien nuorten ja myös muiden oululaisten nuorten käyttöön. Tietopankista olisi löydettävissä tietoa sekä jälkihuollosta että yleisesti nuorille suunnatuista palveluista. Yhteistyön tuloksena tietopankista löytyisi tietoa myös muista nuorta askarruttavista asioista. Tietopankin ideointi tulisi kulkea työryhmän toiminnan rinnalla, toteutus mahdollisesti loppuvuodesta 2013. Kumppanuushankkeen konkreettisenä tavoitteena on jälkihuolto-oppaan tekeminen, joka valmistunee myös vuonna 2013.

¹² Tiedon keräystavan olen selvittänyt nuorilta esihaastattelun avulla. Nuorilta olen kysynyt toivetta ja mielipidettä haastattelun tekemisestä. Tiedonkeruun vaihtoehtoina olivat yksilöhaastattelu, ryhmähaastattelu ja tiedon kerääminen kyselylomakkeiden avulla.

¹³ Haastattelijana on toiminut ammattinimikkeeltään perheterapeutti, joka koulutason ammattitutkinnon suorittamisen jälkeen on hankkinut vaativan erityistason perheterapiatutkinnon sekä verkostokonsulttikouluttajakoulutuksen. Hän on työskennellyt Oulun kaupungilla vuoden 2001 alusta psykoottisten nuorten hoitoprojektissa, josta muovautui ensin nuorisopsykiatrinen työryhmä ja myöhemmin Lasten- ja nuorisopsykiatrinen työryhmä (LaNu). Tällä hetkellä hän työskentelee verkostokoordinaattorina sosiaali- ja terveyspuolella.

nuorille ”vieras” eli neutraali henkilö. Haastattelijan tehtävä on vastuullinen prosessin onnistumisen kannalta. Haastattelijaksi toimii Bikva-prosessissa ajatusten ja ideoiden välittäjänä. Näkemykseni mukaan Bikva-haastattelijalla on tarvittavaa tietoa organisaatiosta ja teema-alueen tuntemuksesta sekä erinomaiset kyvyt ja taidot ryhmähaastattelun vetämiseen.

Olen kutsunut nuoret Bikva-haastattelutilaisuuteen kirjeellä, jossa olen kertonut Bikva-menetelmästä ja nuoren mielipiteen merkityksestä kyseisessä haastattelussa (liite 6). Kirjeen mukaan olen liittänyt lomakkeen, jossa haastateltavilta kysyttiin suostumus haastatteluun ja arviointiin (liite 7). Noin viikon kuluttua kutsukirjeen lähettämisestä olen ottanut henkilökohtain yhteyden kuhunkin nuoreen ja sopinut haastatteluajan. Samalla olen kertonut nuorille haastattelun tarkoituksen, mukana olevien toimijoiden roolit¹⁴, sekä mihin saatuja tietoja tulen käyttämään. Nuorille olen kertonut myös mahdollisuudesta valita, haluavatko he osallistua ryhmä- tai yksilöhaastatteluun. Ryhmähaastatteluihin olen varannut kaksi aikaa, joista nuoret ovat voineet valita sopivan ajankohdan (taulukko 7). Ryhmän enimmäiskooksi olen suunnitellut enintään seitsemän nuorta. Tällä pyrin varmistamaan vuoropuhelun syntymisen ja jokaisen henkilökohtaisen osallistumisen. Alla olevassa taulukon osiossa, haastatteluun kutsutut nuoret, en ole huomioinut nuoria, joita en ole tavoittanut puhelimitse (N=2), enkä nuoria, jotka eivät halunneet osallistua (N=15) haastatteluihin, myös heitä, jotka asuivat Pohjois-Suomessa tai Etelä-Suomessa en ole huomioinut (N=4). Haastattelujen toteuttamiskaikaksi olen valinnut Oulun kaupungin perhehoidon toimiston, joka on tuttu kaikille haastatteluihin osallistujille. Paikan valinnan eräänä kriteerinäni on ollut, että nuoret saisivat toimistossa käynnistään positiivisia kokemuksia ja täten sinne olisi seuraavan kerran helpompi ja turvallisempi tulla.

Taulukko 7. Kehittämistehtävän nuorten Bikva-haastattelukartta.

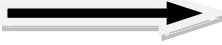

HAASTATTELUUN KUTSUTUT NUORET	AJANKOHTA	HAASTATTELUUN LUPAUTUNEET NUORI (-t) -yksilöhaastattelu (YH) -ryhmähaastattelu (RH)	OSALLISTUNEET NUORET
1	21.3.2012	1 (YH)	1
7	23.5.2012	6 (RH)	2
1	28.5.2012	1 (YH)	0
7	28.5.2012	7 (RH)	2

¹⁴ Roolit: oma, haastattelijan, sosiaalityöntekijöiden, palveluesimiehen ja lastensuojelupäällikön- ja johtajan.

Bikva-haastatteluun olen kutsunut kaikki Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa asuvat nuoret (N=25). Olen ollut yhteydessä puhelimitse edellä mainittuihin nuoriin sekä lähettänyt heille kutsukirjeen Bikva-haastatteluun osallistumisesta. Ryhmähaastatteluihin on osallistunut neljä nuorta ja yksilöhaastatteluun yksi nuori. Haastattelutilanteita on ollut kolme, kaksi kahden hengen ja yksi yhden hengen haastattelu. Taulukosta voi päätellä sen, että nuorten sitoutuminen ja aktiivisuus osallistua haastattelutilaisuuksiin on ollut heikkoa.

Bikva-mallin etenemistä kuvaan alla olevan taulukon avulla. Taulukossa vasemmalle olen merkinnyt arviointiin osallistuneet sidosryhmät ja käytetyt menetelmät. Eri vaiheista saadun tiedon avulla olen laatinut seuraavalle ryhmälle haastatteluohjeen (paksut vaakasuorat nuolet), eli orientaatiomateriaalin Bikva-haastatteluun osallistumisesta. Pystysuorilla ohuilla nuolilla kuvaan, kuinka olen siirtänyt asiakkailta saadun palautteen haastattelun pohjaksi seuraavalle, organisaatiossa ylempänä olevalle tasolle. Jokainen vaihe on yksi kokonaisuus, joihin olen valmistautunut aina erikseen. Esimerkiksi asiakkailta saatu palaute edellyttää palautteen käsittelyä ja sen mukaisen haastatteluohjeen laatimista sosiaalityöntekijöiden haastattelua varten (taulukko 8). (Krogstrup 2004, 15-16.)

Taulukko 8. Kehittämishankkeeni tutkimusmetodina Bikva-mallia soveltaen (vrt. Krogstrup 2004, 13).

Osallistavat sidosryhmät ja menetelmät	Tietojen käsittely	Haastatteluohjeet (orientaatiomateriaalit)
Vaihe 1. Jälkihuollossa olevien Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa asuvien 20- nuorten (N=5) -yksilöhaastattelu 21.3.2012 -ryhmähaastattelut 23.5.2012 ja 28.5.2012		Laadin sosiaalityöntekijöille, palveluesimiehelle sekä palvelupäällikölle ja palvelujohtajalle orientaatiomateriaalin (liite 8).
Vaihe 2. Ostopalvelu/jälkihuoltotiimin sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelu (N=3) 1.6.2012		Laadin orientaatiomateriaalin palveluesimiehelle sekä palvelupäällikölle ja palvelujohtajalle (liite8).
Vaihe3. Perhehoidon palveluesimiehen haastattelu 14.6.2012		Laadin orientaatiomateriaalin palvelupäällikölle ja palvelujohtajalle (liite 8).
Vaihe 4. Palvelupäällikön 28.8.2012 ja Palvelujohtajan 7.9.2012 haastattelut		

Bikva-haastattelut etenivät nuorten, sosiaalityöntekijöiden ja palveluesimiehen haastatteluista palvelupäällikön- ja johtajan haastatteluihin. Haastatteluihin on osallistunut 5 nuorta, kolme sosiaalityöntekijää ja palveluesimies, palvelupäällikkö ja -johtaja. Palve-

lujohtajan ja palvelupäällikön haastattelut olen tehnyt eri aikoina, koska yhteistä aikaa ei löytynyt. Haastatteluohjeen eli orientaatiomateriaalin olen laatinut nuorten haastattelu-
jen jälkeen kaikille Bikva-haastatteluihin osallistuneille. Haastattelut ovat alkaneet maaliskuussa 2012 ja ovat loppuneet saman vuoden syyskuussa.

3.4 Menetelmät

Opinnäytetyöni yhtenä menetelmänä on Bikva-malli, joka on tanskalaisen Hanne Krogstrupin kehittämä malli. Lyhenne Bikva tulee tanskan kielen sanoista ”Brukgerinddragelse I KVALitetsvurdering” eli ”asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana”. Bikva-menetelmää on alun perin kehitetty sosiaalispsykiatriassa Tanskassa 1990-luvun lopulla. Tavoitteena on ottaa asiakkaat mukaan arviointiin ja luoda yhteys asiakkaiden ongelmien ymmärtämisen ja julkisen palvelun intervention välille. Asiakkaiden mukaan ottamista perustellaan sillä, että heillä on tietoa, josta voi olla hyötyä julkisen sektorin toiminnan kehittämisessä. Asiakkaat ovat oppimisen käynnistäjiä. Oppiminen alkaa asiakkaiden ryhmähaastattelulla. Myös yksilöhaastatteluja voidaan käyttää. (Krogstrup 2004, 7–13; Koivisto 2009b, 117.) Bikva-menetelmän on tuonut Suomeen Stakesin sosiaalipalvelujen arviointiryhmä FinSocin. Menetelmää on sovitettu suomalaisiin olosuhteisiin FinSocin vetämänä vuodesta 2004 alkaen kahdessa ”aallossa”. (Koivisto 2007, 9; Koivisto 2009a, 126.) Bikva on systemaattinen, resursseja säästävä ja toimintaan suuntautunut malli (BIKVA og Appretiative 2012, hakupäivä 10.3.2012).

Bikva-mallin lähtökohtana ovat asiakkaiden käsitykset palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta. Mallissa asiakkaiden näkemykset otetaan kehittämistyön keinoksi ja asiakkaiden kokemukset ja kehittämis ehdotukset toimivat muutosvoimana työn kehittämisessä. (Krogstrup 2004, 3; Penttinen 2006, hakupäivä 11.3.2012.) Hankkeeseeni liittyvissä haastatteluissa olen perehtynyt menetelmään sekä teoreettisesti että käytännössä. Menetelmän soveltamisen tavoitteena on ollut oppia tarkastelemaan kriittisesti omia työmenetelmiäni ja toimintatapojani sekä tarvittaessa muuttaa niitä. Oleellisinta on työntekijöiden välinen aito ja avoin vuorovaikutus, jossa voidaan kyseenalaistaa yhteisön normeja ja päämääriä.

Sosiaalipalveluita voidaan kehittää rakenteita ja työtapoja uudistamalla, mutta myös kiinnittämällä huomioita käyttäjälähtöisyyteen. Hyvinvointipalvelujen kehittämisen

yhteydessä on korostettu kansalaisten, asiakkaiden tai palvelunkäyttäjien roolia palveluiden kehittämisessä. (Toikka 2012, 144-148.) Tältä pohjalta olen valinnut Bikva-arvioinnin, missä kehittäminen etenee asiakkaiden eli jälkihuollossa olevien nuorten haastatteluista, työntekijähaastattelujen kautta palveluesimiehen ja johdon tasolle. Ajatukseni on ollut, että kehittämistoiminnan suunta ei määräydy ylhäältä alaspäin, vaan se on nuorista itsestään lähtevää. Kehittämishankkeessani keskeisessä roolissa on asiakaslähtöinen jälkihuoltopalveluiden kehittäminen Bikva-mallia käyttäen, jossa asiakas on tärkeä tiedonantaja ja kumppani.

Krogstrupin (2004) Bikva-oppaassa kuvataan Bikva-menetelmä. Bikva-malli on neliportainen, asiakkailta kerättävää tietoa eteenpäin vievä arviointimalli. Asiakkaiden haastattelut ovat menetelmän keskeinen osa, koska juuri asiakkaat lähtökohtaisesti määrittävät arviointikysymykset. Opas määrittelee menettelyn neljä päävaihetta toimijoinen, toimintoinen ja välittävine tekijöineen. Bikva-mallin vaiheet ovat:

1. Bikvan käyttö aloitetaan **asiakkaiden ryhmähaastattelulla**, jossa haastatteliija pyytää asiakkaita kertomaan ja perustelemaan sosiaalityön/palvelun hyviä/myönteisiä ja huonoja/kielteisiä puolia.
2. **Haastatellaan työntekijät**. Ryhmähaastattelussa asiakkaiden palaute esitellään työntekijöille: tarkoituksena on pohtia, mihin asiakkaiden palaute perustuu. Työntekijät pohtivat omaa toimintaansa asiakkaiden palautteen pohjalta ja tekevät konkreettisia ehdotuksia palvelun parantamiseksi.
3. **Haastatellaan johtohenkilöt**, jotka yhdessä keskustelevat asiakkaiden ja työntekijöiden antamasta palautteesta. Ryhmähaastattelussa pohditaan asiakkaiden ja työntekijöiden antaman palautteen perusteita ja syitä.
4. Neljännessä vaiheessa kootaan kaikki tieto, arvioidaan saatuja tuloksia ja vietään tieto lopulta **poliittisille päättäjille** päätöksenteon pohjaksi. Ryhmäkeskustelussa pohditaan palautteen perusteita ja syitä sekä tehdään konkreettisia ehdotuksia palvelujen kehittämiselle. (Julkunen 2003, hakupäivä 10.3.2012; Krogstrup 2004, 15; Högnabba 2008, 11; Koivisto 2009a, 129; Koivisto 2009b, 119; Reijonen 2011, hakupäivä 10.3.2011.) Opinnäytetyössäni käytän Bikva-mallia soveltuen ja hyödyntäen sen neljää vaihetta.

Bikva-mallin mukaisesti arvioijana lähdän haastatteluihin ilman ennakkoasenteita. Ensimmäisen vaiheen tavoitteena on, että nuoret tuovat esille kokemuksiaan ja käsityksiään, joihin he haluaisivat muutosta. Haastattelun avulla toivon saavani tietoa käytettäväksi myös laadunarviointiin ja laatutyöskentelyyn yleensä. Haastattelutilanteissa annan nuorille tilan ja mahdollisuuden tulla kuulluksi sekä tilaisuuden ottaa kantaa ryhmässä esille tulleisiin asioihin.

Opinnäytetyöni aineisto kertyy Bikva-haastatteluista, jonka analysoin, tulkitsen ja niiden perusteella teen johtopäätökset. Analyysin kuluessa selviää, millaisia vastauksia hankekysymyksiini saan. (Eskola & Suoranta 1998, 138; Eskola & Suoranta 2000, 137.) Analysointimenetelmän valintaan vaikuttavat kehittämistyöni tarkoitus ja tehtävät (Dey 1993, 50). Laadullisessa tutkimuksessa kerrotaan aineistolähtöisestä analyysistä, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian muodostamista aloittaen empiirisen aineiston käsitteistä (Eskola & Suoranta 1998, 19). Kehittämishankkeeni aineistoa analysoimalla ja tiivistämällä tavoitteenani on aineiston selkiyttäminen kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota (Eskola & Suoranta 2001, 137). Aineiston analysointi täsmentää kehittämistehtävääni sekä sen suuntaa (Kiviniemi 2007, 79).

Tehtävänäni kehittämistyön tekijänä ja aineiston analysoijana on ymmärtää millaista haastatteluista kertynyt aineistoni on. Voi olla täysin riittävää käsitellä aineistoani eräänlaisena luokitteluna, jossa luodaan teemoja. (Robson 2001,176). Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa käytännöllisen ongelman ratkaisemiseksi, jonka avulla saan koottua hankekysymysten kannalta olennaiset tiedot (Eskola & Suoranta 2001, 178). Teemoittelun avulla jäsenän opinnäytetyöni haastatteluaineistoa ja nostan esiin tutkimusongelmaa selittäviä teemoja eli kategorioita. Teemojen löytämisen jälkeen olen pystynyt aloittamaan varsinaisen analyysivaiheen.

Opinnäytetyöni aineiston analysoinnin olen tehnyt aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä. Bikva-haastatteluihin osallisten valinnan, osallisten haastatteluaineistoon tutustumisen, haastattelujen nauhoittamisen ja aineiston litteroinnin jälkeen, analyysiprosessi on edennyt seuraavasti: aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja tulkinta sekä ala-, ylä- ja yhdistävän kategorioiden luominen. Aineistoni käsittelyn olen aloittanut pelkistämällä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102-115.) Tekemäni kategoriat olen muodostanut nuorten alkuperäisistä ilmaisuista. Toisessa vaiheessa olen ryhmitellyt ja etsinyt aineistoni samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Ryhmittelyn tuloksena olen muodostanut alakategorian. Prosessin viimeisessä, kolmannessa vaiheessa olen tehnyt abstrahoinnin eli käsitteellistämisen. Edellisessä vaiheessa muodostetut kategoriat olen yhdistänyt koko sisältöä kuvaavaksi yläkategoriaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102–115.) Nämä kategoriat ohjaavat rakennetta rakentamani aineistokartan avulla. Analyysivaiheessa olen muokannut alkuperäisiä hankekysymyksiä siten, että ne tarkentuivat niihin teemoihin, joihin olin saanut haastateltavilta nuorilta kattavimmat vastaukset.

Analysoinnin jälkeen olen tarkastellut opinnäytetyöni arviointia, mikä on tärkeää kehittämässä ja se on osa kehittämiseni oppimisprosessia. Arviointi on reflektiivistä ja keskiössä hankkeessani. Arviointi-käsite viittaa jonkin asian, kuten esimerkiksi kehittämishankkeena toteutettavan opinnäytetyöni arvoon tai ansioon. Arviointia voidaan pitää yhtenä soveltavan tutkimuksen tyylinä. (Vuorela 1990, 7; Robson 1994, 171; Vuorela 1997, 11; Robson 2001, 24-25.) Kehittämishankkeeni arviointisuunnitelmaan vaikuttavat hankkeeni tarkoitus, teoria, valittavat menetelmät ja aineiston hankintastrategia.

Arvioinnissa olen vastannut todellisiin arviointikysymyksiin, onko jokin asia hyvin vai huonosti, arvokas vai arvoton tai hyödyllinen vai hyödytön (Sinkkonen & Kinnunen 1994, 26-75). Arvioinnissa on suuntaus kohti lisääntyntä asiakaslähtöisyyttä ja kustannustehokkuutta (Vedung 2003, hakupäivä 30.1.2013). Arvioinnin kohdetta olen tarkastellut suhteessa valitsemini arviointiperusteisiin. Tästä näkökulmasta teen yhteenvedon arvioinnista. Kehittämishankkeeni arvioinnin toteuttaminen on perustunut neljään näkökulmaan:

- 1) Arvioinnin lähtökohta on osallistava Bikva-menetelmä, jossa osallistumisen kautta 20-vuotiaat nuoret pystyvät vaikuttamaan kehittämistyöhöni. Arviointi perustuu siis asiakaslähtöiseen lähestymistapaan.
- 2) Arviointiin osallistuvat nuoret, sosiaalityöntekijät, palveluesimies ja lastensuojelun johtavat viranomaiset.
- 3) Arviointi on prosessinomaista, jossa arviointitietoa tuotetaan koko hankkeeni ajan.
- 4) Arviointitietoa kokoan laadullisesti.

Laadullisen tutkimuksen tyypilliset piirteet olen toteuttanut käyttämällä ja soveltamalla Bikva-menetelmää. Bikva-mallissa tiedonkeruu on aina kvalitatiivista. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on auttanut ymmärtämään kehittämishankkeeni osallisia, nuoria ja selittämään nuorten käyttäytymistä sekä syitä tekemiini päätöksiin. Laadullinen tutkimus on selvittänyt nuorten arvoja, asenteita, tarpeita ja odotuksia. Kehittämistyöhöni on osallistunut melko pieni määrä nuoria ja siksi olen analysoinut tulokset mahdollisemman tarkasti. (Heikkilä 2005, 16–17.)

Laadullisen tutkimuksen tavallisimmat aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73; Eskola & Suoranta 2008, 15). Yleensä tietojen keräämiseen käytetään useita menetelmiä. Menetelmien valinta riippuu niistä erityisistä tarpeisiin liittyvistä hankekysymyksistä, joihin etsitään vastauksia. Myös käytettävissä oleviin resursseihin on kiinnitettävä huo-

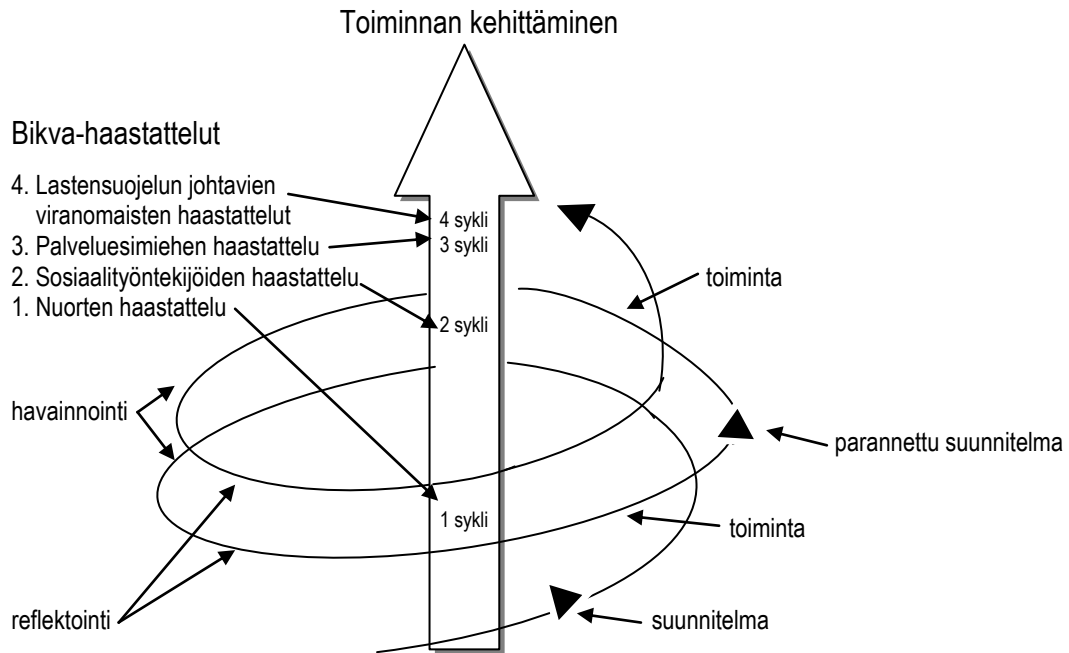
miota. (Robson 2000, liite A.) Kehittämishankkeellani on kvalitatiivinen lähestymistapa, sillä se sopii parhaiten kehittämistyöhöni, jossa kysytään haastateltavien mielipiteitä määrätystä aiheista. Toimintatutkimus pohjautuu vuorovaikutukseen, jossa tuotetaan tietoa käytäntöön. Pienimuotoisimmillaan toimintatutkimus on oman työn kehittämistä osallistumalla kehittämäänsä toimintaan. (Heikkinen 2007, 16-19.) Toimintatutkimuksen laadullinen tutkimusote on mahdollistanut yksilökohtaisen lähestymisen kehittämisaiheeseeni Bikva-menetelmää käyttäen. Yksilökohtaisuus tarkoittaa nuorten subjektiivisten kokemusten tuomista esiin.

Jotta olen voinut erottaa aineistossa olevat havainnot kehittämistyön tuloksista, olen tarvinnut selkeän tutkimusmetodin. Metodi koostuu sekä toimintatavoista, joiden avulla olen tuottanut havaintoja, että säännöistä, joiden mukaan tuloksia olen voinut muokata, tulkita ja arvioida. Metodini tulee olla sopuossuussa kehittämistyöni teoreettisen viitekehyksen kanssa. Aineistoa voi kerätä ryhmä- tai yksilöhaastatteluna, joka lisääineistona minkä tahansa metodin avulla tehty analyysi voi antaa uusia johtolankoja tai tuoda esiin uusia näkökohtia. (Alasuutari 1995, 41; Alasuutari 1999, 82; Alasuutari 2011, 82.)

Toimintatutkimusta luonnehditaan sen kaksoistavoitteilla, kehittäminen ja osallistuminen. Tämä lähestymistapa toteutuu Bikva-haastatteluissa, kun osallistuneet saavat tietoa sekä mahdollisuuden vaikuttaa perhehoidon jälkihuoltotyön toimintakäytäntöihin. (Lindqvist & Rajavaara 1994, 63; Robson 2000, 3; Seppänen-Järvelä 2008, 24.) Opin näytetyössäni on toimintatutkimukselle ominaisia piirteitä. Toimintatutkimus sopii tavoitteisiini, joiden mukaan kehittämistyöni on avointa toimintaa, johon myös nuoret voivat vaikuttaa. Itse toimin Bikva-haastatteluissa osana ja osallisena, työntekijänä ja havainnoijana. Toimintatutkimusta on käytetty yleensä menetelmänä organisaatioiden toiminnan parantamisessa. Kehittämishankkeessani onkin tavoitteena kehittää organisaation eli perhehoidon palveluja ja toimintakäytäntöjä. Myös tältä osin voidaan puhua toimintatutkimuksesta. (Eskola & Suoranta 2003, 126-127.)

Perusero toimintatutkimuksen ja muiden tutkimuslajien välillä on sen toimintakeskeisyys. Toimintatutkimuksen olennainen ominaisuus on, ettei kehittämistyö pääty tulosten tulkintaan tai teoreettiseen ymmärrykseen vaan siirtyy seuraavaan vaiheeseen. Seuraavassa vaiheessa toimitaan tilanteen muuttamiseksi, minkä jälkeen toiminnan tuloksia arvioidaan ja seurataan. (Robson 2000, 39-40.) Toimintatutkimus kuvataan usein kehänä, sykleinä, jotka muodostavat spiraalin. Syklit muotoutuvat toiminnasta, reflektoinnista

ja uudelleensuunnittelusta ja sykli aloitetaan taas alusta (kuvio 5). (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36–37; Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 80-81.)

Kuvio 5. Toimintatutkimuksen spiraali (vrt. Heikkinen & Jyrkämä 1999, 37; Heikkinen, Huttunen, Kakkori & Tynjälä 2006, 81-87; Heikkinen ym. 2007, 81; Heikkinen 2010, 221).

Spiraalimalli kuvaa toimintatutkimukseni luonnetta ja kehittämishankkeeseeni liittyviä päällekkäisiä prosesseja, jossa on toteutunut neljä sykliä, yksi sykli jokaista Bikva-haastattelua kohden. Syklin eri vaiheilla on ollut merkityksensä koko kehittämishankkeeni sisällölle ja tuloksille. Nämä neljä sykliä ovat olleet nuorten näkemykset, sosiaalityöntekijöiden, palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajien näkemykset. Toimintavaiheen jälkeen syklin vaiheet jatkuivat normaalisti havainnoinnilla ja reflektoinnilla. Jokaiseen Bikva-haastatteluun on kuulunut omakohtainen oppiminen, johtopäätösten tekeminen ja kehittämis ehdotukset. Tulokset liittyvät moneen rinnakkaisiin ja peräkkäisiin prosesseihin, joita ei ole voinut ennalta suunnitella eikä määrittellä yksiselitteisesti.

3.5 Eettiset huomiot

Eettisessä ajattelussa korostuvat tutkijan taidot ajatella rationaalisesti ja kyky perustella tehtyjä ratkaisuja johdonmukaisesti (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 25). Tutkimusetii-

kan mukaisesti olen pyrkinyt opinnäytetyöprosessissani tuomaan esille eettiset arvot ja valinnat eli oikeudenmukaisuuden, rehellisyyden ja tasa-arvon (Kuokkanen, Kiviranta, Määttänen & Ockenström 2007, 27). Arvot koskevat niin Bikva-aineistoani kuin myös muuta lähdeaineiston käyttöä. Tutkimuksessani olen huomionnut Bikva-aineiston henkilötietoja koskevan lainsäädännön sekä lähdeaineiston lainausten ja lähdeviitteiden asianmukaisen merkitsemisen. Saamaani ja hankkimaani aineistoon olen suhtautunut kriittisesti. Opinnäytetyöni olen toteuttanut hyvän tieteellisen käytännön vaatimalla tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, hakupäivä 29.3.2013.)

Eettisenä lähtökohtana opinnäytetyössäni on ollut kuvata mahdollisimman selkeästi kehittämishankkeeni aihe. Tähän liittyy myös miten ja miksi teen kehittämishanketta ja mikä on kehittämistehtäväni. Olen myös pohtinut, kenen ehdoilla kehittämishanketta teen. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53.) Opinnäytetyöni tulosten julkaiseminen sellaisenaan tulkitsematta ja liittämättä niitä aiempaan tutkimukseen ja tietoon ei ole perusteltavissa. Ammattieettisesti kestävä tulosten tulkinta on välttämätöntä siten, että etusijalla on aina eettisyys. Valintatilanteissa Bikva-haastatteluihin osallistuneiden ja kehittämistyöni osallisina olevien oikeuksia ei voi sivuuttaa missään tilanteessa. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 71.) Bikva-haastatteluista saamani haastattelumateriaalin olen käsitellyt nimettömänä niin, että haastatteluun osallistujan henkilöllisyys on suojattu: häntä ei voida tunnistaa tekstistä eikä puheesta.

Tutkimuslupa-anomuksen olen tehnyt Oulun kaupungin lastensuojelun organisaation palvelujohtajalle. Anomuksen sekä tehdyn hankkeistamissopimuksen olen esitellyt esimiehelleni ja ostopalvelu/jälkihuoltotiimin sosiaalityöntekijöille. Käytännön työn tekemisen olen aloittanut tutkimusluvan saamisen jälkeen. Aiheen ja alustavan suunnitelman ole hyväksyttänyt opinnäytetyöni ohjaaville opettajilla. Tutkimuslupa ja hankkeistamissopimus ovat esillä työhuoneeni ilmoitustaululla. Tutkimusluvasta kuten kehittämishankkeeni eri vaiheista olen kertonut työyhteisöni työntekijöille. Bikva-haastatteluista olen tiedottanut työpaikkani odotusaulan ilmoitustaululla asiakkaille ja yhteistyötahoille. Tarkoitukseni on ollut, että jokainen voi halutessaan olla osallinen kehittämisessä ja vaikuttamisessa. Jokaisella haastatteluun osallistuneella on ollut mahdollisuus ja oikeus tutustua sekä kommentoida työtä sekä ennen sen valmistumista että valmistumisen jälkeen. Kehittämistyöhön käytetty henkilöihin liittyvän aineiston hävittämisen opinnäytetyöni valmistuttua, mistä olen tiedottanut henkilökohtaisesti haastatteluun

osallistuneille. Haastatteluihin ei ole osallistunut muita kuin opinnäytetyössäni mainitut henkilöt.

Opinnäytetyön tekijänä olen sekä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun opiskelijana että perhehoidon työntekijänä. Bikva-haastattelujen aikana olen kirjannut tilaisuudessa esille tulleet asiat ja osallistujien kommentit. Kirjaus on ollut nähtävissä reaaliaikaisesti dataprojektorin avulla ja keskustelijoilla on ollut mahdollisuus kommentoida kirjauksia välittömästi. Ryhmähaastattelun lopussa olen tarkentanut aiheisiin liittyvät keskusteluteemat mahdollisten korjausten varalta. Haastattelun toteutumistapaa on pidetty hyvänä, erityisesti luottamuksellisuus sai kiitosta. Bikva-haastatteluihin osallistuneet nuoret ovat minulle tuttuja entuudestaan. Tämä asia ei kuitenkaan haitannut nuoria. Yhden nuoren asioita olen aikaisemmin hoitanut, muita nuoria olen tavannut joko jälkihuollon valmistavalla leirillä, perhehoidon käytävällä tai muissa nuorille järjestetyissä tapahtumissa.

Haastattelutilaisuudet olen aloittanut tervetuloivotuksella ja esittäytymisellä. Olen kertonut opinnäytetyöstäni ja sen tarkoituksesta sekä osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Olen esitellyt haastatteluissa ja arvioinnissa käytettävän Bikva-menetelmän. Myös haastatteluun osallistuvien mielipiteiden merkityksestä olen kertonut sekä myös miten ja mihin saatuja tietoja tulen käyttämään. Myös henkilötietoja koskevat velvoitteet olen kertonut (liite 6). Olen esitellyt mukana olevien osallistuneiden ja toimijoiden roolit. Myös nuorille laatimani esitekirjeen ja tutkimuslupahakemuksen olen käynyt läpi ja esitellyt. Nuoret ovat saaneet ja allekirjoittaneet suostumuslomakkeen osallistumisestaan haastatteluun ja arviointiin (liite 7). Haastattelutilanteen ajankäytöstä, kommenttien kirjaamisesta ja tilaisuuden nauhoituksesta olen keskustellut vielä ennen tilaisuuksien alkua. Olen selventänyt myös opinnäytetyössäni käytettäviä peruskäsitteitä kuten osallisuus ja kiinnittyminen. Ryhmätilanteessa olen pyrkinyt avoimuuteen ja luottamuksellisuuteen. Lopuksi nuoret ovat saaneet kiitokseksi haastattelusta lahjakortin.

Bikva-haastatteluun olen kutsunut kaikki Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa asuvat 20-vuotiaat nuoret (N=25). Kutsukirjeen toimittamisen jälkeen olen ottanut henkilökohtaisen yhteyden puhelimitse kuhunkin nuoreen viikon kuluessa ja sopinut ajan haastatteluihin. Haastattelutilaisuuteen henkilökohtainen kutsuminen kirjeen lisäksi on koettu hyväksi. Ilman erillistä puhelinsoittoa nuoret eivät olisi saapuneet haastattelutilaisuuteen. Menetelmänä nuoret ovat kokeneet henkilökohtaisen haastattelun parempana verrattuna kyselylomakkeen käyttöön. Nuoret ovat epäilleet kyselylomakkeen toimivuutta.

Nuoret ovat pystyneet vaikuttamaan ryhmän koon valintaan, eli haluavatko osallistua yksilö- vai ryhmähaastatteluun. Ryhmähaastatteluihin on lupautunut tulemaan 11 nuorta ja yksilöhaastatteluihin kaksi nuorta. Nuoriin, jotka eivät saapuneet haastattelutilaisuuteen, olen ollut yhteydessä puhelimitse ja sopinut uuden haastatteluajan. Uuden, sovitun ajan olen lähettänyt myös tekstiviestinä.

Neljä nuorta on osallistunut ryhmähaastatteluihin ja yksi nuori on osallistunut yksilöhaastatteluun. Huolimatta puhelinmuistutuksistani ja uuden haastatteluajan sopimisesta kuusi nuorta on jäänyt saapumatta paikalle. Nuorista 15 ei ole halunnut osallistua haastatteluun ollenkaan. Haastattelutilanteita on ollut kolme, kaksi kahden nuoren ja yksi yhden nuoren haastattelu. Haastatteluprosessi ei ole toteutunut suunnitelmallisesti, koska suurin osa kutsutuista nuorista ei ole saapunut paikalle aikomuksistaan huolimatta.

Nuorten sitoutuminen ja osallistuminen haastatteluun on ollut heikkoa. Ovatko syinä ikä, itsenäistymisen vaihe, ajankohta, Bikva-menetelmä, haastattelupaikka vai mikä? Kehittämishankkeeni osalliset, nuoret saattavat haluta olla osallisina tiedon tekemisessä, mutta heidän tiedollista toimijuuttansa saattavat rajoittaa ja kaventaa Suvi Ronkaisen mukaan (1999, 222) lastensuojelun toimintakäytäntöjen seuraukset. Nuori saattaa itse vetäytyä aktiivisesta toimijuudesta tai jopa koko asiakassuhteesta esimerkiksi voimakkaan negatiivisen kategorisaation tai osallisuutta rajoittavien kohtaamisen areenoiden seurauksena kuten nuoren elämäntilanteen vuoksi: oppivelvollisuus, kouluttautumisen ja täysikäisyyden mukana tuomat oikeudet ja velvollisuudet. (Wyn & White 1997, 1-4.)

Kehittämistyössäni olen hyödyntänyt tietolähteitä mahdollisemman monipuolisesti. Kerätyllä aineistolla on ollut tarkoitus parantaa kehittämishankkeeni luotettavuutta sekä saada kattavampi kokonaiskuva jälkihuollon palveluista, jotka ovat tukeneet/eivät ole tukeneet nuorten osallisuutta kiinnittymistä koulu- ja työelämään. Kehittämishankkeestani saatava tieto tulisi olla käytettävissä sekä jälkihuoltotyön kehittämisessä että työryhmän ja kumppanuushankeen jäsenten käytössä heidän omassa työssään. Opinnäytetyöni pienen otoksen vuoksi ei tuloksista kuitenkaan voi tehdä pitkälle johtavia tulkintoja. Pieni otos ei anna kattavaa kokonaiskuvaa Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollon tilanteesta.

4 TEOREETTINEN VIIITEKEHYS

4.1 Asiakaslähtöisyys

Asiakaslähtöisyys on yksi lastensuojelua ohjaava pääperiaate. Asiakaslähtöisyys sosiaali- ja terveystalveluissa on myös säädetty laissa: Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 1§ 1mom., hakupäivä 30.3.2013; Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, hakupäivä 30.3.2013.) Koska palvelut on tarkoitettu asiakkaille, on myös perusteltua ottaa myös heidän kokemuksensa ja näkemyksensä palveluista mukaan osaksi toimintojen kehittämistä. Palveluita ei ole olemassa ilman käyttäjiä. (Virtanen ym. 2011, hakupäivä 30.3.2013.) Myös sosiaali- ja terveysministeriön, Suomen kuntaliiton ja Stakesin julkaisema valtakunnallinen suositus pitää asiakaslähtöisyyttä julkisten palveluiden kehittämistavoitteena (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, hakupäivä 30.3.2013).

Kehittämishankkeessani painotan asiakaslähtöisyyttä, joka on koko prosessini ajan peilautunut asiakkaan näkökulmina, mielipiteinä ja kommentteina. Asiakkaan näkökulman ja kehittämistyöni kohtaaminen vaatii tietoa siitä, mitä palveluissa tapahtuu ja miten palveluketju toimii, myös tiedotuksen tarkastelua tarvitaan. Oleellista on, miten asiakas näkee palvelut. (Tekes 2011, hakupäivä 29.3.2013.) Asiakaslähtöisyyden ymmärtäminen edellyttää jälkihuoltopalveluiden käyttäjien sekä heidän kanssaan työskentelevien viranomaisten ja lastensuojelun johtajien osallisuuden näkemistä. Asiakaslähtöisyys on myös mahdollisuutta tasa-arvoiseen vuoropuheluun, osallistumiseen ja vaikuttamiseen jälkihuollon kehittämisessä. Asiakaslähtöisyys kattaa myös nuorten läheiset, perhehoidon työntekijät ja yhteistyökumppanit. Tämä näkemys on puolestaan lähtökohtana kansalais- ja aluelähtöiselle kehittämiselle.

Asiakaslähtöisyys, osallisuus ja osallistaminen ovat keskiössä jälkihuoltopalveluita kehitettäessä. Asiakaslähtöisyys toteutuu osallisuuden kautta osallistamalla jälkihuollossa olevia nuoria, työntekijöitä ja lastensuojelun johtajia.

Asiakaslähtöisyyden periaate edellyttää jälkihuollon palveluita kehitettävän nuorten kokemuksista ja tarpeista lähtien. Nuoret nähdään osallistuvina ja aktiivisina toimijoina.

Nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita ja oman elämänsä keskushenkilöitä. Osallisuus omaan elämään on osa kunkin nuoren omaa identiteettityötä, joka vahvistaa nuorten ja työntekijöiden välistä tasavertaisuutta. Asiakkaat tuntevat tuntevat omat tarpeensa ja elämäntilanteensa, ja palveluita on järjestettävä näiden tarpeiden mukaan. Työntekijät tuntevat palvelujärjestelmän ja sen mahdollisuudet sekä ammatillisen osaamisen keinot. (Timonen-Kallio 2010,6-7.) Kehittämistoiminta voi olla aidosti asiakaslähtöistä vain, jos nuoret kokevat osallisuutta, ja nuoret ja työntekijät toimivat tasavertaisina yhteistyökumppaneina.

Asiakaslähtöisyyttä voidaan pitää sosiaalipalveluiden ammatillisen työn kulmakivenä. Ammatillisen tiedon ja ammattityön kehittäminen vahvistaa asiakaslähtöistä toimintatapaa. (Toikko 2012, 66.) Asiakaslähtöisyyden arvot sisältävät koko asiakastyön eettiset velvoitteet, joita ovat: ihmisarvo, kokonaisvaltainen ihminen, kunnioitus, aktiivisuus, itsemäärääminen, yhdenvertaisuus, yksilöllisyys, neuvotteleva yhteistyö, vaikuttaminen, aitous, toiveikkuus ja suuntaaminen tulevaisuuteen. (Kiikkala 2000, 16-116.) Puheiden sijaan palvelujen kehittämisen keskiöön tulee palauttaa asiakas ja hänen tarpeensa. (Virtanen ym. 2011, hakupäivä 30.3.2013).

Kehittämishankkeeni osalliset, nuoret ovat yhtä aikaa asiakkaita ja kansalaisia. Käsitteenä asiakas ja kansalainen tulee kuitenkin erottaa toisistaan. Asiakas on yksityisen mikrotason käsite, kun kansalaisuus ymmärretään rakenteiden tasolla. Tasot kuitenkin toimivat samanaikaisesti eivätkä sulje toisiaan pois; ne eivät ole erillisiä, vaan vaikuttavat toisiinsa. Ihminen elää yhteiskunnassa ja kantaa sen historiaa ja vaikutussuhteita. Yhteiskunta rakentuu ihmisistä oman elämänsä toimijoina. Hyvinvointipalveluissa yleensäkin pyritään ajattelemaan, että kun palvelut lähtevät asiakkaiden tarpeista, toteutuu myös asiakaslähtöisyys. (Pohjola 2010, 65-72.) Asiakas voi olla henkilö, henkilöryhmä tai organisaatio. Asiakas nähdään myös palvelun kohteena, välineenä tai subjektina. Asiakas on myös yhteiskunnan jäsen, jossa asiakaslähtöisyys haastaa työntekijän tunnistamaan yhteiskunnalliset toimintapoliittiset linjaukset. (Salmela 1997, 168.)

4.2 Osallisuus

Lainsäädännön mukaan lasten ja nuorten tulisi saada olla mukana rakentamassa, kehittämässä ja arvioimassa heille tarkoitettuja palveluja (Oranen 2008, hakupäivä

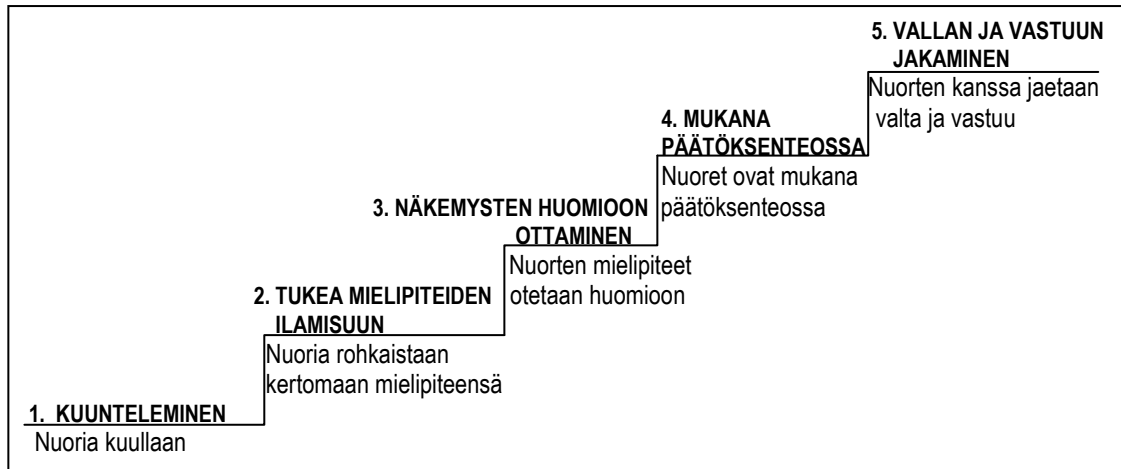
30.3.2013; Oranen 2012, hakupäivä 30.11.2012). Kehittämishankkeessani nuorten osallisuuden kokemisessa on kysymys nuoren omakohtaisesta ja henkilökohtaisesta kokemisesta. Osallisuus ja osallistaminen toteutuvat Bikva-haastatteluissa, joissa nuorten lisäksi olen osallistanut sosiaalityöntekijät, palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajat. Osallistamalla osalliset ovat syntyneet edellytykset ja rakenteet osallisuuteen ja sen kautta osanottajien kuulemiseen.

Lasten ja nuorten mielipiteet ja osallisuuden vahvistaminen nähdään keskeiseksi lastensuojelutyön tavoitteeksi (Timonen-Kallio 2010, 7). Osallisuuden toteutuminen on kokemus siitä, että kuuluu johonkin, tulee ymmärretyksi ja voi vaikuttaa (Liukkonen 2010, 115). Osallisuuden tunne syntyy aina vuorovaikutuksissa toisiin. Vuorovaikutteinen viestintä tapahtuu tasavertaisena dialogina kuunnellen erilaisia mielipiteitä ja näkökulmia. Bikva-haastatteluissa vastavuoroisuus osallisten kesken on keskiössä, nuorten mukana oleminen kehittämissuhteissa tehtäessä on vaikuttamista. (Oranen 2007, hakupäivä 30.11.2012.) Osallisuus nuorten kohdalla toteutuu, kun heitä kuunnellaan, kuullaan ja heidät otetaan vakavasti (Lansdown 2010, 13). Osallisuuden näkökulmaa täydentää mielestäni myös nuorten vahva asema niin tiedon tuottajana kuin sen vastaanottajana (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 125). Kun tiedän nuorten tarpeet ja näkökulmat, on sitten vasta mahdollista vastata niihin esimerkiksi kehittämistoimenpitein hankkeen aikana ja myös yhteistyössä työyhteisöni kanssa (Metteri, Lehtinen & Saarnio 2000, 131).

Osallistumisella ja osallisuudella tarkoitan eri asioita. Osallistuminen on olemista tilanteessa, joka on usein toisten ihmisten järjestämä ja johon ei ole itse vaikuttanut millään tavalla. Osallisuudessa ollaan sitoutuneena johonkin toimintaan ja halutaan vaikuttaa ja ottaa vastuuta. Osallisuus tarkoittaa omaa kokemusta päättämisestä ja asioihin vaikuttamisesta sekä kokemuksen myötä syntyvää sitoutumista. (Piironen 2007, hakupäivä 30.11.2012.) Kun nuori osallistuu jälkihuoltopalveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen, voi nuorta luonnehtia kokemusasiantuntijaksi (Toikko 2011, 103).

Osallisuutta on usein määritelty erilaisten porrastus- ja tikapuumallien avulla (ks. esimerkiksi Flöjt 2000, hakupäivä 19.2.2013; Horelli 1994, 38-39). Valitsin opinnäytetyöhöni Shierin (2001) osallisuuden porrasmallin, jossa on viisi osallisuuden tasoa (kuvio 6). Ensimmäisellä tasolla nuoria kuunnellaan. Toisella tasolla nuoria rohkaistaan kertomaan mielipiteensä ja kolmannella portaalla nuorten esittämät mielipiteet myös huomioidaan.

Mallin neljäs taso toteutuu, kun nuoret ovat mukana päätöksen teossa. Ylimmällä tasolla nuorilla on valtaa ja vastuuta päätöksiä tehtäessä. (Shier 2001, 110.)

Kuvio 6. Osallisuuden tasot ja vaiheet (mukaillen Shier 2001, 107-117).

Osallisuuden portaat on yksi tapa arvioida, miten kehittämishankkeeni osallisilla, nuorilla (kokemusasiiantuntijoilla) on mahdollisuus vaikuttaa jälkihuollon kehittämiseen. Osallisuuden portaat konkretisoivat tavan, kuinka työntekijöiden tulee olla mukana yhdessä nuorten kanssa jälkihuollon kehittämisessä. Portaiden avulla teen suunnitelmia nuorten osallisuuden edistämiseksi. **Ensimmäinen porras**, nuorten kuuleminen on kaksisuuntaista informaation vaihtoa ilman nuorten todellista päätöksentekoon vaikuttamista. **Toinen askel**, jossa kannustan, innostan ja motivoin nuoria jakamaan kokemuksiaan, ajatuksiaan ja näkökulmiaan Bikva-haastattelussa. **Kolmas porras**, jossa nuorten kokemukset ja ajatukset ovat lähtökohtana jälkihuollon kehittämisessä. **Neljäs porras**, jossa jälkihuoltoa kehitetään nuorten ehdotusten pohjalta. Opinnäytetyön loppuraportin valmistuttua järjestän palautetilaisuuden tilaajan¹⁵ luona kaikkien haastatteluihin osallistujien kanssa. Tämä lisää nuorten vaikuttavuutta jälkihuollon kehittämistyölle jo sen suunnitteluvaiheessa. Nuoret eivät ole vielä täysivaltaisia päätöksentekijöitä. **Viides porras**, jossa kehittämistyö jatkuu Oulun perhehoidossa olevien nuorten kehittäjäryhmän perustamisella. Työntekijät jakavat vallan nuorten kanssa, mutta samalla nuoret ottavat vastuuta. (ks. Shier 2001, 111-115.) Nuoret eivät voi eivätkä halua toimia yksi-

¹⁵ Oulun kaupungissa on määritelty tilaaja-tuottajamalli siten, että tilaajaa (ts. palveluiden järjestämisestä vastaa) edustaa sosiaali- ja terveyslautakunta ja johtavista viranhaltijoista koostuva tilaajatiimi asiantuntijoinen. Tilaaja vastaa lakien ja asetusten mukaisista palveluiden järjestämisestä kuntalaisille sekä vastaa asiakkaiden palveluiden saannista sosiaali- ja terveyslautakunnalle. Tuottaja puolestaan tuottaa asiakaskohtaisen palvelun lakien ja asetusten sekä sopimusten mukaisesti. Tuottaja vastaa kaupungin omien sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisesta. Tuottajaa edustavat sosiaali- ja terveystoimen palvelutuotannon johtokunnan alaisuudessa toimivat johtajat ja valtaosa hyvinvointipalveluiden henkilöstöstä. (Oulun kaupunki 2012, hakupäivä 15.11.2012; Tietoa Oulusta 2012, hakupäivä 16.12.2012.)

nään, sillä päätöksenteossa ja neuvottelussa tarvitaan kumppaniaikuiden mukanaan tuomaa sosiaalista tukea, asiantuntijuutta, auktoriteettia ja materiaalista tukea.

Opinnäytetyössäni käsitteellä kiinnittyminen tarkoitan sitä, onko nuori pystynyt käymään koulussa/töissä, saanut siihen tarvitsemansa tuen ja onko motivoitunut siihen. Kiinnittyminen pitää sisällään myös nuoren oikeudet ja velvollisuudet kouluun ja työelämään hakeutumiseen. Kiinnittyminen on (Kantelin 2008, hakupäivä 1.12.2012) kokemus opiskelusta merkityksellisenä, mielekkäänä ja jossakin tärkeässä mukana olemisena, paneutumisena.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN BIKVA-HAASTATTELUIJEN TULOKSET

Hankekysymykseksi olen laatinut nuorille kysymyksen, jonka avulla oletan saavani kattavia vastauksia kehittämisaiheittani varten. ”Mitkä jälkihuollon palvelut ovat tukeet/eivät ole tukenet osallisuuttasi kiinnittymisessä koulutus ja työelämään”. Kysymyksenasettelua on tarkennettu sekä Bikva-haastatteluissa sekä siihen liittyvissä keskusteluissa. Haastattelun alussa olen antanut nuorille hankekysymyksen sekä myös kysymykseen liittyvien sanojen ”osallisuus” ja ”kiinnittyminen” selitykset. Haastattelun aikana haastattelijalla on tehnyt lisäkysymyksiä esimerkiksi: Miten sinua on tuettu ja kannustettu? Millaista tukea sinun pitäisi saada, että se helpottaa osallisuuttasi koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä? Mikä motivoi opiskelemiseen/työnhakuun? Kuka parhaiten on tukenut aihealuetta? Oletko saanut vaikuttaa ja olla osallinen aihealueen asioihin, onko tämä asia tukenut/ei tukenut aihealuetta? Mitä tukea olisit tarvinnut enemmän? Huolimatta siitä, etteivät nuoret tunteneet toisiaan entuudestaan, keskustelu on ollut luontevaa ja välitöntä. Nuorten avoimuus ja valmius keskusteluun on ollut jopa yllättävää. Keskustelusta välittyi halu kertoa kokemuksistaan ja vaikuttaa asioihin.

Haastattelun jälkeen olen litteroinut kertyneen materiaalin etsien oleelliset teemat. Esiin on noussut neljä teemaa, joissa nuoret ovat esittäneet eniten tai painokkaimmin toiveitaan tai mielipiteitään. Litteroidusta haastattelumateriaalista olen lähettänyt nuorille heidän omat kommenttinsa mahdollisia muutoksia ja täydennyksiä varten. Luottamus, kiintymys, kiinnostus ja jatkuvuus ovat olleet läsnä teemojen aiheissa. Nuorten ilmaisujen perusteella olen muodostanut ylä- ja alakategoriat, joiden nimeämisessä olen hyödyntänyt mukailien Lastensuojelun Keskusliiton kehittämiä Valtakunnallisia sijaishuollon laatukriteerejä: jälkihuollon neljään osa-alueeseen sivulla 16. Teemojen lopulliseen valintaan on vaikuttanut luonnollisesti subjektiivinen tapani havainnoida ja tulkita asioita ja antaa niille merkityksiä.

Nuorten kiinnostavammiksi ja keskeisemmäksi teemoiksi olen valinnut seuraavat kokonaisuudet:

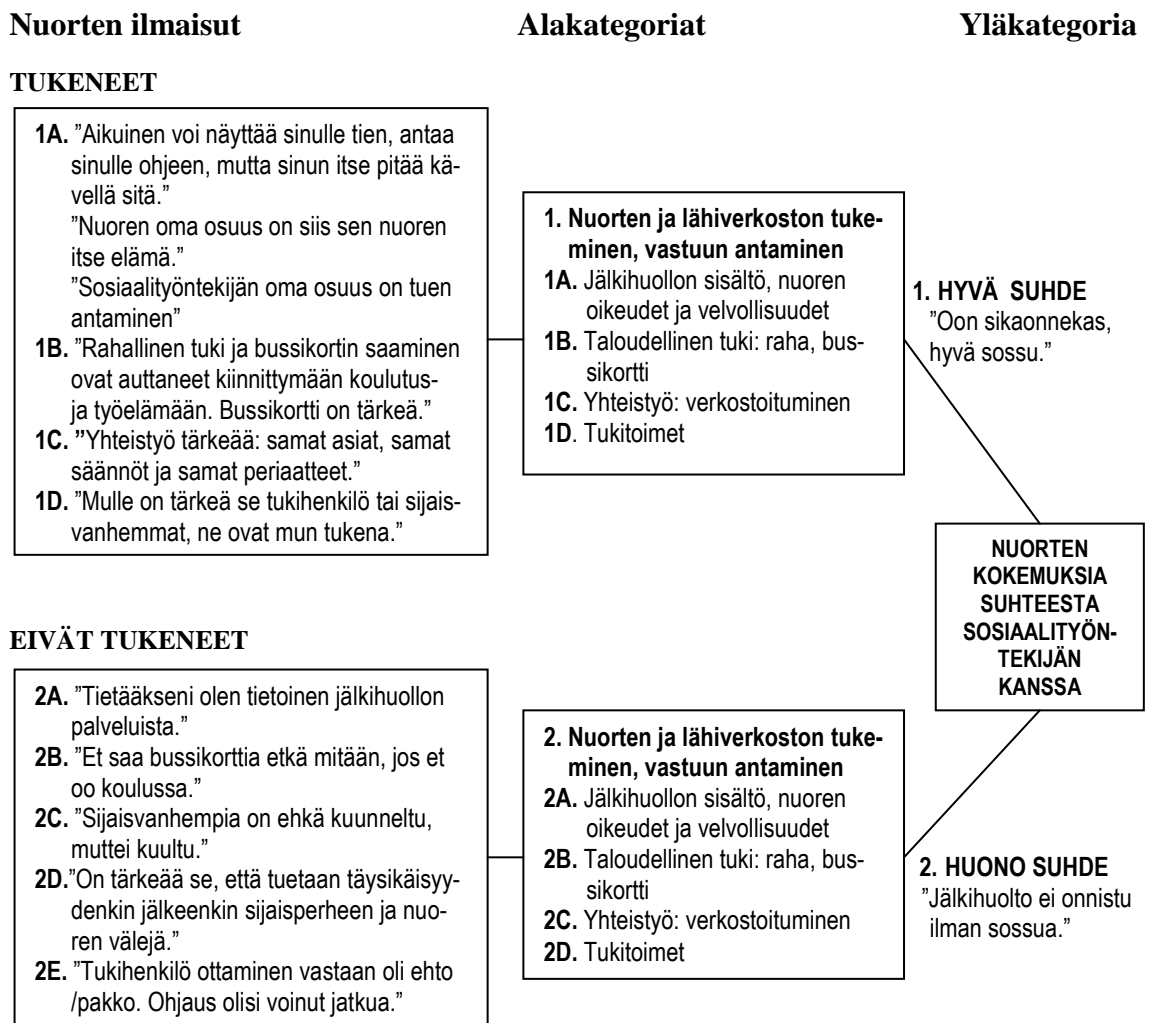
Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet

Teema B. Taloudellinen tuki: raha, bussikortti

Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen

Teema D. Tukitoimet

Kaikkia neljää teemaa yhdisti yksi ja sama kokemus, eli suhde sosiaalityöntekijän kanssa. Tämä kokemus muodosti teemojen yläkategorian. Alakategorioiden alla olevaan teemoihin (nuorten ja lähiverkoston tukeminen, vastuun antaminen) kuuluvat jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet; taloudellinen tuki: raha/ bussikortti; yhteistyö: verkostoituminen ja tukitoimet. Käytännössä jälkihuollon sisältö ja nuoren oikeudet ja velvollisuudet -teema pitää sisällään lisäksi koettua nuorten omaa/sosiaalityöntekijöiden osuutta ja vaikutusta motivaatioon ja motivaation tukeen. Taloudelliseen tukeen kuuluvat toimeentulotuki, rahallinen tuki ja bussikortin saaminen. Yhteistyö-teema liittyy aikuis- ja viranomais-suhteisiin niin sosiaalityöntekijän, sijaisperheen kuin myös muiden välistä keskinäistä suhdetta. Verkostoituminen sisältää bussikortin saamisen ja sijaisperheen ja nuoren välien tukemisen. Tukitoimet pitävät sisällään tukihenkilön, sijaisperheen ja ohjaajan (kuvio 7).

Kuvio 7. Aineistokartta nuorten kokemuksista jälkihuollon palveluista, mitkä ovat /eivät ole tukeneet heidän osallisuuttaan kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään

Aineistokartta on alustava analyysi nuorten kokemuksista jälkihuollon palveluista, mitkä voivat yhtä aikaa tukea tai eivät tue nuorten mielestä heidän osallisuuttaan kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Teemoja käsittelen rinnakkain ja päällekkäin, koska ne ovat jatkuvassa vuoropuhelussa keskenään. Konkretia teemojen takana ovat nuorten sanoilla esitettyä. Teemojen kautta olen muodostanut ylä- ja alakategoriat. Nuoria tukevat teemat olen merkinnyt numerolla 1 ja teemat, jotka eivät ole tukeneet numerolla 2. Alakategorian alla olevien teemojen kautta olen arvioinut nuorten ja nuorten kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja palveluesimiehen antamia palautteita Bikva-haastatteluista. Yhteenvetolukuun olen tiivistänyt haastatteluiden tulokset yläkategorian alla olevan teeman kautta käyttäen hyväksi alakategorioita ja lastensuojelun johtajien haastatteluja. Yhteenvetoluvasta löytyy myös Bikva-haastatteluihin osallistujien kehittämissuhteet. Kategorioiden välillä jännitettä syntyy, kun jälkihuollossa olevat nuoret tuovat keskenään samanlaisia asioita esille. Jännite syntyy myös muiden Bikva-haastatteluihin osallistujien kommentista. Nuorten, sosiaalityöntekijöiden, palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajien Bikva-haastatteluiden tulokset olen koonnut yhtenäiseksi taulukoksi neljän teeman mukaan (liite 9).

Olen käyttänyt opinnäytetyöni yhteenvetotaulukoissa paljon suoria lainauksia, mikä mielestäni kuvaa parhaiten osallistuneiden ”omaa ääntään”. Bikva-haastatteluihin osallistuneet nuoret olen nimennyt uudelleen. Kaikki nimet ovat tyttöjen nimiä, vaikka kaikki osallistujat eivät olleet tyttöjä. Osallistuneista nuorista käytän nimiä: *Ilona, Kukka, Lahja, Ruusu ja Säde*. Nimien avulla olen halunnut kuvata nuorten luonnetta, avoimuutta ja innostuneisuutta osallistumisesta sekä haastattelujen tunnelmasta. Silloin kun nuoret ovat tarkoittaneet samoja asioita, olen merkinnyt näiden nuorten nimet samantyyppiseen lauseen kohdalle ja kun kaikki nuoret ovat olleet samaa meiltä asiasta, olen merkinnyt lauseen kohdalle: ”kaikki nuoret.”

5.1 Nuorilta saatu palaute

Jälkihuollon palveluiden arvioinnin ja kehittämisen olen aloittanut Bikvan periaatteiden mukaisesti asiakkaiden, eli nuorten haastatteluilla. Nuorten rooli tässä arviointimenetelmässä on keskeinen, he määrittelevät haastatteluissa esiin nousevat teemat (kriteerit). Nuoret ovat tuoneet palautteessaan esille tyytyväisyyden siihen, että heille on järjestetty tilaisuus kertoa mielipiteitään ja tulla kuulluksi. Nuoret ovat saaneet myös mahdollisuu-

den kuulla vastaavassa tilanteessa olevien kokemuksia ja ajatuksia. He ovat tuoneet esille myös sen, etteivät he oma-aloitteisesti olisi kertoneet työntekijöille kehittämissideoitaan. Keskustelu on herättänyt joillekin voimakkaita tunnereaktioita. Nuorten mielipiteiden käsittelemisen olen aloittanut alakategorian alla olevasta teemasta A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.

Bikva-haastatteluissa nuoret ovat tuoneet esille tarpeen saada tukea koulutus- ja työelämään sijoittumisen ohjaukseen riittävän tiedon ja mahdollisen taloudellisen tuen turvin. Heidän mukaansa saatu tuki auttaa opintojen aloittamisessa, niissä suoriutumisessa ja mahdollisen jatko-opiskelupaikan, kuin myös työpaikan saamisessa. Asioista tulisi heidän mukaansa puhua hyvissä ajoin, jolloin olisi aikaa motivoitua opiskeluun ja siirtymiseen työelämään. Nuoret toivovat, että näistä asioista voitaisiin puhua sosiaalityöntekijöiden tai heidän järjestämänsä tukihenkilön kanssa, huolimatta siitä että nuoret ovat sijaisperheessä. Toivomuksen toteutumiseen sisältyi myös kokemus, että sosiaalityöntekijä on kiinnostunut heidän asioistaan (taulukko 9).

Taulukko 9. Nuorten mielipiteet Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.

ON TUKENUT	EI OLE TUKENUT
<p>1A: Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet</p> <p>Koettu oma osuus</p> <p><i>Lahja:</i> "Nuoren osuus on siis sen nuoren oma elämä, sen pitää olla jotenkin mallillaan, on tähtäämässä johonkin koulupaikkaan, on koulussa, on elämän suunnitelmat."</p> <p><i>Ruus, Ilona, Lahja ja Säde:</i> "Joo, oon ollut osallinen omiin asioihin, vaikuttaa niihin."</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijä osuus:</p> <p><i>Kaikki nuoret:</i> "Nuoresta pitää välittää, olla kiinnostus hänestä ja hänen asioistaan. Hyvä suhde on tärkeä."</p> <p><i>Lahja ja Ilona:</i> "Sosiaalityöntekijän oma osuus on tuen antaminen."</p> <p>Oma vaikutus motivaatioon, tuki:</p> <p><i>Lahja ja Kukka:</i> "Aikuinen voi näyttää sinulle tien, antaa sinulle ohjeen, mutta sinun itse pitää kävellä sitä."</p> <p><i>Ruus:</i> "En oo opiskellut, ei oo vain päässyt mihinkään opiskelemaan."</p> <p><i>Ruus, Ilona ja Säde:</i> "Opiskelu (motivoi), saa ammatin ja sitten töihin. Ikä on vaikuttanut opiskelumotivaatioon."</p>	<p>2A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet:</p> <p><i>Ruus ja Säde:</i> "Muiden kautta olen saanut tietoa."</p> <p><i>Lahja ja Kukka:</i> "Tietoja työnnetään liikaa jälkihuollon valmistavalla leirillä. Sitten kun mää oikeasti tarvin niitä, ei muistanut patkääkään mitä siellä oli puhuttu."</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijä osuus:</p> <p><i>Lahja:</i> "Nuori on menettänyt luottamuksen omasta vanhemmasta ja silloin meillä ei voi tulla sellaista tunnetta, että on velvollisuus käydä koulua."</p> <p><i>Kukka ja Ruus:</i> "Jos pakotetaan, uhkaillaan ja kiristetään kouluun, siitä tulee vain takapakkia. Pitäisi enemmänkin kannustaa ja kehua ja jotenkin hyvä pikkuhiljaa. Jos ei ole hyvä suhde sosiaalityöntekijän kanssa, ei uskalla sanoa mitään. Sossuilla on vaihtolovelvollisuus."</p> <p><i>Kukka ja Ilona:</i> "Se on aina ollut ongelma ettei sossua saa kiinni."</p> <p><i>Säde:</i> "Miten se sossu tietää sinusta kun kerran vuodessa nähhään. Mulla on tullut vain kirje postissa ja että nyt tämä nimen sossu ja se on siinä."</p>

Nuoret kokevat, että on helpompi kohdata työntekijä, jos nuori tietää edes työntekijän äänen. Esimerkiksi henkilökohtaisen kontaktin ottaminen vaikka puhelimesta koetaan hyväksi. Nuoret eivät halua puhua asioistaan tuntemattomalle aikuiselle. Sosiaalityöntekijän vaihtuessa tämä tilanne on edessä. Vaihtuvuus jälkihuollossa on vähäisempää,

kuin sijoituksen aikana. Vaihtuvuus koetaan vaikuttavan henkiseen tukeen. Nuoret kyseenalaistavat kiinnostuksen, tuen ja turvan saamisen. Jos tapaamisia on harvoin, esimerkiksi vain kerran vuodessa, nuoret pohtivat, tietävätkö sosiaalityöntekijät todella nuorten tilanteet ja tuen tarpeet. Nuoret kertovat tunteesta, että kukaan ei oikeasti kuuntele tai ole käytettävissä edes viran puolesta. Nuoret tuovat esille, että sosiaalityöntekijä on kuitenkin heille merkityksellinen henkilö, joka tekee heitä koskevia päätöksiä. Toiveena on, että sosiaalityöntekijän tulee olla helposti tavoitettavissa. Kaikki nuoret eivät tarvitse tukea opiskelussaan.

Nuoret, jotka kokivat, että heillä on hyvä suhde sosiaalityöntekijään, ovat olleet tyytyväisiä jälkihuoltopalveluihin. Tämä kuvaa sitä, että työntekijä tuntee nuoren asiat ja on niistä kiinnostunut. He, joilla ei ollut hyvä suhde, eivät olleet tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Vaikka nuoret ovat saaneet samoja palveluita, he eivät olleet niihin tyytyväisiä, jos heillä on huono suhde sosiaalityöntekijän kanssa. Kokemus on tuolloin eri.

Nuoret kokevat, että kun he ovat täysi-ikäisiä, heidän asioistaan ei saa keskustella kenenkään ulkopuolisten kanssa ilman heidän lupaansa. Kun näin on tapahtunut, koetaan, että luottamus on mennyt täysin. Nuoret ovat tietoisia sosiaalityöntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta. Kun sosiaalityöntekijään ei ole saatu yhteyttä, nuoret jopa kokevat, että sosiaalityöntekijä pakoilee kun ei vastaa välttämättä sijaisperheenkään yhteydenottoihin. Jos sosiaalityöntekijä on uusi ja nuorelle tuntematon, koetaan yhteydenotto kuitenkin positiivisena. Nuoret haluavat, että hänen ongelmiinsa puututaan ajoissa, hänestä ollaan kiinnostuneita, häntä kuunnellaan ja neuvotaan. Nuoret haluavat, että sosiaalityöntekijä on heidän tavoitettavissa, jolloin tulee tunne työntekijän ”saatavillaolosta”.

Haastatteluihin osallistuneista viidestä nuoresta kaksi on ollut työyksikköni järjestämällä jälkihuollon valmistavalla leirillä. Kolme nuorta eivät ole olleet. Leirillä olleet kokivat, että tietoa jälkihuollosta tulee niin paljon, etteivät he ole pystyneet sisäistämään kaikkea saamaansa tietoa. Siinä vaiheessa, kun he tietoa tarvitsevat, he eivät muista siitä mitään. Esimerkkinä he mainitsivat tilanteen kun muuttavat omaan asuntoon. Nuorten mukaan omien lähtökohtiensa ja arvojensa tunnistaminen ja huomioiminen auttaa kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Merkitystä on myös tiedolla nuorten oikeuksista palveluihin, kuin myös tiedolla, mitkä velvollisuudet heitä koskevat. Nuorilla, jotka ovat tyytyväisiä jälkihuollon palveluihin, on jälkihuoltoon sitoutuminen ja luottamus asioiden hoitumiselle ja etenemiselle on ollut helpompaa. Nuorilla, jotka eivät ole olleet

leirillä, ei ollut mitään tietoa jälkihuollon palveluista esimerkiksi ohjauspalvelusta, eikä nuorten oikeuksista ja velvollisuudesta jälkihuoltoon liittyen. Yksi nuori on saanut perhehoidon omaa ohjauspalvelua itsenäistymisen ja asioittensa hoitamisen tueksi.

Nuoret tiedostavat ja ymmärtävät sen, että jos he eivät ole kiinnittyneet koulutuselämään, siitä tulee heille ongelmia tulevaisuudessa. Nuoret kertovat, että opiskelumotivaatioon ovat vaikuttaneet ikä, asioiden (koulu/työ) tärkeysjärjestys heidän omasta näkökulmastaan, päätös- ja vaikuttamismahdollisuutensa sekä motivaation tuki. Heillä on vahva usko siitä, että motivaation tulee lähteä heidän omista arvoistaan ja lähtökohdistaan.

Nuoret kokevat, että motivaation löytäminen on merkityksellisempää sijoitetuille nuorille. Aikuisten mielipiteet ja sanomiset olisivat tärkeitä nuorille. Sijoitetut nuoret eivät kuitenkaan koe aikuisten mielipiteitä niin merkityksellisinä ja motivaation tuki koetaan heikommaksi. Yleensäkin luottamuksen vähäisyys aikuisiin näkyy vastauksissa. Nuoret kokevat perhesijoituksen tukevan heitä enemmän kuin laitossijoituksen. Aikuiset eivät välttämättä kannu huolta heistä, vanhempien auktoriteetin mureneminen on nähtävissä. Luottamuksen palautuminen on vaikeaa. Haastattelun perusteella nuoret kokevat, että yleensä opiskelu on ensin tärkeää, töissä käyminen taas ylimääräisen rahan vuoksi. Opiskelupaikka on omien sen hetkisten varojen ja kykyjen mukainen. Opiskelupaikan saaminen on tärkeää, se ei aina vain riipu nuoresta. Ahdistusta aiheuttaa, jos nuori ei ole saanut opiskelupaikkaa omasta halustaan ja motivaatiostaan huolimatta. Viidestä haastattelusta nuoresta kolme opiskeli, kaksi ei ollut koulussa eikä töissä.

Kaikki nuoret eivät ole tarvinneet taloudellista tukea opiskelussaan. (Teema B. Taloudellinen tuki: raha, bussikortti). Nuoret kokevat lisärahan saamisen hyväksi. Jos nuoret eivät muuta tukea saaneet, he ovat saaneet kuitenkin toimeentulotukea. Osa nuorista on kokenut toimeentulotuen saamisen merkittävänä asiana. Taloudellista tukea asumiseen ja opiskelu/työelämään he saavat perhehoidosta. Nuoret kertovat saavansa lähinnä taloudellista tukea opiskeluun. Nuorten mukaan raha-asioihin tarvitaan enemmän neuvontaa. Nuoret nostavat keskusteluissa esiin bussikortin, jonka saamisesta ja siihen liittyvästä vallankäytön tuntemuksista keskustellaan paljon. Jos nuori on saanut bussikortin, he kokivat, että heitä on kuunneltu, hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänen asioistaan välitetään (taulukko 10).

Taulukko 10. Nuorten mielipiteet Teema B. Taloudellinen tuki.

ON TUKENUT	EI OLE TUKENUT
<p>1B. Taloudellinen tuki: raha, bussikortti <i>Kukka:</i> "Kouluun pitäisi päästä säännöllisesti kulkemaan, että siitä tulisi jotakin. Tämän vuoden olen saanut kokonaan bussikortin niin mää sain ensimmäisen koulun käytyä." <i>Säde, Ilona ja Lahja:</i> "On kyllä tosi hyvin tuettu, kaikki koulumateriaalit ja koulumatkat." <i>Ruus:</i> "Perhehoito tukee työssäkäyntiä, maksaa linkkukortin."</p>	<p>2B. Taloudellinen tuki: raha, bussikortti <i>Kukka ja Ruusu:</i> "En ole ollut ite paljon yhteydessä sossuun muuten kun rahaa, toimeentulotukea, maksusitoumuksen tai bussikortin hakemista, rahaa vois olla enemmän." <i>Kukka:</i> "Yks sossu sitä meikäiselle sano, että su on pakko lähteä kouluun kun nää et tee mitään. Sää et saa ommaa kämppää uudestaan, me ei makseta sulle takuuvuokraa, ei bussikorttia."</p>

Nuori haluaa päättää kulkemisistaan ja kokea, että hänellä on muutakin elämää kuin koulu tai työssä käyminen. Kaikki nämä elementit liitettiin bussikortin saamiseen. Joillakin nuorilla oli tunne, että heitä on pakotettu kouluun kiristämällä ja uhkailemalla ja kokivat näihin liittyvän ehdon bussikortin saamisesta. Asuntoa eikä bussikorttia saa, jos ei ole käynyt koulussa. Tämä tuntui pahalta eikä tuen saamista ole koettu.

Nuoret kokevat merkitykselliseksi (Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen) hyvät/toimivat suhteet lähiverkostonsa ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sijaishuollon henkilökunnan ja koulun välinen yhteistyö on koettu positiivisesti sitouttavana ja velvoittavana koulun käyntiin. Yhteistyöhön on saatu apua kun on tarvittu, kaikki eivät ole sitä tarvinneet. Yhteistyössä eri toimijoiden kesken tulee olla samat säännöt ja periaatteet. Nuoret näkevät myös, että työntekijöillä on velvollisuus olla yhteydessä hänen verkostonsa kanssa. Näistä nuorista kolme on asunut sijaisperheessä, yksi sukulaisen luona ja yksi lähinnä kotona (taulukko 11).

Taulukko 11. Nuorten mielipiteet Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen.

TUKENEET	EIVÄT TUKENEET
<p>1C. Yhteistyö: aikuiset ja viranomaiset <i>Kukka:</i> "Koulun ja sijaishuollon henkilökunnan välinen yhteistyö sitoutti ja velvotti mua käymään koulua. Sai itekin motivaatiota kun ei pystynyt lintsamaan kun tulee sanomista." <i>Lahja:</i> "Sijaisvanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja ohjaajien yhteistyöllä on iso merkitys." <i>Lahja ja Säde:</i> "On hyvin saatu apua kun sitä on tarvinnut. Ei ole ollut tarvetta (verkoston ja lähiverkoston yhteistyö)." Verkostoituminen: bussikortti <i>Lahja:</i> "Minulla on bussikortti, jolla minä pääsen tapamaan biologista vanhempaani. Se on semmoista yhteydenpitoa, jota tuetaan."</p>	<p>2C. Yhteistyö: sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhemmat <i>Kukka ja Lahja:</i> "Yhteistyö on todella tärkeää. Olen huomannut, että jos sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden mielipiteet ovat jostain asiasta eriä, niin ainakin sossut ei oo koskaan ruvenneet tekemään mitään kompromissejä." <i>Ruus:</i> "Nyt ne ei oo missään tekemisissä ainakaan mun puolelta (yhteistyö sosiaalityöntekijä ja lähiverkosto)." Verkostoituminen: sijaisperhe ja nuori <i>Kukka:</i> "Nuoren ja sijaisvanhempien suhde pysyy aina, nuori on edelleen niiden vaikka hän onkin täysi-ikäinen ja sijoitus on päättynyt, niitä pitää ylläpitää."</p>

Jos lähiverkoston välinen yhteistyö ei toimi eivätkä työntekijä ja sijaisperhe ole samaa mieltä nuoria koskevissa asioista, eivät he koe tilanteen tukevan kiinnittymistä koulutus- ja työelämään. Nuoret arvelevat, että näissä tilanteissa sosiaalityöntekijä tekee päätökset, eikä nuorilta ole välttämättä kysytty asioista. Osallisuus ei toteudu, jos on tunne, että asioiden on pakko mennä sosiaalityöntekijän mukaan. Nuori asettautui ristiriitatilanteessa sijaisperheen puolelle, samaan rintamaan sijaisperheen kanssa. Sijaisperheen tuki koetaan äärettömän tärkeänä. Osalla nuorista tuki on virallista, osalla ei virallista. Nuorten mielestä sosiaalityöntekijän on hyvä ymmärtää tukihenkilön ja tukiverkoston merkitys nuorelle. Nuoret kokevat, että eniten yhteydenpitoa syntymävanhempien kanssa tukee bussikortin saaminen.

Nuoret kokevat (Teema D. Tukitoimet) tärkeimmiksi lähiverkostoiksi sijaisperheet, joilta tulee ensisijainen, tärkein ja konkreettinen tuki arjessa selviytymisen, itsenäisten elämäntaitojen kehittymiseen sekä kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Nuoret voivat halutessaan saada henkilökohtaisen tukihenkilön, jonka hankkiminen kuuluu sosiaalityöntekijän tehtäviin. Nuoret kokevat tukihenkilön merkittäväksi jälkihuollon välineeksi (taulukko 12).

Taulukko 12. Nuorten mielipiteet Teema D. Tukitoimet.

TUKENEET	EIVÄT TUKENEET
<p>1D. Tukitoimet: tukihenkilö, sijaisperhe, ohjaaja <i>Lahja:</i> "Tukiperhe, tukihenkilö ja biologiset vanhemmat ovat apuna arkipäivän ongelmassa/asioissa ja koulunkäymisessä, sosiaalityöntekijä on tukenut minua henkisesti arkipäiväisessä elämässä." <i>Ilona:</i> "Sosiaalityöntekijä on järjestänyt hyviä tukihenkilöitä. Heillä on ollut enemmän aikaa perehtyä ja kuunnella asioistani." <i>Säde:</i> "Sijaisperheeltä, sisaruksilta saan tukea ja niitten kautta oon saanut tietää koulutuspaikoista." <i>Ruus:</i> "Omahoitaja ohjaaja, lastenkodin puolesta (tuki, motivaatio opiskeluun)."</p>	<p>2D. Tukitoimet: tukihenkilö <i>Kukka:</i> "Tukihenkilön ottaminen vastaan oli ehto/pakko sille, että mä pääsen kotia lastenkodista. Tuntuu ahista-valta, että tukihenkilö höösäs ihan liikaa meidän asioita ja tunki sinne koko ajan mun kämpille, talutteli mua ruokakauppaan ja tällöisiä asioita. Mää sannoin sille, että kyllä mä ossaan nämä asiat, mä kysyn kyllä ja ossaan pyytää apua, jos mä sitä tarvin." <i>Ruus:</i> "Ei sitä nyt tiiä. Varmaan se oma ukko (on parhaiten tukenut opiskelua/työelämään kiinnittymisessä). Äiti ei, äiti ei oo semmonen äitiäiti ollut ikinä. Se ei ossaa tällöisiä juttuja tehdä."</p>

Tukihenkilöt antavat nuorille samanlaista tukea kuin omat vanhemmat lapsilleen, esimerkiksi apua arkipäivän asioissa. Suurin osa nuorista on kokenut saavansa syntymävanhemmiltaan puutteellista tukea tai ei olleenkaan tukea. Jälkihuollon toimenpiteet tukevat nuoria arjen sujumisessa ja myös henkistä tukea on saatu. Tukiperhe/tukihenkilö tukee käytännön asioissa. Auttaminen ei tarvitse aina olla niin teoreettista tai niin virallista. Nuorilla on ymmärrys siitä, että sosiaalityöntekijä ei voi kaikissa arkisissa asioissa auttaa heitä. Tukihenkilön valintaan, jos se ei ole tukiperhe, pitää kiinnittää riittävästi

huomiota. Tukihenkilön pitää olla ihminen, joka kykenee tukemaan nuorta riittävästi ja sopivasti: ei tehdä hänestä avutonta mutta ei myöskään oletta hänen olevan avuton. Tukihenkilöistä tai ohjaajista joillakin nuorilla ei ole ollut tietoa, että sellaisia on mahdollisuus saada. Tukihenkilöä ei ole pakko ottaa.

5.2 Sosiaalityöntekijöiltä saatu palaute

Bikva-mallin toisessa vaiheessa olen haastatellut ostopalvelu/jälkihuollon kolmea sosiaalityöntekijää. Haastattelun olen toteuttanut ryhmähaastatteluna. Nuorten palautteen olen esitellyt sosiaalityöntekijöille nuorilta saatuja suoria lainauksia käyttäen. Nuorten tuottamat asiat olen kategorisoinut ylä- ja alakategorioihin sekä nuorten ilmaisuihin. Sosiaalityöntekijöiden mukaan tämä syvensi ymmärrystä. Esitystapa on saanut kiitosta. Keskustelun kuluessa haastattelija on tehnyt tarkentavia kysymyksiä esimerkiksi: mitä mieltä olette nuorten palautteesta, miksi arvelet nuorten olleen tätä mieltä, ovatko kaikissa tilanteissa asiat näin kuin nuoret ovat sanoneet. Sosiaalityöntekijät paneutuivat nuorten palautteen perusteluihin ja syihin. Palautteen pohjalta sosiaalityöntekijät pohtivat omaa toimintaansa ja ovat tehneet konkreettisia ehdotuksia palvelun parantamiseksi. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet ovat samansuuntaisia keskenään, joten esittelen sosiaalityöntekijöiden kommentit erittelemättä tai yksilöimättä. Sosiaalityöntekijöiden kommenttien käsittelemisen aloitan alakategorian alla olevasta temasta A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.

Nuorten kommentit eivät yllättäneet sosiaalityöntekijöitä. Heidän mielestään ne kuvaavat jälkihuollon yleiskuvaa ja ovat yksittäisen nuoren kokemuksia. Yhdessä on nuorten kanssa päätetty paljon asioita. Useiden elämä on sujunut ilman suurempia ongelmia. Monet nuoret ovat oivaltaneet itsenäistymisen ja siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. Sosiaalityöntekijät arvelevat hyvän vuorovaikutussuhteen luomisen syntyvän parhaiten osapuolten tiiviillä ja rakentavalla yhteistyöllä. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan nuorten kuuntelemista, tavoitteellisuutta työssään, aikaa, perehtymistä ja kiinnostusta nuoren asioihin, palautteen antamista ja lähiverkoston tukemista. Sosiaalityöntekijän persoonalla on myös merkitys hyvän suhteen luomisessa. Annettava henkinen tuki koettiin olevan osa nuorten asioiden hoitoa ja päätösten tekemistä. Sosiaalityöntekijät kokevat olevansa merkittävässä roolissa nuoren elämässä. Nuoret tarvitsevat aikuisen tukea

ja ohjausta omien päätöksiensä tekemiseen. Täysi-ikäisen nuoren asioista ei voi kukaan muu kuin hän itse päättää/pakottaa (taulukko13).

Taulukko 13. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet Teemat A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.

On tukenut	Ei ole tukenut
<p>1A. Jälkihuollon sisältö ja nuoren oikeudet ja velvollisuudet</p> <p>Koettu oma osuus: "Ykkösasia, että rakennan sen hyvän suhteen nuoren kanssa ja jos se luottamus syntyy niin se helpottaa nimeen omaan nuoren elämää eteenpäin. Semmoinen asiallinen asioiden hoitaminen ei näköjään riitä. Meidän persoonallakin on hirveä merkitys."</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijän osuus: "Miten sen lyhyen ajan mitä nuorta tavataan, voisi käyttää niin, että siinä olisi mukana elementit: kuunteleminen, kiinnostus, tavoitteellisuus ja ja palautteen anto. Nuorten puheesta välitty, miten tärkeänä sosiaalityöntekijä siinä tehtävässä on nuorelle. Päätösten tekeminen liittyy heidän koettuun henkiseen tukeen. Sosiaalityöntekijöiden pysyvyys on tärkeää."</p> <p>Oma vaikutus motivaatioon, tuki: "Me ollaan sitä mieltä, että ehdottomasti pitää opiskella. Kaikki eivät ole vielä siihen valmiita. Joku vaatii pitemmän ajan. Nuori haluaa käydä koulua. Välillä hänellä nytkähtää ja tarvi massiivisen takaisin työntönnön kouluun. Motivaatio saattaa lipsahdtaa vaikka tavallaan toive siitä koulutuksesta ei lipsahakkaan."</p>	<p>2A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet</p> <p>"Tämähän kertoo sen, että ne tarvitsevat tiivistä työskentelyä meidän kanssa. Tiivis tietopaketti jälkihuollosta puuttuu. Meidän leirit ovat olleet hirveen virkistyspainotteisia. Se on nimeen oikea apu ja tieto oikeaan aikaan, on motivaatio ottaa asioita vastaan."</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijän osuus: "Suhteella on suuri merkitys jälkihuollon jälkeenkin. Nuorella voi olla tavallaan kehittymässä oleva yhteiskuntaviha. Ne ei välttämättä tykkää, että tullaan liian lähelle. Kerran vuodessa näkeminen ei ole hyvä asia."</p> <p>Oma vaikutus motivaatioon, tuki: "Nuorten motivaatio ei tipahda vain yhtäkkiä ilmasta. Nuorissa itsessä on se vastaus. Me monesti annetaan valmiiksi vastauksia. Enemmän pitäisi käyttää aikaa keskusteluun aikaisemmin heidän omista tavoitteistaan, lähtökohdista, tilanteista, kiinnostuksen kohteista, ei järjestelmälähtöisesti. Taloudellinen turva ei riitä motivaatioon (kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään)." "Huostassa olevat nuoret ovat ikätasoaan niin paljon jäljessä, että meidän pitäisi olla armollisempia. Motivaatio, valmius ja kypsyys tulee myöhemmin kuin muilla nuorilla."</p>

Sosiaalityöntekijöiden mielestä hyvän suhteen luominen aloittaa yhteistyön nuoren kanssa. Suhteen luomisen esteenä nähdään luottamuksen puute, jonka taustalla voi olla kiintymyssuhdehäiriön muodostuminen tai nuoren viha yhteiskuntaa vastaan. Nuorten viha tulee esille tehtyjen päätösten ja huostaanottojen yhteydessä. Hyvän suhteen luominen lisää luottamusta ja yhteiskuntavihan laantumisenä. Hyvä suhde kantaa ja auttaa tulevassa elämässä sekä suhtautumisessa toisiin viranomaisiin. Tapaamisissa tavoitteena on saada kontakti ja tietoa siitä, mitä nuorille kuuluu. Sosiaalityöntekijöiden pysyvyys nähdään tärkeänä. Työntekijän vaihtuminen ja asiakkaan siirto toiselle työntekijälle pitää tehdä huolella. Työntekijän tavoitettavuuteen riittää, kun nuorella on tunne siitä, että sosiaalityöntekijä on hänen tarvittaessa käytettävissään.

Nuorten motivaation herätteleminen ja sen tukeminen kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään on aiheuttanut sosiaalityöntekijöiden parissa paljon keskustelua. Keinoja nuorten tukemiseen ja auttamiseen motivaation syntymisessä tulisi kehittää. Järjestelmästä tai sosiaalityöntekijöiltä lähtevät tavoitteet ja vastaukset eivät välttämättä aina toimi.

Sosiaalityöntekijöiden mielestä tulee enemmän painottaa keskustelua nuorten omista lähtökohdista. He huomaavat myös, että nuoret uskovat vahvasti, että motivaatio, tahto ja tilanne lähtevät heistä itsestään. Nuoret eivät välttämättä halua, rohkene tai osaa kertoa mielipiteitään taustoistaan johtuen. Heidän kuuntelemiseensa tulisi herkistyä. Motivaatio, valmius ja kypsyyt vaativat usein pidemmän ajan opiskelun aloittamiseen. Monet voivat olla ikätasoaan jäljessä, syinä voivat olla muun muassa elämän suunnan rikkoutuminen jopa moneenkin kertaan. Motivaatio on jäänyt taka-alalle. Jatko-opintoihin saattaminen tulisi tapahtua nuorten motivaation ja tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyö koulun ja nuoren lähiverkoston kanssa on tärkeää opiskelun loppuun saattamiseksi.

Nuorten palaute on otettu hyvin vastaan ja se nähtiin merkityksellisenä nuorten osallisuuden tukemisessa ja kehitettäessä jälkihuollon palveluita. Itsenäistymisestä puhuminen ja jatko-opiskelupaikan hakemien olisi hyvä alkaa jo sijaishuollon aikana. Puhumista voi vaikeuttaa se, että nuori on asunut kauan sijaisperheessä ilman, että hän on tarvinnut tai hakenut mitään tukea. On vaikea aloittaa työskentelyä, jos nuori ei halua tai hänellä ei ole valmiutta ottaa sosiaalihuollon palveluita vastaan. Nuori voi haluta olla tavallinen nuori ilman sosiaalityöntekijää, ettei häntä muistutettaisi siitä, että hän on ”sijaislapsi”.

Seuraavassa käsittelen sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä Teemat B. Taloudellinen tuki, Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen ja Teema D. Tukitoimet. Sosiaalityöntekijät toteavat, että nuorille annettavalla tiedolla ja avulla on merkitystä nimenomaan silloin, kun se on oikea-aikaista, nuorten kyvyt ja motivaation huomioonottavaa. Nuoret tarvitsevat tiivistä työskentelyä sosiaalityöntekijän ja oman verkoston kanssa. Asioita tulisi käsitellä teema kerrallaan. Tietoa pitää antaa myös heille, jotka ovat nuorten arkielämässä mukana. Taloudellinen tuki on jälkihuollon toiminnan perusta.

Bussikortin myöntäminen nuorille on aiheuttanut paljon keskustelua. Bussikortti myönnetään kaikille opiskeleville nuorille. Se myönnetään myös nuorille, jotka käyvät syntymävanhempiaan tapaamassa, omia asioitaan hoitamassa tai heillä on hoitosuhteeseen liittyviä käyntejä. Bussikortti nähtiin motivointivälineenä omien asioiden hoitamisessa ja yhteisissä tapaamisissa. Sen kautta voi myös velvoittaa nuoria (taulukko 14).

Taulukko 14. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet Teemat B. Taloudellinen tuki, Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen ja Teema D. Tukitoimet.

On tukenut	Ei ole tukenut
<p>1B. Taloudellinen tuki: bussikortti "Se on se "napanuora" tässä. On se vähän velvoittava, kaupankäynti, niin jos ei käy koulua, muutenhan se on ihan selvä asia. Bussikortti on motivointiväline, sillä on iso merkitys. Sekinhän tuo semmoista vapautta."</p> <p>1C. Yhteistyö: aikuiset ja viranomaiset "Aikuisten samalle puolelle viivaa asettuminen nuorten kanssa tärkeää. Yhteistyö on todella tärkeää."</p> <p>Verkostoituminen: bussikortti "Se on tavallaan vapaus ja saa itse päättää miten pitää yhteyttä on se bussikortti."</p> <p>1D. Tukitoimet: tukihenkilö, sijaisperhe "Meidän tehtävä on valvoa mitä palvelun tuottajat tekevät niin kuin on sovittu. Nuorilla pitää olla lähi-ihmisiä, jotka ovat arjessa 24 tuntia tarvittaessa tavoitettavissa."</p>	<p>2B. Taloudellinen tuki: bussikortti "Se on hirveä vallankäytön väline nuorten mielestä bussikortti. Annetaanko kaikille mahdollisuus siihen, jos sitä käytetään hyvin tai oikein niin, sitten se otetaan pois."</p> <p>2C. Yhteistyö: sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhemmat "Pitäisikö enemmän työskentelyä tehdä niin, että perhekodista tulevat, se perhe olisi työskentelyn kohteena. Jollakin tavalla pitäisi kohdentaa sitä työtä sinne päin."</p> <p>Verkostoituminen: sijaisperhe ja nuori "Olisi hyvä, jos se olisikin joku muu kuin sosiaalityöntekijä. Kun lapsi on sijaisperheessä, sijaisperhettä valmennetaan siihen että he tarjoavat tarvittaessa tukea nuorelle koko loppuelämän. Sijaisperheiden pitäisi lähtökohtaisesti olla sitoutuneita lapseen sitten kun se jälkihuolto alkaa."</p>

Nuorten huono rahatilanne ymmärrettiin. Esimerkiksi bussikorttiin eivät rahat välttämättä riitä. Aikuis- ja viranomaisuhde ja yhteistyö tukevat ja auttavat sosiaalityöntekijöiden mielestä nuoria kiinnittymistä koulutus- ja työelämään. Sillä on suuri merkitys tilanteessa, jolloin yhteistyö on sujunut ja asiat on hoidettu niiden ollessa ajankohtaisia. Työntekijän tehtävänä on valvoa asioiden etenemistä ja tiedottaa yhteistyötahoja muutoksista.

Nuorten esille tuomat asiat ovat tuttuja sosiaalityöntekijöille. Sosiaalityöntekijä ei voi olla tukihenkilö. Sosiaalityöntekijän tuki päättyy jälkihuollon loputtua. Sijaisperhe voi olla tukena nuorelle koko loppuelämän. Sijaisperheitä valmennetaan sitoutumaan lapseen pysyvästi. Tukiperhe tai tukihenkilö voi olla nuoren ainoa lähi-ihminen, joka tukee häntä vuorokauden ajasta huolimatta. Bussikortin saaminen mahdollistaa nuorelle tärkeiden ihmisten tapaamisen ja yhteydenpidon hänelle sopivana ajankohtana. Tämän asia käännettiin positiiviseksi kehittämissuhteiksi tehtäessä. Perhekodista tulevien nuorten syntymävanhempien tukeminen on tärkeää. Nuoret palaavat perheensä piiriin tavalla tai toisella.

5.3 Palveluesimieheltä saatu palaute

Palveluesimiehen haastattelutulosten käsittelemisen olen aloittanut alakategorian alla olevasta teemasta A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet. Haastattelutilaisuus on edennyt pääpiirteissään samoin kuin sosiaalityöntekijöidenkin haastattelu.

Nuorten ja sosiaalityöntekijöiden haastattelumateriaalin pohjalta palveluesimies on pohjittanut edellisistä haastatteluista saatujen mielipiteiden perusteita ja syitä.

Tyytyväisyys palveluihin syntyy palveluesimiehen mukaan pitkäkestoisen ja hyvän suhteen kautta. On hyvä olla kiinnostunut nuorista ja heidän asioistaan. Mikä merkitys sillä on vihalle, miten se välittyi? Entä se, että tuo on kiinnostunut minusta? Vaikeistakin asioista kuten esimerkiksi yhteiskuntavihasta voi keskustella nuorten kanssa avoimesti, koska se ei ole mikään kielletty aihe puhua. Ihmiset käsittävät sosiaalityöntekijät usein siten, että he hoitavat hyvin ulkoisesti ihmisten asioita. Palveluesimiehen mukaan itse kukin omalla toiminnallaan voi vaikuttaa ja korjata ihmisten asenteita. Tyytyväisyys alaisten työntekoon nousee nuorten kommenttien pohjalta (taulukko 15).

Taulukko 15. Palveluesimiehen mielipiteet Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet.

On tukenut	Ei ole tukenut
<p>1A. Jälkihuollon sisältö ja nuoren oikeudet ja velvollisuudet</p> <p>Tieto jälkihuollon palveluista: ”Jos nuoret saavat riittävän ajoissa tietoa omista oikeuksistaan, niin kyllähän ne tarttuu niihin huomattavasti herkemmin.”</p> <p>Koettu oma osuus: ”Täysi-ikäisen nuoren asioista ei voi kukaan muu pakottaa tai päättää, siihenhän me voidaan myös omalla toiminnalla vaikuttaa.”</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijä osuus:</p> <p>”Hyvä kun pystytään irrottamaan viha erillisinä asioina. Se on mielenkiintoinen tuon vihan ja kiintymyksen välimuoto. Nuori rupeaa murrosikäisenä etsimään ja tutkimaan sitä asiaansa. Sosiaalityöntekijän rooli jälkihuollossa olevien nuorten osalta on aika isokin. Se ei ole mitään hyyssäämistä eikä paapomista. Nuorella ei ole itsellä keinoja eikä kykyjäkään taustoja ajatellen, eikä voi olettaakaan. Jonkun pitää olla niitä sanottamassa monessakin kohtaan.”</p>	<p>2A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet</p> <p>”Jälkihuollossa olevien työntekijöiden täytyisi riittävästi painottaa toimintaan liittyvään juridiseen puoleen. Jälkihuolto- ja palvelut nojautuvat tiettyihin lain pykäliin. Lastensuojelulaki pohjautuu lapsen oikeuksien julistukseen.”</p> <p>Oma vaikutus motivaatioon, tuki: ”Motivaation herätteleminen pitää aloittaa riittävän ajoissa.”</p> <p>Koettu sosiaalityöntekijä osuus:</p> <p>”Jos suhde ja yhteistyö ei suju, kokemus on eri. Sen näkee, jos sitä suhdetta ei ole tullut. Vaikka olisi kuinka hyvät palvelut tarjolla, eivät ole tyytyväisiä kun eivät koe. Tuo pysyvyyden ja pitkäaikaisen tuen näkökulma on tosi tärkeää. Jos sinä et luo nuoreen suhdetta pitemmällä aikavälillä, siinä pintaraapaisua teet. Sinun pitää tavoitella se viha ja sen merkitys ja siitä pitää jollakin tavalla pystyä puhuman.”</p>

Palveluesimiehen mukaan nuorille tulee antaa riittävästi ja ajoissa tietoa jälkihuollossa tarkoitetuista oikeuksista ja velvollisuuksista. Tiedottamisen avainasemassa ovat työntekijät. Kun nuorilla on tietoa, he osaavat vaatia heille kuuluvia palveluita. Jälkihuolto- ja palvelut tulee olla jokaisen käytettävissä. Se auttaa nuorten osallisuutta kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Nuoret ovat eri tavalla valmiita opettelemaan asioidensa hoitamista. Miten valmiutta voisi käyttää motivoinnissa? Nuoren asiat eivät ole ainoastaan sosiaalityöntekijän tai ohjaajan ja sen nuoren välinen asia vaan koko sosiaalisen ympäristön. Lähipiiriä tulee aktivoida ja motivoida – heillä nuoren itsensä lisäksi on tuntemus, mitä juuri tämä nuori tarvitsee. Jos keskustelut käydään toimistolla ilman lähiomaisia, niin siitä jää jotakin puuttumaan.

Tarvittavien jälkihuollon palvelujen saamista (Teemat B, C ja D) tulee valvoa ja siihen tulee panostaa. Palveluesimies kokee tärkeäksi tiedon, että kun nuori on sijoitettuna, aikuisilla ei ole heille yhtä suurta merkitystä. Sijoitettaessa nuoruusikäisiä sijoituspaikalla on merkitystä nuoren kiinnittymisessä yhteiskuntaan. Nuoret eivät välttämättä ole ikätasostaan jäljessä, sen sijaan tunnekokemukset voivat olla rikkinäisiä, mikä useinkaan ei ole heistä itsestään lähtevää. Kasvaminen vaatii hyvin paljon. Palveluesimiehen mukaan on hyvä, että näitä nuoria kohdellaan armollisemmin. Aikuisella, joka ottaa nuoruusikäisen sijoitukseen, pitää olla armollisuutta, joustoa, ymmärrystä ja pitkäjänteisyyttä. Monet nuoret ovat sitä mieltä, että heiltä vaaditaan enemmän kuin muilta nuorilta: hyvää käytöstä, eikä virheitä ja ”töppejä” saa tulla. Palveluesimies kiinnitti huomiota bussikortin myöntämiseen, mikä nousee esiin nuorten määrittelemässä kategorioissa (taulukko 16).

Taulukko 16. Palveluesimiehen mielipiteet Teema B: taloudellisesta tuesta, Teema C: yhteistyöstä: verkostoituminen ja Teema D: tukitoimista.

ON TUKENUT	EI OLE TUKENUT
<p>1B. Taloudellinen tuki: bussikortti ”Onko siitä rakennettu semmoinen väline, että saadaan kontakti nuoreen tällaisella, että sille laitetaan tällainen rajoite päälle. Se on jotenkin kontrollissa enemmän.”</p> <p>1C. Yhteistyö: aikuiset ja viranomaiset Verkostoituminen: bussikortti ”Koulunkäynti, asiointi, yhteydenpito, kaverit, harrastukset, se mahdollistaa kaikki ne.”</p> <p>1D. Tukitoimet: tukihenkilö, sijaisperhe, ohjaaja ”Tässä on kyseessä kuitenkin nuorten oikeuksista, vahvistaisiko se sijaisvanhempien työskentelyä. Ainakin näissä, missä jälkihuolto päätös tehty, jälkihuollon sijoitus, niissä on selvästi vastuuottoa paremmin. Perhehoidossa se monesti tukee, koska nämä perheet monesti säilyy niillä ja niistä tulee erällä tavallaan niitten lapsia, ne kantaa sitä pidempään.”</p>	<p>2B. Taloudellinen tuki: bussikortti ”Onko sillä käyty kauppaa, tavallaan kiristetty bussikortilla. Onko siinä sitten kysymys myös siitä, että siinä on semmoinen luottamus mennyt sen nuoren kanssa, jotenkin toimintaan, että sitä ruvetaan säätämään.”</p> <p>2C. Yhteistyö: sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi ”Ei ole nähtävästi kunnioitettu nuoren ja sijaisperheensä näkökulmaa vaan sosiaalityöntekijät on kävellyt yli.”</p> <p>Verkostoituminen: sijaisperhe ja nuori ”Jääkö se oma lähipiiriverkosto liian aikaisin poissa. Ne jotka ovat laitoshoidossa, jos ei sitä siltä rakenneta lähipiiriin takaisin, ne on aika heikoilla.”</p> <p>2D. Tukitoimet: tukihenkilö ”Tarjotaanko liian perinteisiä tukipalveluita nuorille. Onko meillä mielikuvitusta lähteä pohtimaan sen nuoren omasta näkökulmasta, mitä hän tarvitsevat.”</p>

Palveluesimiehen mielestä bussikortin nouseminen keskiöön vaikuttaa marginaaliselta asialta, mutta joka voidaan tulkita jopa vallankäytön välineeksi. Nuoret ovat näin kokeneet ja sen ilmaisseet, joten vallankäytön olemuksesta ja sen olemassaolosta pitää keskustella työyhteisössä. Bussikortin myöntäminen tulisi olla itsestään selvyys jokapäiväisessä elämässä. Palveluesimiehen mukaan nuoren lähiverkoston tukemiseen ja sen jatkamiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Perhehoidossa olevien nuorten tilanne tässä asiassa on parempi kuin laitoshoidon puolella olevien nuorten. Nuorten ja hänen lähiverkostonsa mielipiteitä pitää kunnioittaa. Nuorten taitoja ja kykyjä tulee vahvistaa, niitä ei saa aliarvioida. Tukipalveluita pitäisi tarjota nuorten tarpeista lähtien.

6 YHTEENVETO

6.1 Hyvä ja luottamuksellinen suhde

Bikva-mallin neljättä vaihetta, jossa haastatteluista saatu, arvioitu tieto ja tulokset vie­dään päätöksenteon pohjaksi, käsittelen tässä yhteenveto-osiossa. Lastensuojelun johta­via viranomaisia olen haastatellut samalla periaatteella kuin sosiaalityöntekijöitä ja pal­veluesimiestä paitsi, että heillä on ollut käytettävissään edellisten haastattelujen materi­aalit litteroituina, analysoituina johtopäätöksineen. Yhteenvetoluvussa käytän ylä- ja alakategorioiden alla olevia teemoja, jotka olen koonnut kolmen teeman alle: hyvä ja luottamuksellinen suhde, tiedottaminen ja konkreettinen tuki. Jokaisen teeman yhtey­dessä esittelen haastatteluihin osallistuneiden kehittämisehdotukset, jotka olen koonnut taulukoksi (liite 10). Bikva-arviointimenetelmä on ollut uusi kaikille prosessiin osallis­tuneille. Arviot ja kokemukset menetelmästä on koettu kehittämisen näkökulmasta kiin­nostavina, uusina kokemuksina. Kukin osallistuja on antanut kommenttinsa ja omat nä­kemyksensä käytössään olevan tiedon pohjalta. Palautteet ja mielipiteet olen kirjannut mahdollisimman huolellisesti (liite 11). Työssäni käytän lyhenteitä.¹⁶

Nuoret ovat nostaneet keskusteluissaan keskeiseksi teemaksi hyvän ja luottamuksellisen suhteen sosiaalityöntekijöiden kanssa. He kokevat sen olevan lähtökohtana kiinnittymi­sessä koulutus- ja työelämään. Nuorten mielestä ilman hyvää suhdetta ja yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa tarvitsema tuki voi jäädä saamatta, yhteydenpito jää vähäi­seksi tai jopa olemattomaksi. Hyvä suhde muodostuu tapaamisissa, joissa nuoret tunte­vat, että hänestä välitetään, ollaan kiinnostuneita ja hänen asioitaan hoidetaan. Nuoret, joilla on hyvä suhde sosiaalityöntekijän kanssa, ovat tyytyväisiä palveluihin. He, jotka kokevat suhteen huonoksi, eivät ole tyytyväisiä palveluihin. Kokemus on ollut tuolloin eri. Nuoret, jotka eivät tarvitse tai halua jälkihuoltopalveluita, haluavat kuitenkin sosiaa­lityöntekijän yhteydenpitoa. Nuoret haluavat kannustusta ja heidän vahvuuksiensa esille nostamista. Koulumotivaatiota lisää, kun onnistunut kokemus tulee huomatuksi ja näh­dyksi. Nuorta pitää osata mennä sopivasti lähelle ja pysyä sopivasti kaukana. Nuoret näkevät hyvän suhteen luomisen sosiaalityöntekijän tehtäväksi.

---

¹⁶ **Työntekijät**= nuorten kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät ja palveluesimies
Lastensuojelun johtajat= palvelupäällikön ja palvelujohtajan yhteinen mielipide

Sosiaalityöntekijöiden mielestä yhteistyön alussa on paneuduttava suhteen rakentamiseen, kunnes se on sellainen, että sitä voi pitää luottamuksellisena. Nuoren pitää kokea, että sosiaalityöntekijä on tarvittaessa hänen käytettävissään vaikka hän ei jälkihuollon palveluita käyttäisikään. Palvelupäällikkö näkee kiinteän ja pysyvän suhteen merkityksen. Palvelujohtajan mielestä jälkihuollossa olevat nuoret ovat tavallisia nuoria, joihin hyvä, kiinteä, luottamuksellinen ja pysyvä suhde luodaan nuoren asioita kunnioittaen. Yhteistyössä tulee painottaa aitoa läsnäoloa, keskustelua ja kuuntelua, tarvittaessa käytetään erityisiä menetelmiä. Tapaamisten ei välttämättä tarvitse kovin tiiviitäkään olla, pääasia on nuorten kohtaaminen heidän omassa asiassaan. Sosiaalityöntekijä ei voi olla monessa roolissa vaikka pääpaino prosessissa pitäisi olla nuoren asioissa. Järjestelmä- ja menetelmälähtöinen toimintatapa ei palvelupäällikön mielestä mahdollista tätä, vaikka tiedetään, että kiinteä ja pysyvä suhde on tärkeää. Tyytyväisyys palveluihin syntyy palveluesimiehen mukaan pitkäkestoisen ja hyvän suhteen kautta. Työntekijät ja lastensuojelun johtajat näkevät, että sosiaalityöntekijä on tehtävässään tärkeä nuorille. Jälkihuollon onnistumiseen (Mäkelä & Saastamoinen 2009, hakupäivä 1.3.2013; Romppanen 2008, hakupäivä 27.11.2011) vaikuttaakin luottamuksellinen suhde nuoren ja sosiaalityöntekijän välillä.

Jotta omista asioistaan voi puhua, Bikva-haastatteluihin osallistuneet nuoret toivovat, että sosiaalityöntekijään voisi luottaa. Luottamuksen nuoret ovat tuoneet esille myös niin, että myös työntekijän tulisi luottaa heihin. Koska nuoret ovat usein joutuneet elämässään pettymään, kokivat he, että luottamuksellisen syntyminen on vaativaa. Silloin vasta, kun nuoret kokevat, että työntekijä aidosti välittää, uskaltaa hän paljastaa ja kertoa oman tarinansa. Osa nuorista luottaa siihen, että työntekijä todella välittää siitä, mitä hänelle tapahtuu. (ks. Jokinen 2011, hakupäivä 1.3.2013.) Nuorten ja työntekijöiden puheessa luottamus rakentuu erilaisista tekijöistä. Nuorten puheista ja kommenteista päätellen yhteenvetona totean, että nuoret tarvitsevat pitkäaikaisia, kärsivällisiä työntekijöitä, joihin voi luottaa. (ks. Kivistö 2006, hakupäivä 3.12.2011.)

Työntekijät ja lastensuojelun johtajat näkevät, että kiinnittyminen koulutus- ja työelämään onnistuu paremmin, kun nuorille on syntynyt luottamus ja kiintymyssuhde hänen ja läheisten aikuisten välille. Luottamuksen rakentaminen voi kestää kauan. Jälkihuolto-työssä tarvitaankin työntekijöiden ja lastensuojelun johtajien mielestä vuorovaikutustaitojen lisäksi erityisiä työvälineitä luottamuksellisen suhteen ja sosiaalisen verkoston

vahvistamiseksi. (ks. Känkänen & Laaksonen 2006, hakupäivä 27.11.2011; Veivo-Lempinen 2009, 205.)

Työntekijät ja lastensuojelun johtajat kiinnittävät huomiota luottamuksellisen suhteen syntymisen merkitykseen. He toteavat, että nuorten luottamus näkyy yhteydenottoina ja tukeutumisenä työntekijään silloin, kun siihen on tarvetta. Työntekijöiden vaihtuvuus heijastuu myös luottamukseen. Entuudestaan tuttuun työntekijään on helppo ottaa yhteyttä. (ks. Lämsä & Takala 2009, 190; Ainasoja, Mykkänen & Tikkanen 2008, hakupäivä 1.3.2013; Iikkanen, Saari & Väliaho 2010, hakupäivä 26.2.2013.) Myös sijaishuollon kiertueeseen Uskomme sinuun - Usko sinäkin osallistuneet nuoret kertovat samansuuntaisia, itselleen merkittäviä kokemuksia kuin Bikva-haastatteluihin osallistuneet nuoret (Vario ym. 2012, 30-59).

Kaikki haastatteluihin osallistuneet nuoret näkevät hyvän ja luottamuksellisen suhteen esteenä olevan sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden. Heidän kokemuksensa mukaan yhteydenpito vaikeutuu ja vähentyy uuden ihmisen ilmaantuessa. On raskasta selittää asioitaan aina uusille henkilöille. (ks. Kajanoja 2011, 42; Vario ym. 2012, 30-33.) Työntekijät ymmärtävät nuorten huolen. Nuoren ja sosiaalityöntekijän välinen yhteistyö on voinut muodostua toimivaksi ja luottamukselliseksi vuosien työskentelyn tuloksena. On tärkeää, että heidän asioitaan hoitaa tuttu sosiaalityöntekijä. (ks. Saukko 2008, hakupäivä 1.3.2013.) Kaikki Bikva-haastatteluihin osallistuneet ovat yhtä mieltä siitä, että vaihtumisen tulee tapahtua siten, etteivät nuoret siitä kärsi (ks. Kuisma & Lauren 2005, hakupäivä 1.3.2013).

Palvelujohtajan mielestä lastensuojelun sosiaalityöntekijät vaihtuvat usein, jolloin asiakslähtöisyys ja osallistuvuus jäävät vaillinaisiksi. Organisaation tulee rakentua siten, ettei se mahdollista nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vaihtuvuutta. Toiminnan tulee perustua niin sanotusti pitkäjäsenvastuun ja jatkuvuuden periaatteelle. Toimintamallien pitää olla sovittuja, eivätkä yksittäisen työntekijän harkintaan tai tahtotilaan perustuvaa. Vaikka lastensuojelulaki määrittelee useita asioita, tärkeintä on kuitenkin, että on nuori on nuori ja aikuinen/aikuiset riippumatta lastensuojelun asiakkuudesta tai viranomaisuudesta. Kumppanuushankkeessa (Keskitalo 2012, 2) perhehoitajien puheista on välittynyt huoli sosiaalityöntekijöiden vaihtumisista. Vaihtumisissa heidän mukaansa haitta näkyy luottamuksellisen suhteen rakentumisessa nuoren ja työntekijän välille. Myös kriisitilanteissa koetaan syntyvän tilanteita, joita työntekijän vaihtuminen

ei paranna. Ehdottomasti on helpompi ottaa yhteyttä omaan, tuttuun sosiaalityöntekijään. Nuoret ovat kertoneet hyvistä kokemuksistaan pitkäjänteisesti sujuneesta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa: vaikeuksien käsittely luottamuksellisessa suhteessa aikuisiin rakensi nuoren omaa vastuunottoa, kun on saanut jakaa myös mukavia asioita sosiaalityöntekijän kanssa. (Keskitalo 2012, 2.)

Palvelupäällikkö on kiinnittänyt huomiota sosiaalityöntekijöiden kommentteihin ja mielipiteisiin asiakkuuden kohtaamisesta. Miten asiakkuus nähdään ja miten työtä tehdään asiakkaiden kanssa? Palvelupäällikön mukaan asiakkuuden kokemiseen vaikuttavat omat, ympäristön ja organisaation arvot. Asiakkuussuhde on jollakin tavalla kumppanuuden vaalimista eli molemmilla on oikeudet ja velvollisuudet. Tämä tulisi tiedostaa, jotta niistä puhutaan. Vaatii tietynlaista vuorovaikutusta ja dialogia, että luottamus syntyy. Valtatekijä näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden ilmaisuissa, valtaa ajatellaan järjestelmälähtöisesti. Valtasuhde on olemassa jo ilmiönä.

Hyvä suhde nuorten ja sosiaalityöntekijöiden välillä auttaa ja kantaa työntekijöiden mielestä nuoria elämässään. Se auttaa suhtautumisessa viranomaisiin ja mahdollisesti on estämässä yhteiskuntavihan muodostumista. Vaikeistakin asioista, esimerkiksi yhteiskuntavihasta, voi palveluesimiehen mukaan keskustella nuorten kanssa avoimesti. Kaikesta saa ja pitää saada puhua. Nuoren ilmaisemaa vihaa voisi ajatella palvelujohtajan mielestä epäluottamuksen ja pettymyksen kautta.

Jälkihuollolla on yhteiskunnallinen merkitys lastensuojelussa ja sillä pyritään ehkäisemään nuoren syrjäytymistä. Syrjäytymistä ennaltaehkäistään myös siten, että nuorta kannustetaan työelämään tai koulutukseen. Hyvä ja luottavainen aikuissuhde on pohja nuoren identiteetin syntymiselle sekä myöhemmille elämänhallintataidoille. (Ainasoja, Mykkänen & Tikkanen 2008, hakupäivä 1.3.2013.) Työntekijät ja lastensuojelun johtajat näkevät tärkeänä, että pystyttäisiin tukemaan sekä nuorten kehitystehtävien toteutumista, että nuorten yhteiskuntaan sitoutumista. Jälkihuollon aikana on tärkeää, että nuoret oppivat yhteiskunnan normeihin sekä sääntöihin, tällöin syrjäytymisen riski pienee. (ks. Ainasoja ym. 2008, hakupäivä 1.3.2013.) Nuoret toivat esille kehittämisehdotuksiaan hyvästä ja luottamuksellisesta suhteestaan sosiaalityöntekijän kanssa, joiden pohjalta muut osallistujat tekivät kehittämisehdotuksiaan (taulukko 17).

Taulukko 17. Bikva-haastatteluun osallistujien kehittämisehdotuksia hyvästä ja luottamuksellisesta suhteesta.

Nuoret	Sosiaalityöntekijät	Palveluesimies	Palvelupäällikkö	Palvelujohtaja
"Meihin pitäisi uskoa ja luottaa enemmän." "Meille pitää antaa lupa epäonnitua." "Vertaisryhmiä nuorille, ei koulutuksia."	Koulutusta vuorovaikutukseen: "Mitkä asiat vaikuttavat hyvän suhteen luomiseen, asiakaslähtöisyys. Keinoja tukea ja auttaa nuoren motivaation syntymiseen."	"Vuorovaikutus tärkeässä työssä. Siihen kuuluvat myös oman itsensä kehittäminen, oma suhtautuminen nuoriin, nuoruuteen, nuorten kohtaaminen. Työskentelyä ryhmissä, toiminnallisia juttuja, nuorille vaikuttamisen mahdollisuuksia."	"Vuorovaikutus rakentuu suhteen alkaessa. Nuoren sisäinen motivaatio kehittyy vuorovaikutuksessa omasta osaamisesta, onnistumisen kokemusten ja ylpeyden aiheiden kautta. Nuorta kunnioitettava asiakaana." "Miten työntekijöiden vaihtuessa luottamuksellinen suhde saadaan vietyä eteenpäin: nuorelle enemmän kohtaamispiintoja."	"Vuorovaikutus on kaiken perusta. Termeillä, mitä yleisesti käytämme, se on vuorovaikutuksessa ilmiönä mukana. On viranomaisen ja asiakas kun pitäisi olla aikuinen ja nuori."

Nuoret haluavat työntekijöiden uskovan ja luottavan heihin epäonnistumistaan huolimatta. Nuoret toivovat vertaisryhmiä koulutuksen sijaan. Sosiaalityöntekijät kokevat tarvitsevansa koulutusta vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Palveluesimies ehdottaa nuorille kehitettävää ryhmämuotoista työskentelyä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Palvelupäällikön mielestä hyvä suhde rakentuu nuorta kunnioittaen, kiinteään ja pysyvään suhteen kautta. Palvelujohtajan mukaan hyvä suhde on nuoren aitoa kohtaamista. Sekä sosiaalityöntekijät että palveluesimiehet ja palvelujohtajat painottivat vuorovaikutuksen merkitystä.

6.2 Tiedottaminen

Bikva-haastatteluissa nuoret ovat ottaneet kantaa jälkihuollon tiedottamiseen. Nuorten kommentteista tuli vaikutelma, että vaikka tietoa on saatu, ei tieto jälkihuollosta ollut tavallaan kenenkään nuoren käytettävissä. Osalla nuorista ei ole mitään tietoa jälkihuollosta ja saatavilla olevista palveluista. Nuoret, jotka tietoa ovat saaneet, kertoivat että tietoa on tullut liikaa. He eivät muista siitä mitään, kun tietoa tarvitsevat. Valtaosa näistä nuorista ovat olleet jälkihuollon valmistavalla leirillä. Nuoret ovat joko tietoähyssä tai eivät tienneet mitään jälkihuollon palveluista. Saadut tulokset kertovat tiedottamisen haasteista ja siitä, että tiedon omaksumisen prosessi vaatii aikaa ja työskentelyä.

Useilla nuorista ei ollut selkeitä odotuksia jälkihuollon suhteen. Osaksi tämä johtui siitä, ettei heillä ollut tietoa jälkihuollon palveluista ja niiden sisällöstä. Jotkut nuoret ovat saaneet jotain tietoa jälkihuollosta ystäviensä, vanhempiensa tai muun lähiverkostonsa kautta. Näillä nuorilla on mielikuva siitä, mitä jälkihuolto voisi olla. (ks. Ainasoja,

Mykkänen & Tikkanen 2008, hakupäivä 1.3.2013.) Nuoret, jotka tietoa ovat saaneet, kokivat sen kuitenkin riittämättömäksi. Nuorten mielestä heille pitäisi välittää tietoa pienemmissä erissä ja helppotajuisemmin. (ks. Törmä, Kaakinen, Niemi-Pirhonen & Laiho 2009, hakupäivä 6.12.2011.) Nuoret ovat tuoneet kuitenkin esille sen, että heillä on ollut aina tarvittaessa mahdollisuus kysyä itseä mietityttäviä asioita, mutta että niitä pitäisi myös osata kysyä (ks. Kajanoja 2011, hakupäivä 1.3.2013). Nuoret kokevat, että he tarvitsevat edelleen tietoa jälkihuoltopalveluista. Sosiaalityöntekijöiden tulisi myös tarkistaa, että nuoret ymmärtävät saamansa tiedon. (ks. Huotari 2010, hakupäivä 1.3.2013.) Riittävä tieto jälkihuoltopalveluista auttaa nuoria sitoutumaan suunnitelmalliseen jälkihuoltotyöhön paremmin (Romppainen 2008, hakupäivä 27.11.2011).

Aikaisemmissa tutkimuksissa (Hynninen 2003, hakupäivä 12.8.2012; Kokkonen 2005, hakupäivä 26.11.2011; Väätäinen 2006, hakupäivä 12.12.2012; Vario ym. 2012, 35-36) on todettu, etteivät kaikki nuoret edelleenkään tiedä paljoo jälkihuollosta, sen tukimuodoista ja palveluista. Sosiaalityöntekijät kuitenkin haastattelussa kertoivat, että he ovat tiedottaneet niistä (ks. Härkönen 2003, hakupäivä 1.3.2013). Voiko olla niin, että nuoret eivät sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä poiketen olekaan saaneet tietoa jälkihuollon palveluista, eivät muista saaneensa sitä, eivät ole ymmärtäneet saamaansa tietoa tai eivät vain osaa ilmaista sitä, kun sitä heiltä tiedustellaan?

Tiedolla ja avun antamisella on merkitystä, sosiaalityöntekijöiden mielestä sitä pitäisi antaa nuorille oikeaan aikaan, nuoren kykyjen ja motivaation mukaisesti. Palveluesimies näkee, että nuoret tietävät jälkihuollon oikeudet ja velvollisuudet, mikäli heille annetaan ajoissa siitä riittävästi tietoa. Jälkihuoltopalvelut tulee olla jokaisen nuoren käytettävissä. Tiedottamisen avainasemassa ovat työntekijät. Tiedon omaksuminen on prosessi, joka vaatii palvelupäällikön mielestä herkkyyttä nuoren tilanteen kokonaisvaltaiseen kartoittamiseen ja prosessinomaista työskentelyä osa-alue kerrallaan. Tiedon antaminen ja tiedon sisällöstä keskustelu tulee tapahtua palvelujohtajan mukaan enemmänkin muulla tavalla kuin leireissä tai infona. Sen pitäisi tapahtua asiakaskohtaisesti asiakasprosessissa nuorten kykyjen ja tilanteiden mukaisesti. Nuorille ei riitä pelkästään tietoisuus omista voimavaroistaan, vaan sen lisäksi tarvitaan Päivi Känkäisen (2009, 239) mukaan kannattelijoina ja vieressä kulkijoina sekä oikea-aikaista tukea, oikein mitoitettuna.

Palvelupäällikkö toteaa, että nuoret tarvitsevat erityisesti tukea sijoituksen jälkeen oman motivaationsa ja tahtotilansa löytämisessä taustansa vuoksi ja kun oma tahtotila ja vanhempien tuki on vähäisempää. Psykkinen ympäristö luo heikentävän kohdan. Nuoret haluavat olla merkittäviä sijaisperheessä, olla yhteisön jäsen. Nuoret haluavat kuulua johonkin heille tärkeään yhteisöön. Hänen mielestään pääpaino pitäisi olla lasten ja nuorten asioissa. Prosessissa pitää pohtia, olisiko sosiaalityöntekijöillä todellakin aikaa nuorille ja onko heillä sijaisperheen ja biologisten vanhempien tuki. Palvelupäällikön näkemyksen mukaan on tärkeää tukea nuorten omaa osallisuutta nuorten tarvitsemia menetelmiä käyttäen. Palvelujohtaja muistuttaa, että lastensuojelun asiakkailla ovat lait ja subjektiiviset oikeudet takanaan, mutta kun asiakkuus päättyy, niin nuoret saattavat pudota johonkin. Se kertoo tavallaan jotakin myös lastensuojelun vaikuttavuudesta.

Palvelupäällikön mukaan jälkihuoltotyön keskiössä on nuorten osallisuus omassa toimintaympäristössään, omassa toiminnassaan, fokuksessaan ja jopa omassa kielenkäytössään. Nuorten osallisuus on mitätöitynyt nuorten sanomisissa, vaikka nuorillakin on osaamisena. Siihen liittyy vuorovaikutus ja keskustelu kunnioittaen ja vahvistaen nuorten osallisuutta lisäten nuorten kokemuksia, heidän omaa vahvuuttaan, onnistumistaan ja sisäistä uskallustaan. Vuorovaikutus on psykologinen ilmapiiri, jonka kautta luodaan nuorten osallisuuden elementit. Palvelupäällikkö näkee nuorten osallisuuden ja kiinnittymisen, ei ainoastaan koulutukseen ja työelämään, vaan osallisuudesta yhteiskuntaan, yhteisönsä, omaan elämäänsä, johon nuoret kiinnittyvät kokemustensa ja motivaationsa kautta. Tärkeää on lähteä hakemaan nuorten omaa osallisuutta käyttäen tilanteeseen sopivia menetelmiä

Kun nuorilla on oma tahtotila ja sisäinen motivaatio läsnä yhteisissä keskusteluissa, nuoret saavat tunteen osallisuudestaan: hänellä ja hänen tulevaisuudellaan on merkitystä. Palvelujohtaja näkee, että osallisuuden kautta nuoret osaavat vaatia tai edes sanoittaa tarvitsemiaan palveluita. Sisäistä motivaatiota tulisi lähteä hakemaan jo varhaisessa vaiheessa. Kaikki eivät ole tässä vaiheessa kykeneviä tekemään valintoja. Vaikkakin elämäkokemukset voivat olla pirstaleisia, voivat ne toisaalta antaa myös erilaisia valmiuksia. Toisaalta voivat viedä valmiuksia, jotka olisivat tukeneet itsenäistymistä. Nuoren yhteisö voi viedä nuoria tiettyyn suuntaan, vertaisryhmät saattavat olla voimakkaita. Tässä vaiheessa nuoret tarvitsee taakseen hyvän tuen ja kunnossa olevat kiintymyssuhteet. Sijoitetut nuoret eivät ole kokeneet aikuisten mielipiteitä ja motivointia kovin merkityksellisinä. Nuorten piti löytää asiat enemmän itsestään.

Työntekijät ja lastensuojelun johtajat näkevät, että sosiaalityöntekijä on erityisessä vastuussa, kun nuorille kerrotaan jälkihuollon oikeuksista ja velvollisuuksista. Sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluu myös lähiverkoston kartoittaminen, lähiverkoston kanssa tehtävä yhteistyö. Myös jälkihuollon seuranta ja arviointi. Sosiaalityöntekijän vastuulla on selvittää nuorelle kaikki hänen mahdollisuutensa jälkihuollon palveluihin niin, että nuori ne myös ymmärtää ja käsittää oikein. (ks. Laaksonen, 2004, 24; Mäkelä & Saastamoinen 2009, hakupäivä 1.3.2013.) Uskomme sinuun – Usko sinäkin sijaishuollon kiertueella olleilla nuorilla ei ollut selkeää käsitystä siitä, mitä jälkihuolto todellisuudessa tarkoittaa. Varsin yleinen käsitys oli, että jälkihuollolla tarkoitetaan sosiaalitoimesta saatavaa taloudellista apua. Taloudellisen tuen rinnalle, tai vielä sitäkin enemmän, nuoret kaipaavat sosiaalista ja henkistä tukea. (Vario ym. 2012, 35-36.)

Vaikka jälkihuolto olisi kuinka laadukasta tahansa, nuorten motivaatio ja sitoutuminen ovat ensisijaisen tärkeitä. Nuoret tarvitsevat yksilökohtaisesti tietoa ja aikaa pohtia jälkihuoltoa sekä sen tuomia mahdollisuuksia, oikeuksia sekä velvollisuuksia. Monelle se merkitsee myös vapautta. Joku nuorista tarvitsee enemmän tietoa jälkihuollosta kuin toinen. (Ahde 2011, hakupäivä 26.2.2013.; Iikkanen ym. 2010, hakupäivä 26.2.2013; Helminen 2005, 19–20; Pösö 2004, 111–112.) Nuoret tiedostavat oikeutensa ja velvollisuutensa kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Nämä tiedostetaan ja ymmärretään kun oma motivaatio asioiden käsittelyyn on ajankohtainen. Palvelujohtajan mielestä paras ajankohta antaa tietoa jälkihuoltopalveluista on siinä vaiheessa, kun nuoret pystyvät käsittelemään ja ymmärtämään sen, että jälkihuolto on heidän tukena myös jatkossa. Koska on kuitenkin kysymys erityisryhmästä, joilla on saattanut olla raskaita hylkäämiskokemuksia ja traumoja taustalla, tulee nuoret ottaa keskusteluihin mukaan ajoissa. Hänen mukaansa tässä pitää olla äärimmäisen tarkka, koska nuorten hylkäämiskokemukset saattavat vaikuttaa tulevaisuuteen aika ratkaisevasti.

Koulutukseen ja kouluttautumiseen liittyvät asiat ovat nousseet haastatteluissa tärkeinä asioina esille. Nuoret ovat toivoneet haastatteluissa sosiaalityöntekijöiltä enemmän yhteistä aikaa, keskustelua ja tietoa koulutus- ja työasioihin liittyvissä asioissa. Haastatteluun osallistuneet nuoret ovat suorittaneet peruskoulun ja kolme heistä opiskeli ja kaksi on työttömänä ja vailla opiskelupaikkaa. Kenelläkään ei ollut ammatillista koulutusta. Syyt nuorten ammatilliseen koulutukseen hakeutumattomuudessa tai sen keskeyttämisessä voivat olla Hanna Huotarinen (2010, hakupäivä 1.3.2013) mukaan moninaiset. Eräs näkemys on, että jälkihuollossa oleva nuori on juridisesti aikuistuttuaan halunnut osoit-

taa omaa itsemääräämis- ja päätöksenteko-oikeuttaan olla hakeutumatta opiskeluun tai keskeyttämällä ne. (Huotari 2010, hakupäivä 1.3.2013.) Bikva-haastattelun tuloksena samoin kuin myös Rauni Huotarin (2010, hakupäivä 1.3.2013) tutkimuksen mukaan nuoret tuntuivat ymmärtävän kouluttamattomuuden ongelmat, siitä huolimatta koulutautuminen ei onnistunut.

Jälkihuollontyöryhmässä 4.4.2012 Kirsi Hietaniemen Verveen¹⁷ esittelyn yhteydessä on keskusteltu siitä, miten nyky-yhteiskunnassa koulutukseen osallistuminen on keskeinen iän mukaisen toiminnan osa-alue nuorilla. Syrjäytyminen tarkoittaa yksilötasolla merkityksellisestä yhteiskunnallisesta osallistumisesta ulkopuolelle jäämistä. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen lisää muun muassa työttömyyttä, pitkäaikaisia toimeentulo-ongelmia, toimintakyvyn rajoittuneisuutta ja yleistä huono-osaisuutta. (Hietaniemi 2011, hakupäivä 3.3.2013.) Tiedottamisen haasteisiin on tehty kehittämissuhteita (taulukko 18).

Taulukko 18. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämissuhteita tiedottamisesta

Nuoret	Sosiaalityöntekijät	Palveluesimies	Palvelupäällikkö	Palvelujohtaja
"Jälkihuolto-opas nuorille, jossa kaikki tieto jälkihuollosta, kiinnostava opas." "Jälkihuollosta annettiin liikaa/liian vähän tietoa."	"Yhtenäinen tietopaketti jälkihuollosta puuttuu." "Jälkihuoltosuunnitelma on nuoren oma elämän suunnitelma. Suunnitelman rakenteeseen muutoksia."	Jälkihuolto-opas "Oma esite, joka nivoutuu perhehoito-oppaan yhdeksi osioksi." "Jälkihuoltosuunnitelma kaipaa rakenteellisia muutoksia, lisää otsikoita."	"Jälkihuolto-oppaan nimi muutettava." "Jälkihuoltosuunnitelman nimi ja otsikot muutettava, historia poistettava. Nuorelle myönnetään pieni summa suunnitelman tekemisen jälkeen. Nuoren osallisuus ja sitoutuminen viedään prosessinomaisesti eteenpäin."	"Jälkihuolto-opas: nimi muutettava, sähköinen versio: opastus mistä se löytyy, perustason kuviot mukana." "Jälkihuoltosuunnitelman nimi muutettava. Nuori tekisi ensin suunnitelmansa, sitä käytäisiin läpi yhdessä. En kytkisi rahaa tähän. Prosessin-omaisia yhteisiä tapaamisia, välitehtäviä, tutustumiskäyntejä yhdessä, sitä kautta tulee vertaistuki."

Nuoret kaipaavat selkeää, lyhyttä tietopakettia jälkihuollosta ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä jälkihuoltosuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa nuoria hyödyntävä ja palveleva näkökulma huomioon. Palveluesimiehen mukaan työntekijät ovat tuoneet esille kehittämissuhteiden näkökulman mukaisesti ehdotuksia jälkihuolto-opaasta ja jälkisuunnitelmasta. Palvelupäällikkö ja palvelujohtaja ovat tehneet kehittämissuhteita nuorten ehdotusten pohjalta.

¹⁷ Verve tarjoaa kuntoutus-, tutkimus- ja konsultointipalveluja Helsingissä, Joensuussa, Jyväskylässä, Kuopiossa, Mikkelissä, Oulussa ja Tampereella.

6.3 Konkreettinen tuki

Nuorten kanssa työskentelevät työntekijät ja lastensuojelun viranomaiset näkevät tärkeänä nuorten itsenäistymisen ja jatko-opiskelupaikan valmistelemisen jo varhaisessa vaiheessa. Nämä vaiheet tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä lasten asioista vastaavan työntekijän, nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Työntekijöiden ja lastensuojelun viranomaisten mielestä nuoren osallisuus koulutus- ja työelämään kiinnittymisen tulee olla prosessi, joka valmistaa nuoria kiinnittymään yhteiskunnan jäseneksi. Tukea annettaessa nuorille tulee huomioida ikä, lähtökohdat, valmiudet ja tarpeet tilanteiden mukaisesti. Ottamalla prosessityö välineeksi on mahdollisuus lisätä nuorten motivaatiota, vastuuta ja tietoa eri vaihtoehdoista sekä yhteistyötä verkostojen välillä. Näin myös lähipiirin aktivointi ja motivointi otetaan huomioon, tukiverkosto olisi läsnä koko ajan. Palvelupäällikkö korostaa, että sosiaalityöntekijän rooli yhteistyön sujumisessa on merkittävä. Prosessia tulee sosiaalityöntekijän vetää oman ohjauspolkunsu kautta. Työ vaatii nuorten asioiden tuntemista, yhteistä sanomaa ja kieltä nuorten kanssa. Nuorten asiat ovat palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajien mukaan koko sosiaalisen ympäristön asioita.

Nuoret näyttävät olevan pääosin tyytyväisiä saamiinsa tukitoimiin. Nuoret pitävät tärkeänä saada tukitoimia riittävästi tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Nuoret kokevat tarvitsevansa todella paljon apua. Kaikilla ei ole kosketuspintaa asiaan, vaan se on mielikuvien tasolla. (ks. Laitinen 2009, hakupäivä 1.3.2013.) Sosiaalityöntekijöiden puheista välittyy halu olla mukana nuorten ja heidän lähiverkostonsa kanssa suunnittelemassa ja toteuttamassa jälkihuoltotyötä (ks. Känkäinen & Laaksonen 2007, hakupäivä 27.11.2011; Kyllönen & Roth-Schulman 2007, hakupäivä 3.12.2011; Mäkelä & Saastamoinen 2009, hakupäivä 1.3.2013).

Sosiaalityöntekijät kertovat haastattelussaan, että nuoret kokevat taloudellisen tuen tärkeäksi (ks. Iikkanen ym. 2010, hakupäivä 26.2.2013). Konkreettisena tukena nuoret ovat tuoneet esiin bussikortin saamisen. Bussikortti sai nuorten puheissa välineen vapauden ja elämänhallinnan tavoitteluun. Nuoret kokivat bussikortin saamisen ehdottomana edellytyksenä liikkumiseen paikasta toiseen. Tähän liittyi myös mahdollisuus pitää yhteyttä verkostonsa kanssa. He myös kokevat, että sosiaalityöntekijät käyttävät bussikorttia vallankäytön välineenä, jopa kiristyksen kautta. Sosiaalityöntekijät ja palveluesimies näkevät bussikortin motivointivälineenä. Sen kautta voi myös velvoittaa nuo-

ria. Nuoret tarvitsevat bussikorttia omien asioidensa hoitamisessa ja yhteydenpidossa verkostonsa kanssa. Palveluesimiehen ja lastensuojelun johtajien mielestä se on myös vallankäytön väline.

Bussikortti ilmiönä on palvelupäällikön mukaan enemmän kuin vain bussikortti, sillä on symbolinen merkitys. Nuoret puhuvat tässä yhteydessä sosiaalisen kohtaamisen tarpeesta, mihin konkretisoituu bussikortin hakeminen. Asumisen, koulun, työpaikan ja lähi-verkoston yhteyksien pitämiseen on liikkumistavalla merkitystä. Bussikortti on osa identiteetin kasvua, mihin yhteisöön heidät jäsennetään ja mille alueelle nuoret kiinnittyvät. Jos siitä tulee rangaistuskeino ja ilman muuta täytyy kouluun mennä, niin se on luottamukselliseen suhteeseen iso lovi. Palvelujohtaja näkee bussikortin välillisesti vahvistavan nuorten itsenäisyyttä ja vapauden tunnetta. Bussikortti mahdollistaa opiske-luun kiinnittymiseen niillekin, jotka eivät opiskele. Se on työväline niin nuorille kuin sosiaalityöntekijällekkin. Yhteiskunnan ja lastensuojelun kokonaiskustannuksia ajatellen bussikortin myöntäminen on pieni asia. Bussikortin saamista pitää valvoa nuorten tilan-teiden mukaisesti.

Kaikissa Bikva-haastatteluissa korostettiin verkostotyön merkitystä nuorten tukemisessa. Jotta nuorta voidaan tukea, on yhteistyön oltava tiivistä ja yhteisymmärryksessä tapahtuvaa viranomaisten ja perhehoidon välillä (ks. Hietaniemi Kirsi 2002, hakupäivä 3.3.2013; Iikkanen ym. 2010,3 hakupäivä 26.2.2013). Nuoret haluavat, että heitä koskevat päätökset tehdään yhdessä sovittujen periaatteiden ja sääntöjen mukaan. Yhteistyö lähiverkoston kanssa tulee olla aktiivista myös jopa 20-vuotiailla nuorilla. Nuorten haastatteluista on välittynyt, että he hoitavat mielellään asioitaan yhdessä sijaisperheen kanssa ja tarvittaessa asettautuvat sijaisperheen rinnalle. Tämä koetaan positiivisena, nuorten osallisuutta tukevana. Nuorten osallisuus ei toteudu, jos he kokevat, että asioiden on pakko mennä pelkästään sosiaalityöntekijöiden mielipiteiden mukaisesti. Työntekijät ja lastensuojelun johtajat näkevät, että nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa ja vastata asioiden etenemistä ja tiedottaa yhteistyötahoja muutoksista. Yhteistyön päämääränä on saattaa nuori itsenäisyyteen pala palalta kasvavaa aikuisuutta kohti. Palvelujohtaja toteaa, että jos vain sosiaalityöntekijä vastaa asioiden etenemisestä, on se viesti nuorelle, että vastuu otetaan pois häneltä ja sillä on vaikutus itsenäistymiseen. Sosiaalityöntekijöiden mielestä aikuisten tulisi asettua samalle puolelle viivaa nuorten kanssa. Nuorten ja sijaisperheen näkökulmaa on palveluesimiehen mielestä kunnioitettava.

Lastensuojelun johtajien mukaan nuorten, heidän lähiverkostonsa ja työntekijöiden välinen yhteistyö vaatii nuorten asioissa mukana olevien osallistujien roolien selkiinnytämistä. Palvelujohtajan mielestä yhteistyö vaatii myös siihen liittyvien käytäntöjen selkiinnytämistä. Yhteistyöneuvotteluissa lähiverkoston kanssa ulkopuolisen vetäjän mukanaolo voisi mahdollistaa sosiaalityöntekijän roolin toteutumisen nimenomaan sosiaalityöntekijänä. Kontrollilla ei palvelupäällikön mukaan ole tässä oikeastaan mitään merkitystä. Enemmän tulisi olla jalustaa ja elementtejä nuorten voimaannuttamiseksi ja heidän sisäisen motivaationsa löytämiseksi. Se on elementti enemmän kuin se kontrolli. Palvelujohtaja näkee tärkeänä yhteiset keskustelut, joissa sovitaan asioista. Luottamuksen saavuttamiseksi asiat pitäisi kirjata joka tilanteessa, eikä niitä saa muuttaa ilman yhteisiä keskusteluja. Kohta 18-vuotta täyttävä nuori vastaa omasta elämästään, aikuiset tukevat ja auttavat nuorta huomioiden, miten asioita määritellään, puhutaan ja ilmaistaan nuorelle.

Lähtökohtana, oleellisena nuorten verkoston tukemisessa on olemassa olevan sosiaalisen verkoston kehittäminen ja aktivoiminen osaksi luonnollista ja toimivaa yhteistyötä. Lähiverkoston tukeminen on selkeä kehittämiskohde jälkihuoltotyössä. Haasteena nähdään tilanteet kun täysi-ikäiset nuoret voivat kieltää sosiaalityöntekijän yhteydenotot vanhempiinsa. Täysi-ikäisillä nuorilla on luonnollisesti päätösvalta kenelle hänen asioistaan kerrotaan. (Vääri 2006, hakupäivä 12.12.2012.) Nuoret kokevat, että lähiverkostolta tulee tärkein ja konkreettinen tuki heille. Työntekijät ovat nähneet tukiperheen ja tukihenkilön merkityksen nuorelle. Tukihenkilö voi olla nuoren ainoa lähi-ihminen, joka tukee häntä vuorokauden ajasta huolimatta. Sosiaalityöntekijä tuki loppuu nuoren täytettäessä 21-vuotta. Sijaisperhe voisi olla nuorelle tarvittaessa tuki koko loppuelämän.

Nuoret tarvitsevat apua opiskelu- tai työpaikan löytämiseen. Nuoria on auttanut näissä asioissa heille järjestetty tukihenkilö. Nuorten käsityksen mukaan tukihenkilön tehtävänä on auttaa konkreettisten asioiden hoitamisessa. Kokemukset tukihenkilötoiminnasta ovat pääosin myönteisiä ja liittyvät tukihenkilön toimintaan ja työtapoihin. Kielteinen kokemus liittyy tukihenkilön ”pakko-ottamiseen” ja tukihenkilön toimintatapoihin. Tukihenkilön valintaan, jos se ei ole tukiperhe, pitää kiinnittää riittävästi huomiota.

Palvelupäällikön mielestä tukihenkilön valinnassa on kiinnitettävä huomiota tukihenkilön persoonaan, millainen hän on, millainen on hänen arvomaailmansa. Kumppanuuden tulee perustua yhteistyöhön. Tukihenkilön tulee kunnioittaa nuorta sekä hänen asuin- ja

elinympäristöään. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa ja tukea nuorta hänen tarpeidensa mukaan. Palvelupäällikkö toteaa, että käytössä on myös muita erilaisia tukitoimia ja työvälineitä ohjaamaan nuoria itseään löytämään suunnan kiinnittymään koulutus- ja työelämään. Nuorten on tärkeä saada pitää jonkinlainen yhteys sijaisperheeseen tai tukihenkilöön. Nuoria tukee aikuisen läsnäolo, keskustelut ja yhteiset tapaamiset. Palvelujohtajan mielestä tukihenkilön merkitys korostuu niillä nuorilla, joilla ei ole olemassa sukulaisverkostoa. Jos nuorella on sukulaisia tai läheisiä, niin silloin tuki pyritään rakentamaan sinne suuntaan. Palvelujohtaja arvelee, että jos nuoret saisivat valita tukihenkilönsä itse esimerkiksi samanlaisen arvomaailman perusteella, voisi se tukea osallisuutta ja mahdollisuutta vaihtaa kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Sijaisperheen ja biologisen vanhempien tuki ja yhteydet voisivat tulla myös jonkin muun järjestetyn tukimuodon kautta.

Jälkihuollon sijoitus on yksi tukimuoto, joka auttaisi palveluesimiehen mukaan nuoria ja tukisi yhteydenpitoa läheisten kanssa. Siinä myös tavallaan virallistettaisiin nuorille lupa antaa ja hakea tukea. Nuorten lähiverkostot on tärkeä ottaa mukaan vahvistamaan verkostotyötä. Tiivis yhteistyö, riittävät tapaamiset, nuoren voimavarojen esiin nostaminen ilman valta-asemaa mahdollistavat Anna-Kaisa Koskisen (2007, 47) mukaan luottamuksen saavuttamisen ja kontaktin luomisen. Lastensuojelulain 76 § määrittelee jälkihuollon sisällön.¹⁸

Nuorten itsenäistymisprosessi on tasapainoilua vapauden, vastuun ja turvallisten rajojen välillä. Nuoret tarvitsevat tuekseen luotettavia aikuisia ja vertaisiaan. Keskeisiä kehityshaasteita ovat oman paikan löytäminen ja kiinnittyminen työelämään. (Vääri 2006, hakupäivä 12.12.2012.) Tämän päivän yhteiskunnassa työelämään kiinnittyminen ilman ammattia on vaikeaa, joten kouluttautumattomuus voi enteillä jälkihuollossa olevien nuorten tulevaisuuden selviytymisongelmia. Siksi tulisikin Rauni Huotarin (2010, hakupäivä 1.3.2013) mielestä miettiä keinoja, miten jälkihuollossa olevia nuoria voitaisiin tukea osallistumaan ja sitoutumaan opiskeluun. Jälkihuollon keinot nuorten opiskelun sitoutumisen tukemiseen ovat kuitenkin vähäiset silloin, kun nuoret tarvitsevat opiskeluunsa erityistä tukea. Erityistuen antamiseen tarvitaan yhteistyötä yhteiskunnan eri viranomaisten ja toimijoiden kesken.

---

¹⁸ Jälkihuollon sijoitus perustuu jälkihuollon pykäliin. Sijaishuolto päättyy nuoren täyttäessä 18 tai kun huostaanotto lakkautetaan. Sen jälkeen nuori voi olla sijoituksessa jälkihuollon tukitoimena. (Tuetaan olemassa olevien olo- ja ihmissuhteiden pysyvyyttä esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori on ollut pitkään sijaisperheessä tai jos nuoren suostumus sijoitukseen). Eli 18 vuotta täyttäneiden sijaishuollossa olleiden lasten sijoitusta ei katkaista.

Jälkihuoltotyöryhmän kokouksessa 16.11.2011 on todettu yleisesti, että nuorten aktiivisuudesta, osallisuudesta ja sitoutumisesta tulee vahvistaa ja kiinnittää enemmän huomiota varhaisella puuttumisella yhteiskunnasta syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Nuoret eivät kiinnity koulutus- ja työtoimintaan keskeyttämällä opintonsa ja jättäytymällä työelämän ulkopuolelle. Bikva-haastatteluihin osallistuneet tekivät kehittämisehdotuksia liittyen konkreettiseen tukeen (taulukko 19).

Taulukko 19. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämisehdotuksia konkreettisesta tuesta

Nuoret	Sosiaalityöntekijät	Palveluesimies	Palvelupäällikkö	Palvelujohtaja
"Opiskelun kiinnittämiseen lisää tukea sosiaalityöntekijältä, tukihenkilöltä." "Nuorten itsenäistymistä pitäisi tukea aikaisemmin. Pidempi jälkihuolto lisäisi valmiuksia itsenäiseen elämään ja opiskeluun, rahallinen tuki tärkeää."	"Bussikortti annettuihin lähtökohtaisesti jälkihuollon alussa kaikille nuorille puoleksi vuodeksi." "Me ollaan tiedostettu se, niin ollaankin" "Asiakkuus voisi jatkua halutessaan tukea tarvitseville. Joku mittari, missä vaiheessa siirtyy, eli nuori on kiinnittynyt yhteiskuntaan ja on osallinen."	"Motivoinnin välineenä hyvä esitys. Se on valankäytön väline." "Onkohan meidän käsitys tästä ollut väärä, ne on joskus viestittäneet, että ne on onnellisia kun pääsevät meistä eroon. Onko tämä muuttumassa?" "Aikuissosiaalityöhön siirtymiseen lisää resursseja ja panostusta."	"Se on väline yhteisen vuorovaikutuksen avaamiseen, se on kohtaamisasia. Bussikortilla nuori tilaa itselleen kohtaamispaikan: osallisuuden, osaamisen vahvistaminen. Bussikortti on vain ilmiö, tunnusmerkki. Siirtymävaiheeseen pitää laittaa päällekkäisiä resursseja."	"Bussikortti on rahallisesti pieni. Kaikilla nuorilla pitäisi olla mahdollisuus verkostoitumiseen ja liikkumiseen." "Nuoret ohjattaisiin heti nuorisotoimeen, josta saisi lisää tukea ja tietoa. Ehdotus: tukihenkilöpankin perustaminen portaaliin. Vahva yhteistyö ja kumppanuus aikuis-sosiaalityön kanssa ja siirtymä sinne. Yksi sosiaalityöntekijä pidemmän aikaa kanssakulkijana."

Haastatteluun osallistuneet nuoret ovat toivoneet lisää tukea opiskeluunsa sosiaalityöntekijän ja tukihenkilön kautta. Koulutus- ja työelämään kiinnittymisestä puhuminen ja tuki tulisi aloittaa paljon aikaisemmin jatkuen 21-ikävuoden jälkeenkin. Työntekijät ja lastensuojelun viranomaiset näkevät bussikortin myöntämisen tärkeäksi asiaksi nuorille. Palvelujohtajan mielestä nuorten koulutus tulee rakentua kiinnittämällä huomiota yhteistyötappoihin eri tahojen kanssa. Mahdollisuus työpajatyöskentelyn aloittamiseen pitkäaikaistyöttömyyden sijaan tulisi olla heti käytettävissä, jos nuori ei saisi jatko-opiskelupaikkaa.

7 POHDINTA

Olen edelleenkin Leijonaemo. Tehtävänäni on olla nuorten puolella, samassa laumassa. Mielikuvissani oleva pyramidi alkaa hahmottua. Onkohan rakentaminen elämänmittainen projekti? Kestävän pyramidin rakentaminen ei ole helppoa, kun pelkkä raaka työ ei riitä ja yhteiskuntamme rakenteet ovat aina vain haastavampia. Ymmärrys siitä, miten työni liittyy yhteiskuntaan, perheisiin ja yksilöihin on lisääntynyt. Tiedotusvälineitä tulee seurattua enenevästi ja välillä on todettava, että olemme vielä kaukana kestävämpien ratkaisujen luomisessa yhteiskuntamme heikoimpien lenkkien osalta. Ei ole tärkeää ajatella kuka mikäkin on taustoiltaan tai tarkoilta työnkuviltaan, tavoitteena on sujuva ja tarkoituksenmukainen toiminta. Kriittinen arviointi toimintatapojen ja -käytäntöjen suhteen on ollut osa tämän prosessin tavoitettani.

Kehittämishankkeeni aikana on ollut kiinnostavaa perehtyä tekemääni työhön uudella tavalla, useista eri näkökulmista. Positiivisena koen osaavani niin sanotusti heittäytyä eteen tuleviin asioihin ja tilanteisiin. Olen kokenut innostusta ja uteliaisuutta kehittämistyöni aiheisiin. Tuntuu, että ajattelutapani on muuttunut työni aikana. Eteeni on tullut onnellisia yhteensattumia, jotka ovat kantaneet työssäni.

Neljän vuoden aikana jälkihuollossa on tehty paljon kehittämistyötä. Työn alkaessa juuri kenelläkään ei ollut käsitystä, mitä nuoret ajattelevat jälkihuoltopalveluista. Tutkittua tietoa ei ollut. Niin kehittämishankkeeni kuin myös vuosia kestäneen muun kehittämistyön myötä on saatu työntekijöille uutta näkökulmaa ja ajatuksia, ”kättä pidempää” työvälinettä. Haastatteluihin osallistuneiden mukaan nuorten osallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta on saatu voimavaraksi ja käyttöön. Kehittämisestä on koettu olevan hyötyä päivittäiseen työhön, ammatilliseen kasvuun ja oman perustehtävän hoitamiseen. Myös ’oikeiden asioiden’ tekemiseen ja kehittämiskohteisiin on tullut vahvistusta. Kehittämishankkeeni tuloksilla on merkitystä perhehoidon jälkihuoltopalveluiden kehittämisessä. Mukanani on ollut kumppaneita ja verkostoja, joiden apua ja saamaani tietoa arvostan paljon. Kehittämistyötä olen tehnyt osana omaa varsinaista työtäni. Työ on ollut yhteistyötä yhteisöni kanssa samalla itseäni kehittäen. Mukana on ollut omana persoonani ja asiantuntemukseni.

Kehittämishankkeeni on tuonut tietoa asiakaslähtöisestä näkökulmasta. Se on myös tuonut tietoa miten Oulun kaupungin perhehoidon jälkihuollon antama tuki ja palvelut auttavat 20-vuotiaitten nuorten osallisuuden kokemista kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään jälkihuollon palveluina, taloudellisena tukena, yhteistyönä ja tukitoimien kautta. Aineistostani nousee isoja ja merkittäviä teemoja, joita voi käydä esimerkiksi ryhmämuotoisesti nuorten kanssa läpi. Kehittämistyöni lähtökohtana ovat olleet voimassa olevat lait ja säännökset. Yhtenä lastensuojelun jälkihuollon päämääränä on tukea nuoria koulutuksen hankkimiseen, työelämään pääsyyn ja oman paikkansa löytämiseen. Kehittämishankkeeni mukaan nuorten eniten tarvitsemien jälkihuollon palvelujen avainasemaan nousevat hyvä ja pysyvä suhde sosiaalityöntekijän kanssa, läheisten ihmissuhteiden tukeminen sekä konkreettiset tukimuodot. Haastattelun mukaan nuoret ovat kokeneet saavansa tarvitsemansa jälkihuoltopalvelut kun nämä kaikki elementit ovat läsnä.

Kehittämishankkeeni mukaan ensisijaisesti tulisi kiinnittää huomiota hyvän ja luottamuksellisen suhteen luomiseen nuoren ja sosiaalityöntekijän välille. Nuoret kaipaavat hyvää ja luottamuksellista suhdetta sosiaalityöntekijän kanssa. Työntekijä mahdollistaa ammattitaitonsa, persoonansa ja yhteisten tapaamisten kautta hyvän ja toimivan vuorovaikutuksen nuoreen. Myös nuorelle tärkeitä ihmissuhteita tulee vahvistaa niin, että läheiset sitoutuvat ja pystyvät tukemaan nuorta jälkihuollon aikana ja sen loputtua. Mitä laajempi nuoren tukiverkosto on, sitä suurempi mahdollisuus nuorella on kouluttautumisen kautta kiinnittyä yhteiskuntaan. Hyvät suhteet sosiaalityöntekijään ja lähiverkoston eivätkään yksistään riitä, vaan jälkihuolto-prosessissa tulisi kiinnittää huomiota jälkihuollosta tiedottamiseen ja konkreettisen tuen antamiseen. Jotta nuori voi sitoutua tukitoimintaan, on hänellä oltava siitä riittävästi tietoa ja riittävän selkeä kuva eri mahdollisuuksista. Tämän vuoksi jälkihuoltotyön tulisi olla hyvin suunniteltua, tavoitteellista ja nuoren yksilöllisistä tarpeista lähtevää.

Työntekijät ovat kokeneet jälkihuollon henkilöresurssit riittämättömäksi. Ratkaisuksi lastensuojelun johtavat viranomaiset ehdottavat tehokkaampaa työnjakoa työntekijöiden ja muiden auttamistahojen kesken. Nuoret, jotka eivät ole opiskelemissa tai töissä, tarvitsevat enemmän sosiaalityöntekijöiden, ohjaajien tai tukihenkilöiden tapaamisia, tukea ja neuvoja. Tuen tarve nuorten mielestä on esimerkiksi opiskelu- tai työpaikan etsimiseen liittyvissä asioissa. Aineistoni perusteella heikentävät tekijät kiinnittymisessä kou-

lutus- ja työelämään liittyvät jälkihuollon rakenteeseen, rahalliseen tukeen, yhteistyöhön nuoren ja verkostojen kanssa tai saatuihin muihin tukitoimiin.

Toimiva yhteistyö ja vuorovaikutussuhde auttavat nuoria heidän elämässään, sitoutumisessaan jälkihuoltotyöhön ja kiinnittymisessään koulutus- ja työelämään. Lasten ja nuorten polku osallisuuteen olisi hyvä alkaa jo sijaishuoltopaikassa. Kun yhteinen ymmärrys nuorten tuomiin asioihin saavutetaan mahdollisimman aikaisin, mahdollistetaan asiakaslähtöinen, laadukas jälkihuoltotyön järjestäminen. Palveluita tulee rakentaa nuoria varten, eikä mukauttaa nuoria jälkihuoltoa varten. Jälkihuoltotyön tulee elää nuorten elämäntilanteen mukaan. Asiakkaita haittaavat työmenetelmät tulee tunnistaa ja korjata, mitä edellyttävät myös sosiaalityön eettiset säännöt.

Seitsemän Bikva-arviointiprosessia ovat sujuneet hyvin haastattelijan avustuksella. Bikva-prosessiin ovat osallistuneet nuorten lisäksi sosiaalityöntekijät, palveluesimies ja lastensuojelun johtavat viranomaiset. Kehittämishankkeeni avulla olen saanut arvokasta tietoa eri osapuolilta lastensuojelun työntekijöiden ja johtajien pohtiessa keskeisempiä kysymyksiä haastattelutilanteissa. Haastatteluun osallistuvat työntekijät ja johtajat ovat olleet sitoutuneita menetelmään ja ovat suhtautuneet avoimesti nuorten mielipiteille, ajatuksille, kokemuksille, arvoille, näkemyksille ja kehittämisehdotuksille. Oppimista ja näkökulmien avautumista on tapahtunut puolin ja toisin. Työntekijät ovat todenneet näkemyksensä olevan hyvinkin lähellä nuorten esittämiä. Mielestäni tämä on lisännyt hankeeni luotettavuutta ja oikeellisuutta ja vahvistanut osallistujien osallistumista ja osallisuutta. Myös Matti Puttosen (1993, 27) mukaan työntekijöiden osallistuminen kehittämiseen toteutuu parhaiten kun jokaisen mielipiteet otetaan huomioon. Näin parannetaan työyhteisön vuorovaikutusta ja lisätään työntekijöiden taitoja osallistua.

Työntekijöiden tutustuminen nuorten arkeen kehittämistyöni kautta on antanut realistiset edellytykset kehittämisehdotusten toteuttamiselle. Nuoret ovat tuoneet esille useita kehittämisehdotuksia, jotka sosiaalityöntekijöiden mielestä olivat linjassa jälkihuollon kehittämisen kanssa. Nuorten mielipiteet on tulkittu nuorten tyytymättömyydeksi jälkihuollon rakenteeseen. Palveluesimies näkee nuorten kehittämisehdotukset oleellisina ja hyvinä asioina. Nuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuomat asiat täydentävät toisiaan, niissä on samoja teemoja ja ne peilautuvat keskenään. Palveluesimiehen mukaan aineistosta olisi hyötyä muuallakin kuin lastensuojelussa. Palvelupäällikön mielestä jälkihuollosta on tehty hyviä, konkreettisia ja välineellisiä kehittämisehdotuksia. Palvelupäällikön

mielestä Bikva-aineiston kautta sanana jälkihuolto on saanut tietyn toimintatarkoituksen. Palvelujohtajan mielestä nuoret ovat tehneet hyvin oleellisia kehittämissuhteita. Bikva-haastatteluihin osallistuneilla nuorilla on rankkaakin elämäkokemusta takanaan, joten nuorilla on paljon sanottavaa ja aikuisilla opittavaa siitä, mitä he sanovat. Palvelujohtajan mielestä Bikva-aineistosta saadusta tiedosta voisi hyötyä koulutusorganisaatioissa.

Nuorten haastatteluissa ei ole tullut esille heidän omaan elämäntilanteeseensa liittyviä huolia kuten päihteiden käyttöä, arkielämän taitoihin liittyviä ongelmia, kuten velkaantumista (pikavipit) eikä mielenterveydellisiä ongelmia. Myöskään elämäntilanteeseen tukevista asioista kuten vapaa-ajan viettämisestä ja harrastuksista nuoret eivät ole puhuneet. Sen sijaan opiskelupaikan ja työpaikan saaminen ovat olleet heille helppoja asioita ottaa esille. Esko Jalovaaran (2012, 17-20) mukaan myös elämäntilanteen puutteita ja mielenterveyshäiriöiden häiriöt vaikuttavat elämäntilanteeseen ja palveluihin kiinnittymiseen.

Bikva-haastattelujen lopussa käytyjen keskusteluiden perusteella osa nuorista on kokenut voimaantumista ja valtaantumista. He ovat saaneet kertoa mielipiteensä ja jakaa kokemuksensa. He ovat saaneet oikeutuksen kokemuksilleen, joita ei siihen mennessä oltu tunnustettu eikä ainakaan tunnustettu. Haastatteluun osallistumisen kautta heidän tunteensa ja näkemyksensä tulevat kuulluiksi. Bikva-haastatteluihin osallistuneilla nuorilla on ollut lannistetuksi tuleminen kokemuksia, luottamuspula viranomaisiin ja ammatilliseen auttamiseen. Nuoret kokevat, ettei heille ole annettu arvoa oman elämänsä asiantuntijana eikä heitä kuunnella heitä itseään koskevissa päätöksissä. Heistä tuntuu, ettei heihin luoteta. Jälkihuoltotyössä kontrolli nousee isoon rooliin ja tuen antaminen vaikeissa tilanteissa saattaa unohtua. Nuoret kokevat kuitenkin hyväksi sen, että heille myönnetään taloudellista tukea bussikorttiin, vaikeaväikköisille olisikaan kiinnittyneet koulutus- ja työelämään. Nuoret kiinnittyvät ensin heille tärkeään ihmiseen. Tutun ihmisen kautta he ovat valmiita myös muuhun toimintaan, sitoutumaan työskentelyyn ja yhteisiin tavoitteisiin. Nuoret kokevat mukavaksi ja tärkeäksi asiaksi keskustelun jälkihuoltoon liittyvistä asioista.

Kehittämishankkeessani nuorten kokemukset heidän omista näkökulmistaan ovat nousseet esille Bikva-haastattelujen kautta. Saatu tieto on merkittävää niin kehittämisen kuin työkäytäntöjen ja työprosessin laadun kehittämisen näkökulmasta. Käytännössä tämä on

mahdollistanut jälkihuollon palveluiden kehittämisen asiakaslähtöisenpään suuntaan nuorten tarpeita vastaavaksi ja nuorten osallisuutta kunnioittaen. Nuorten toivotaan olevan aktiivisia tiedon tuottajia. Nuorten osallisuutta ei kuitenkaan ole tarkoitus rajata pelkästään kehittämishankkeeseen, vaan osaksi arjen työkäytänteitä ja kehittämistyötä. Kehittämishankkeeni aikana olen ollut mukana perustamassa Oulun kaupungin perhehoidon asiakkaista koostuvan nuorten kehittäjäryhmää. Ryhmä on kokoontunut ensimmäisen kerran maaliskuussa 2013. Jälkihuollon kehittämistä olisi hyvä jatkaa yhdessä paikkakunnalla toimivien järjestöjen kanssa.

Nuorten osallistaminen kehittämishankkeessani ei kaikilta osin ole toteutunut toivomallani tavalla. Nuoria olen kutsunut haastatteluihin monin eri tavoin. Erilaiset keinot ovat olleet sallittuja, kunhan nuorten osallistaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Haastatteluihin on osallistunut viidesosa kutsutuista ja lupautuneista nuorista. Osallistumisaktiivisuus kertoo nuorten motivaatiosta ja kiinnostuksesta olla yhteydessä sosiaalityöntekijään ja osallistua jälkihuollon kehittämiseen. Ovatko syitä nuori ikä, itsenäistymisen vaihe, ajankohta, Bikva-menetelmä, haastattelupaikka vai joku muu?

Laatimani opiskeluaikataulu on toteutunut suunnitelmani mukaisesti. Opinnäytetyöni valmistuttua järjestän palautetilaisuuden tilaajan luona haastatteluihin osallistujien kanssa. Tilaisuuden tarkoituksena on ensisijaisesti saada tilaajan puolelta lisää vaikuttavuutta kehittämistyölleni. Samalla jatketaan osallisuuden ja jaetun asiantuntijuuden toteuttamista. Se, onko nuorten mukana olo todellista osallistumista, kuullanko heitä ja annetaanko heille riittävästi tilaa, riippuu hyvin paljon ammattilaisten suhtautumisesta, myös asenteesta. Palautetilaisuuden järjestämisellä on myös eettinen näkökulma, kaikki osallistujat saavat myös suullisen tiedon opinnäytetyöni julkaisemisen jälkeenkin. Haastattelun tekeminen edellyttää aina Kari Lindströmin (1994, 29) mielestä ryhmätason palautteen antamista niille, jotka ovat haastatteluun osallistuneet. Muuten motivaatio aktiiviseen osallistumiseen ja kehittämiseen laskee. Palautteen antaminen on myös eettisesti perusteltua.

Jaettua asiantuntijuutta ja avointa vastavuoroisuutta on aihetta kehittää. Toimintatutkimusprosessit Bikva-menetelmää käyttäen ovat mahdollistaneet dialogin ja jaetun asiantuntijuuden kehittämisen. Kehittämishankkeessani olen käyttänyt Suomessa varsin uutta, toimintatavaltaan ja lähestymistavaltaan totutuista lähtökohdista poikkeavaa Bikva-arviointimenetelmää. Bikva-menetelmän käyttöä ei ole hyödynnetty aikaisemmin jälki-

huollon tutkimuksissa. Suosittelen Bikva-menetelmän käyttämistä, sillä se sopii hyvin jälkihuollon arviointiin ja kehittämistyöhön. Toivon, että opinnäytetyöni ohjaisi käytännön työtä tekeviä ottamaan Bikvan oman työnsä uudeksi tukiprosessiksi. Bikva-malli on saanut tunnustusta haastatteluihin osallistuneilta hyvänä tapana tuottaa oppimisen ja kehittämisen aineksia jälkihuollon kehittämiseen. Samoin on avautunut näkökulma, että sosiaalipalveluissa on paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia asiakkaan näkökulmasta oppimiseen työn arvioinnissa ja kehittämisessä.

Kehittämishankkeeni tarkastelunäkökulma tuonee lisäarvoa jälkihuollosta tehtyihin tutkimuksiin. Jälkihuoltotyötä ja nuorten osallisuutta kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään tutkitaan suomalaisessa lastensuojelutyössä liian vähän. Jälkihuoltoa käsittelevien opinnäytetöiden ja tutkielmien pääpaino vaikuttaa olevan jälkihuollossa olevien nuorten ja sosiaalityöntekijöiden välisen toiminnan tarkastelemisessa. Opinnäytetyöhöni saan tietoa myös palveluesimieheltä, lastensuojelun johtoryhmältä sekä myös jälkihuoltotyöryhmältä ja kumppanuushankkeesta. Konkreettisen tuen merkitys bussikortin muodossa ei ole tullut esille aikaisimmissa jälkihuollon tutkimuksissa.

Lastensuojelun jälkihuolto on iso osa koko sijaishuollon prosessia ja siksi jälkihuoltotyön kehittämiseen tulisi panostaa, kehittämistoiminnan ”juurruttaminen” tulisi olla osa kuntien jälkihuoltotyön laadun kehittämistä. Työskentelyssä tulisi saavuttaa luottamus, missä jatkuvuudella on tärkeä sija. Kehittämistyöni tulokset vaikuttivat kohdallani siten, että on syytä kaiken varalta katsoa aika ajoin peiliin. Sokeudumme helposti nuorten näkökulmille tai sille, miten haavoittuvia itse kukin olemme tilanteissa, jossa joudumme ulkopuolisesta avusta riippuvaiseksi. Koska kehittämishankkeeni aiheen tarkastelu on koskenut vain yhtä vuotta, en voi arvioida hitaasti syntyviä hyötyjä ollenkaan. Mitä varmasti voin kehittämishankkeeni pohjalta sanoa, liittyy omaan oppimiseeni ja niihin konkreettisiin ja kuvattavissa oleviin asioihin, joita toimintatutkimuksen aikana olen kokenut. Eniten olen oppinut asiakkaiden näkökulmista.

Kehittämistyöni jatkuu jälkihuoltotyöryhmän parissa seuraamalla jälkihuollossa olevien nuorten tilanteita sekä tekemällä edelleen kartoituksia asiakastietojärjestelmän avulla. Jälkihuoltotyöryhmän kokoontumisia vuodesta 2009 lähtien on ollut kuusi kertaa. Kokoontumiset ovat tähän mennessä keskittyneet työryhmän jäsenten ja eri tahojen toimintoihin tutustumisen. Kumppanuushanke jatkuu keväällä 2013. Pääpaino on edelleen kumppanuuden kehittämisessä. Tällä kertaa halutaan nostaa esiin sukulaissijaisvanhem-

pien asemaa ja osallisuutta perhehoidossa. Bikva-prosessi kuin myös kartoitusten tekeminen on ollut mielenkiintoista, antoisaa ja opettavaista, mutta samaan aikaan työlästä, vaativaa ja ”istumalihaksia” kuluttavaa. Bikvassa ja kartoituksissa käytettyä aineistoa on ollut paljon. Seuraavan jälkihuollossa olevien nuorten kartoituksen teen syyskuussa 2013.

Millainen aineisto olisi ollut, jos olisin haastatellut esimerkiksi 17- tai 18-vuotiaita nuoria? Olisivatko kommentit olleet erilaisia? Osattiinko lukea nuorten tarve ja nuorten tarvitsemat palvelut? Miten työntekijät puhuvat asiakkaista, mitä kieltä käytetään? Miten hyvä suhde luodaan? Kehittämishankkeeni antia pohtiessani on käynyt mielessäni, että olisi mielenkiintoista ja hyvinkin aiheellista tutkia nuorten ja sosiaalityöntekijöiden suhteen syntymistä. Jälkihuollossa olevien nuorten näkemyksiä ja kokemuksia koulutus- ja työelämään siirtymiseen ja sitoutumiseen tulisi myös tutkia laajemmalti erilaisia tutkimusmenetelmiä käyttäen. Hankkeessani nuorten esille tuomia asioita olen kohdannut myös työkentälläni. Tekemäni opinnäytetyö on vahvistanut monia käytännön työssä havaitsemiani asioita ja avannut kehittämistyöni merkitystä. Aiheeni on myös ajankohmainen ja ansaitsee lisätutkimista ja kehittämistyötä jatkossa.

Kun mahdollisuuksia jaetaan nuorille tasapuolisesti, kuvaa lopputulos ihmisten erilaisia taipumuksia ja pyrkimyksiä. Kukin tekee elämällään mitä tahtoo, kunhan mahdollisuus on taattu. (Anderson, Hautamäki, Jallinoja, Niiniluoto & Uusitalo 1994, 77.) Nykypäivän nuoret ovat huomisen tulevaisuuden päättäjiä. Ajatus nuorista osana tämän päivän yhteiskuntaa on riittävä syy kuunnella heitä tarkasti. Yhteiskuntamme muuttuu lasten ja nuorten kautta ja mihin suuntaan, siihen voimme tänään vaikuttaa. (Aaltonen 2011, 18.) Johtaako Bikvan käyttö ja antamani suositukset asiakaslähtöisenpään toimintatapaan ja haluttuihin tuloksiin ja vaikutuksiin? Saadaanko nuoret sitoutumaan paremmin koulutus- ja työelämään kehittämistyöni jälkeen?

Oli miten oli, jokaisella ihmisellä on oma luontainen arvonsa. Kaikilla ihmisillä on yhtäläinen oikeus hyvinvointiin, itsensä toteuttamiseen, sekä oman elämänsä hallitsemiseen. (Horner 2003, 141.)

”Suurin, kallein ja tuhoisin ongelma yhteiskunnassamme on nuoren jääminen ilman mahdollisuutta osallistua ja merkitä.”

(kirjoittaja tuntematon)

LÄHTEET

- Aaltonen, Kimmo 2011. Nuorisopolitiikka. Teoksessa Aaltonen, Kimmo (toim.). Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy. Sivut 16-19.
- Aer, Janne 2012. Lastensuojeluoikeus. 1. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Ahde, Viivi 2011. Perehdytyskansion kehittäminen jälkihuollon yksikköön. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Seinäjoki. Hakupäivä 26.2.2013. <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35395/Ahde_Viivi.pdf?sequence=1>
- Ainasoja, Anne & Mykkänen, Ulla & Tikkanen, Päivi 2008. Nuorten ajatuksia Perhekoiti Himaharjun toteuttamasta jälkihuollosta. ”Se niin kun turvaa nuoren tulevaisuuden”. Opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu, Kuopio. Hakupäivä 1.3.2013. <<http://www.himaharju.fi/documents/opinnaytetyo.pdf>>
- Alasuutari, Pertti 1995. Researching Culture. Qualitative method and cultural studies. London: Sage Publications.
- Alasuutari, Petti 1999. Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alho, Annikki 1995. Kehittämistyön tarve ja merkitys. Teoksessa Virtanen, Petri (toim.). Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY. Sivut 147-155.
- Ammattikorkeakouluasetus 352/2003 3:7 §. Hakupäivä 1.2.2013. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030352>>
- Anderson, Jan Otto & Hautamäki, Antti & Jallinoja, Riitta & Niiniluoto, Ilkka & Uusitalo, Hannu 1994. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa, arvot ja tosiasiat. Juva: WSOY.
- BIKVA og Appretiative Inquiry 2012. Hakupäivä 10.3.2012. <http://www.dma-research.com/organisationsamf_bikva_og_AI.html>
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Dey, Ian 1993: Qualitative data analysis. A user friendly guide for social scientists. London: Routledge.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013. Hakupäivä 1.2.2013. <<http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/Sivut/default.aspx>>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Finlex 2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Hakupäivä 2.2.2013. <<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>>
- Flöjt, Anu 2000. Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? Verkojulkaisussa Viitanen, Reijo.(toim.). Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. Nuorisotutkimusverkosto. Hakupäivä 19.2.2013. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisokasvatus-ammattina>>
- Heikkilä, Tarja 2005. Tilastollinen tutkimus. 5.-6. painos. Helsinki: Edita.

- Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. Sivut 16-36.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2010. Toimintatutkimus- toiminnan ja ajattelun taito. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloitteleville tutkijoille. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivut 214-229.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno & Kakkori, Leena & Tynjälä, Päivi 2006. Totuuden ongelma. Julkaisussa: Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. Sivut 163–183.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Jyrkämä, Jyrki 1999. Mitä on toimintatutkimus. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.). Siinä tutkijamissä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena. Sivut 25 - 62.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy.
- Helminen, Jari 2005 (toim.). Kiintopisteitä nuoruusaikaan - Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Helsinki: Multiprint Oy.
- Hietaniemi, Kirsi 2002 (toim.). Tupa-projekti. Jälkihuollon yhteistyöhanke. Väliraportti 2002. Nuorten ystävät ry, Pohjolakoti. Hakupäivä 3.12.2011.
<<http://bot.fi/j5>>
- Hietaniemi, Kirsi 2011. Nuorelle hyvää työtä ja huomenta –Verveen työlähtöistä kutoutusta. Hakupäivä 3.3.2013.
<[http://www.laaninhallitus.fi/lh/oulu/sto/home.nsf/files/0FFAA9D74442832AC2257944002B002E/\\$file/Hietaniemi.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/oulu/sto/home.nsf/files/0FFAA9D74442832AC2257944002B002E/$file/Hietaniemi.pdf)>
- Holma, Tupu 1999. Asiakslähtöiset palveluprosessit -laadun perusta. Teoksessa Holma, Tupu (toim.). Asiakslähtöiset palveluprosessit. Perusta laadulle vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa sekä lastensuojelussa. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Sivut 23-29.
- Honkakoski, Arja & Kylmäluoma, Anna 2009. Oulun seudun lastensuojelun kehittämisyksikkö. Hankkeen loppuraportti.
- Horelli, Liisa 1994. Lasten näköinen elinympäristö. Kokemuksia yhdyskuntasuunnittelun, ympäristökasvatuksen ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan välisestä yhteistyöstä Kiteen Rantalan ala-asteella. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Tutkimusraportti 3/1994.
- Horner, Nigel 2003. What is social work? Context and perspectives. Second edition. Southernhay East: Learning Matters.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. Sivut 117-132.
- Huotari, Rauni 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf>
- Hynninen, Aino (2003). Jälkihuolto –lastensuojelun viimeinen mahdollisuus. Tapaus-tutkimus jälkihuollon asiakasnuorista ja työn tavoitteista. Pro gradu. Turun yliopisto, Turku. Hakupäivä 12.8.2012.
< <http://urly.fi/6xN>>

- Hänninen, Sakari 1997. Sosiaalipolitiikan syrjäytymisestä. Teoksessa Simonen, Leila & Elovainio, Marko & Valtonen, Hannu (toim.). Sosiaalitutkimuksen valossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Sivut 10-22.
- Härkönen, Hanna 2003. Tavataanko toimistolla? Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen täysi-ikäisten nuorten kohdalla. Pro gradu. Helsingin yliopisto, Helsinki. Hakupäivä 1.3.2013.
<<http://hdl.handle.net/10138/12376>>
- Högnabba, Stina 2008. Muuttaako asiakkaan puhe työkäytäntöjä? Tutkimus Bikvarviointimenetelmän vaikutuksista. Stakesin raportteja 34/2008.
- Iikkanen, Pia & Saari, Jarkko & Väliaho, Pia 2010. ”Usein pelkkä aikuisen läsnäolo riittää”. Oivan jälkihuolto ja sen psykososiaalinen tuki nuorten ja työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, Lahti. Hakupäivä 26.2.2013.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22591/Saari_Jarkko.pdf?sequence=2>
- Jalovaara, Esko 2012. Suomesta ihmisläheinen, lapsia ja nuoria kannustava yhteiskunta. Tampere: Mediapinta Oy.
- Jokinen, Pirjo Hannele 2011. Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Pro Gradu. Helsingin yliopisto, Helsinki. Hakupäivä 1.3.2013.
<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24885/graduloppu.pdf?sequence=2>>
- Jolkkonen, Ari 2005. Laadukas opinnäytetyöprosessi? Hakupäivä 4.10.2012.
<http://www.oamk.fi/opinnaytehanke/docs/tyoseminaari_helsinki/ari_jolkkonen.pdf>
- Julkunen, Ilse 2003. Asiakkaiden osallisuus ja itsearviointi. Hakupäivä 10.3.2012.
<http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/A1FEB024-2076-4337-8A06-AB7928065AD8/0/Finsoclehti_1_03.pdf>
- Jurvansuu, Riitta 2012. Oulun kaupungin perhehoitoyksikön jälkihuollossa olevien asiakkaiden tilannekatsaus vuosina 2009, 2011 ja 2012. Perhehoito, Oulun kaupunki.
- Kajanoja, Ninja 2011. ”Enemmän ollu aina hyvä juttu ku huono juttu.” Lahtelaisesta lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia jälkihuoltopalveluista. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, Lahti. Hakupäivä 1.3.2013.
<<http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/28042/kajanoja.ninja.pdf?sequence=1>>
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martta & Marjamäki, Pirjo (toim.). 2011. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Kantelinen, Susanna 2008. Opiskelen, siis koen: kohti kokevan subjektin tunnistavaa korkeakoulututkimusta. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja, B-93. Hakupäivä 1.12.2012.
<<http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b93.pdf>>
- Karvinen-Niirikoski, Synnöve & Koivisto, Juha & Yliruka, Laura 2009. Sosiaalialan työolot puntarissa. Teoksessa Karvinen-Niirikoski, Synnöve & Koivisto, Juha & Yliruka, Laura (toim.). Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:6. Sivut 13-21.
- Keskitalo, Sirpa 2012. Kumppanuutta, voimavaroja ja dialogia perhehoitoon –hanke 2011-2012. Lyhyt loppurapotti. Ihme ja Kumma, koulutus- ja työnohjauspalvelut.
- Keskitalo, Sirpa & Kontulainen, Sirpa & Niskanen, Helena 2011. Kumppanuutta, voimavaroja ja dialogia perhehoitoon. Oulun perhehoidon hanke 31.8.2011. Perhehoito, Oulun kaupunki.
- Kiikala, Irma 2000. Asiakaslähtöisyys toiminnan periaatteena sosiaali- ja terveyshuollossa. Teoksessa Nouko-Juvonen, Susanna & Ruotsalainen, Pekka & Kiikala, Irma (toim.). Hyvinvointivaltion palveluketjut. Helsinki: Tammi. Sivut: 112-121.

- Kiviniemi, Kirsi 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS kustannus. Sivut 70-85.
- Kivistö, Jaana 2006. ”Missä mä olisin muuten?” Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Lisensiaattityö. Turun yliopisto, Turku. Hakupäivä 3.12.11.
<<http://www.nuortenkeskus.fi/binary/file/-/fid/378>>
- Koivisto, Juha 2007. Kuinka paljon asiakkaan sana painaa? Bikva-menetelmän relationaalinen arviointi. Stakesin raportteja 21/2007.
- Koivisto, Juha 2009a. Bikva-menetelmä –Asiakaslähtöistä arviointia ja kehittämistä? Teoksessa Yliruka, Laura & Koivisto, Juha & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (toim.). Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2009:6. Sivut 126-141.
- Koivisto, Juha 2009b. Bikva – asiakkaat mukana kehittämisessä. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta & Vataja, Katri (toim.). Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Juva: Ws Bookwell Oy. Sivut 117-140.
- Kokkonen, Paulina 2005. Lastensuojelun jälkihuolto – ponnahduslauta itsenäiseen aikuisuuteen? Pro gradu. Helsingin yliopisto, Helsinki. Hakupäivä 26.11.11.
<<http://hdl.handle.net/10138/10249>>
- Koskinen, Anna-Kaisa 2007. ”Vaihtoehtoinen tarina”. Mikä on sosiaalinen muutostyö? SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 14, 2007.
- Krogstrup, Hanne 2004. Asiakaslähtöinen arviointi - Bikvan malli. FinSoc arviointiraportteja 1/2004.
- Kuisma, Katja & Lauren, Nina 2005. Saattaen matkaan. –Yhteistyön tarkastelua siirtymävaiheessa lastensuojelulaitoksesta jälkihuollon tukiasuntoon. Opinnäytetyö. Helsingin Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2005/KuismaKatjaLaurenNina2005.pdf>
- Kuntaliiton asiantuntijoiden verkkokolumni 2013. Nuorisotakuu tuli, mikä muuttui? Hakupäivä 18.2.2013.
<<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutiskirjeet/kolumnit/2013/Sivut/nuorisotakuu-tuli-mika-muuttui.aspx>>
- Kuokkanen, Ritva & Kiviranta, Mervi & Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 10. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kyllönen, Sirpa & Roth-Schulman, Eija 2007. ”Se on sitä itsenäistymisen tukemista”. Itsenäistyvien nuorten jälkihuolto Ylä-Savossa. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu: Iisalmi. Hakupäivä 3.12.2011.
<http://www.pslastensuojelu.fi/opinnaytetyot/Se_on_sita_itsenaistymisen_tukemista.pdf>
- Känkänen, Päivi 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksesta Brady, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 232-240.
- Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Hakupäivä 27.11.11.
<<http://www.sosiaaliporssi.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>>
- Laaksonen, Sari 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 17.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2010. Asiakkuus – sosiaalityön ydinteema. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.). Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. Sivut 7-15.

- Laitinen, Miikka 2009. Jälkihuolto nuoren itsenäisyyden tukena. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2009/9142b7_Helsinki_Laitinen_2009.pdf>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 1§. Hakupäivä 30.3.2013.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>>
- Lansdown, Gerison 2010. The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge. Sivut 11-23.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Hakupäivä 1.2.2013.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>
- Lindqvist, Tuija & Rajavaara, Marketta 1994 (toim.). Kehittämistyön itseanalyysiin. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 8/1994.
- Lindström, Kari 1994. Työyhteisön kehittämisen suunnittelu ja toteutus. Teoksessa Lindström, Kari (toim.). Terve työyhteisö-kehittämisen malleja ja menetelmiä. Helsinki: Painotalo Miktor. Sivut 29-39.
- Liukkonen, Reeta 2010. Joskus joutsenet näyttävät kurjilta – luovat ja toiminnalliset työmenetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa Taskinen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Sivut 114-127.
- Lämsä, Anna-Liisa & Takala, Sari 2009. Sosiaalisesti haavoitetun nuoren kohtaaminen ja kasvun tukeminen. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.). Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivut 185-196.
- Mahkonen, Sami 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Metteri, Anna & Lehtinen, Tuula & Saarnio, Merja 2000. Kitkasta kuulemiseen - kohti kansalaisen luottamusta. Tampere: PK-paino Oy.
- Mäkelä, Kati & Saastamoinen, Aija-Riitta 2009. Polku aikuisuuteen. Lastensuojelun jälkihuollon toteuttaminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Pro gradu. Kuopin yliopisto, Kuopio. Hakupäivä 1.3.2013.
<<http://bot.fi/j4>>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Nuorisotakuu tuli voimaan. Hakupäivä 18.2.2013.
<<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/01/nuorisotakuu.html>>
- Oranen, Mikko 2007. Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Hakupäivä 30.11.2012.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuus-raportti+Oranen.pdf>>
- Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Hakupäivä 30.3.2013.
<<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf>>
- Oranen, Mikko 2012. Lasten osallisuus. Hakupäivä 30.11.2012.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>>
- Oulu akkuna 2011. Kaupungin organisaatio ja Oulu-konserni. Hakupäivä 11.12.2011.
<<http://akkuna/Kaupunki/Paatoksenteke/Toimielimet/Organisaatiokaavio/etusivu.htm>>
- Oulu akkuna 2013. Hyvinvointipalvelut. Henkilöstöinfo tarjosi tiukan kaksituntisen asiaa. Hakupäivä 11.1.2013.

- <http://akkuna/Sote/Tietovarastot/Tiedotearkistot/Uutiset/Soten_uutiset/henkilostoinfo08122012.htm>
- Oulun kaupunki 2012. Hyvinvointipalvelut. Hakupäivä 15.11.2012.
<<http://www.ouka.fi/oulu/paatoksenteke-ja-hallinto/hyvinvointipalvelut>>
- Oulun seudun lastensuojelun kehittämisyksikkö –hanke 2009. Ohjeistus lastensuojelulain mukaisen jälkihuollon järjestämisestä ja työskentelystä. Jälkihuollon teemaryhmä.
- Pelto-Huikko, Antti & Säkjärvi, Maija 2007. Kehittämistyön tulokset pysyviksi nuorten tukipalveluiden juurruttamisessa. Teoksessa Tarvainen, Tom & Pietiläinen, Ville & Kuure, Tapio (toim.). Nuoret eivät odota Palvelurakenteen muutos nyt. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:61. Sivut 123-141.
- Penttinen, Antti 2006. A-klinikan toiminnan kehittäminen ja BIKVA –arviointi. Pro gradu. Kuopion yliopisto, Kuopio. Hakupäivä 11.3.2012.
<<http://groups.stakes.fi/NR/ronlyres/E2D788FD-E322-458A-A696-98BB63B0223D/0/penttinengradukes%C3%A4kuu2006.pdf>>
- Piironen, Tiina 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä -hanke. Hakupäivä 30.11.2012.
<<http://urly.fi/4mZ>>
- Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.). Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. Sivut 19-74.
- Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.). 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Puttonen, Matti 1993. Työyhteisön kehittäminen. Juva: WSOY.
- Puustinen-Korhonen, Aila 2009. Mitä uutta uusi lastensuojelulaki on tuonut? Hakupäivä 28.10.2011.
<<http://kotisivukone.fi/files/pirpana2.kotisivukone.com/lastensuojelulakipirpana8.5.pdf>>
- Pösö, Tarja, 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakesin tutkimuksia 133.
- Reijonen, Mikko 2011. Yhteisellä asialla, asiakkaan kanssa – asiakaslähtöisen arvioinnin Bikva-menetelmä ja sen käyttö. Ammatillinen lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto, Tampere. Hakupäivä 10.3.2011.
<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00125.pdf>>
- Robson, Colin 1994. Real world research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers. Oxford: Blackwell.
- Robson, Colin 2000. Käytännön arvioinnin perusteet. Helsinki: Tammi.
- Robson, Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Romppainen, Sanna 2008. Etelä-Karjalan lastensuojelun kehittämishanke 2006-2008. Loppuraportti. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja B.4:2008. Hakupäivä 27.11.2011.
<http://www.socom.fi/dokumentit/Julkaisut/EKLJK_loppuraportti.pdf>
- Ronkainen, Suvi 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Rousu, Sinikka 1999. Katsaus lastensuojelun nykytilaan ja haasteisiin. Teoksessa Holma, Tupu (toim.). Asiakaslähtöiset palveluprosessit. Perusta laadulle vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa sekä lastensuojelussa. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Sivut 13-22.
- Ruotsalainen, Pekka 2000. Asiakaslähtöinen palveluketju ja tietoteknologia. Teoksessa Nouko-Juvonen, Susanna & Ruotsalainen, Pekka & Kiikala, Irma (toim.). Hyvinvointivaltion palveluketjut. Helsinki: Tammi. Sivut 7-32.

- Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salmela, Tuula (toim.) 1997. Autetaanko asiakasta - palvelaanko potilasta? Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Saukko, Merja 2008. ”Se tosiaan vaihtelee...se elämäkulku”: lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Pro gradu. Tampereen yliopisto, Tampere. Hakupäivä 1.3.13.
<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02755.pdf>>
- Seppänen-Järvelä, Riitta 2008. Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin. Kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodonmuutos. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen, Vappu (toim.). Kehittämistyön risteyksessä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Sivut 17-34.
- Shier, Harry 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society* 15 (2). Sivut 107 - 117.
- Sinkkonen, Sirkka & Kinnunen, Juha 1994. Arviointi ja seuranta julkisella sektorilla. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Stakes & Suomen Kuntaliitto 1999. Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000 luvulle. Valtakummallinen suositus. Hakupäivä 30.3.2013.
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76248/laadunhallinta2000.pdf?sequence=1>>
- Sosiaaliportti 2012. Lastensuojelun kehittämisohjelma 2004-2007. Hakupäivä 12.1.2012.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelun_kehittamisohjelma>
- Taipale, Vappu & Hämäläinen, Hannu 2007. Kertomuksia sosiaalisista innovaatioista. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.
- Taskinen, Sirpa. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.
- Tekes 2011. Video aiheesta: Asiakaskeskeisyydestä asiakaslähtöisyyteen. Hakupäivä 29.3.2013.
<<http://www.tekes.fi/ohjelmat/sosiaalijaterveyspalvelut/Ajankohtaista/asiakaskeskeisyydesta+asiakaslahtoisyyteen?type=news>>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013a. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä. Hakupäivä 14.4.2013.
<<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu/grafiikkasivu?eventGraph=17&currentEvent=newPermalink>>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012b. Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta. Hakupäivä 14.4.2013.
<<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?currentEvent=newPermalink/>>
- Tietoa Oulusta 2012. Hakupäivä 16.12.2012.
<<http://www.ouka.fi/oulu/oulu-tietoa>>
- Timonen, Sari 2011. Asuminen. Teoksessa Aaltonen, Kimmo (toim.). Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy. Sivut 86-98.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Taskinen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print Oy. Sivut 6-17.
- Toikko, Timo. 2011. Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Ruuskanen, Petri & Savolainen, Katri & Mari, Suonio (toim.). Toivo sosiaalisessa - Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIPress. Sivut 103-117.
- Toikko, Timo 2012. Sosiaalipalveluiden kehittämissuunnat. Tampere: University Press.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Hakupäivä 29.3.2013.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf>
- Törmä, Sinikka & Kaakinen, Juha & Uusi-Niemi-Pirhonen, Mari & Laiho, Kristiina 2009. Jälkihuoltoselvitys. Havaintoja lastensuojelun jälkihuollon tilasta 12 kunnassa vuonna 2009. Hakupäivä 6.12.2011.
<http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/JALKIHUOLTOSELVITYS_2009.pdf>
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18.
- Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Niskanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana 2012. ”Suojele unelmia, vaali Toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.
- Vedung, Evert 2003. Arviointiaalto ja sen liikkeelle panevat voimat. Hakupäivä 30.1.2013.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75427/tp2_03.pdf?sequence=1>
- Veivo-Lempinen, Leo 2009. Matka koulukiusatusta erityisopettajaksi. Teoksessa Lämssä, Anna-Liisa (toim.). Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivut 85-96.
- Verve 2013. Kuntoutus – tutkimus - konsultointi. Hakupäivä 21.4.2013.
<<http://www.verve.fi/WebRoot/1018779/Etusivu.aspx?id=1018784>>
- Virtanen, Petri & Suoheimo, Maria & Lamminmäki, Sara & Ahonen, Päivi & Suokas, Markku 2011. Matkaopas asiakaslähtöiseen sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Hakupäivä 30.3.2013.
<<http://www.udi.fi/aineistot/matkaopas-asiakaslahtoisten-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-kehittamiseen>>
- Vuorela, Terho 1990. Toiminnan arvioinnin tutkimusotteiden kehitys. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Vuorela, Terho 1997. Arvioinnin tilaajan opas. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Vääri, Anni. 2006. ”Joku vähän tuuppii”- käsityksiä lastensuojelun jälkihuollosta kahdessa Varsinais-Suomen kunnassa. Pro gradu. Turun yliopisto, Turku. Hakupäivä 12.12.2012.
<<http://urly.fi/6xL>>
- Wyn, Johanna & White, Rob 1997. Rethinking Youth. Lontoo: Sage.
- Øvretveit, John 1993. Moniammatillisen yhteistyön opas. Helsinki: Hakapaino.

LIITTEET

Liite 1. Jälkihuoltoon liittyviä Pro graduja

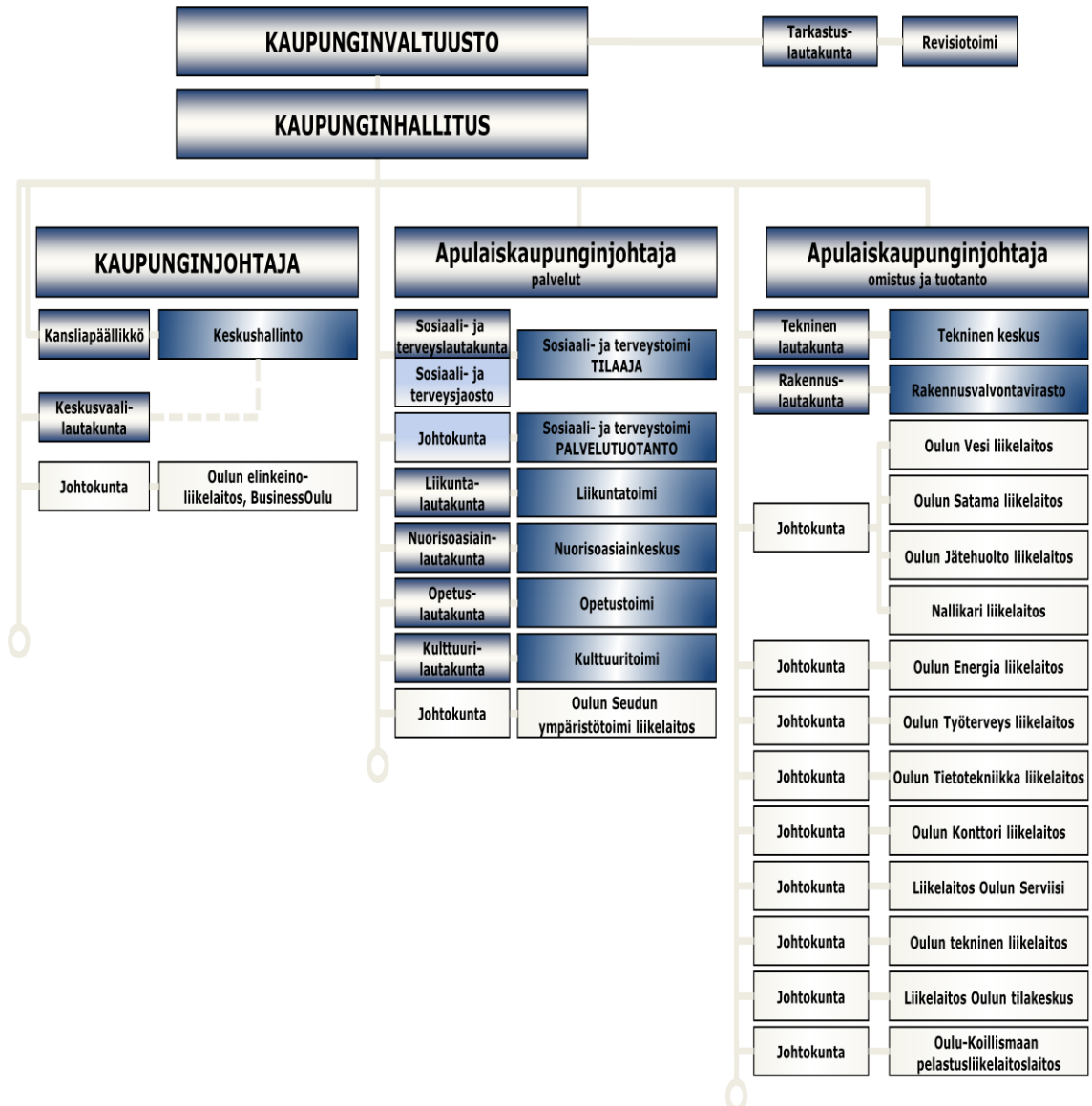
Tutkija (-t) ja tutkittava	Tutkimuskohde/-tarkoitus	Tiedonkeruumenetelmä/ Metodi	Keskeiset tulokset
Jokinen (2011) Nuoret (N=8)	Lastensuojelun avo- huollon jälkihuollossa olevien nuorten koke- muksia ammatillisesta tuki- henkilötoiminnasta	Haastattelu Fenomenologia	Kokemus tukihenkilötoiminnasta on merkityksellistä nuorelle tukihenkilön ja nuoren välisen hyvän ja toimivan suh- teen ansiosta.
Huotari (2010) Nuoret (N=6) Sosiaalityöntekijät (N=4)	Lastensuojelun jälkihuol- toa ja sen vaikutuksia nuorten itsenäistymi- seen kuvaaminen.	Haastattelu Elämönhallintatesti Asiakirjat Kvalitatiivinen tutkimus	Nuoret kokevat itsenäistymisen toimin- nan muutoksena ulkoisessa toiminnas- sa, lähiympäristön toiminnassa sekä sisäisenä muutoksena. Sosiaalityönteki- jät näkevät nuoren itsenäistymisen ulkoisen toiminnan muutoksena ja nuoren sisäisen arvojen kehittymistä- pahtuma.
Mäkelä ja Saasta- moinen (2009) Sosiaalityöntekijät (N=3)	Kokemuksia ja näke- myksiä lastensuojelun jälkihuollon toteuttami- sesta.	Haastattelu, Havainnointi Kvalitatiivinen tutkimus	Nuorten kanssa tehtävä sosiaalityö on haastavaa. Työntekijöiden taakkaa ke- vennettävä mahdollisin lisäresurssein. Sosiaalityöntekijät kokevat roolinsa jälkihuollossa koordinoijana, saavat tehdä työtä itsenäisesti.
Saukko (2008) Sosiaalityöntekijät (N=9)	Jälkihuoltopalvelut, pal- velujen kehittämismah- dollisuudet ja sijaishuol- lon vaikuttavuus jälki- huoltovaiheessa pienes- sä seutukunnassa.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Vähän asiakkaita, yksilölliset jälkihuol- topalvelut. Tiedon ja koulutuksen tarve. Peruskoulun suorittaminen vaikuttavuus- den mittarina ja syrjäytymisen ennalta- ehkäisijänä.
Vääri (2006) Nuoret (N=6) Sosiaalityöntekijät (N=4)	Jälkihuollon toteutumi- nen ja kehittämiskoh- teet.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Sosiaalityön tavoitteet korostuvat. Jälki- huolto on taloudellista tukea, auttamista, myös kontrolloimista. Nuoret: jälkihuol- lostä tiedottamisessa, käytännön asioi- den ohjaamisessa ja nuoren lähiverkos- ton tukemisessa kehitettävää.
Kokkonen (2005) Nuoret (N=6)	Lastensuojelun jälkihuol- lossa olevien, täysi- ikäisten nuorten koke- muksia ja toiveita jälki- huollosta.	Teemahaastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Sosiaalityöntekijän luona hoidetaan taloudellisia asioita ja keskustellaan arjen asioista Jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoret arvelevat pärjäävänsä pääosin läheisverkoston tuella.
Härkönen (2003) Sosiaalityöntekijät (N=1132)	Jälkihuollon toteuttami- nen täysi-ikäisen nuoren kohdalla.	Postikysely Kvalitatiivinen tutkimus	Jälkihuoltoa toteutetaan lain mainitse- min tukimuodoin, tavallisimmin asumi- sen järjestämisellä ja taloudellisella tuella sekä neuvonnalla ja ohjauksella.
Hynninen (2003) Nuoret (N=4) Jälkihuoltosuunnitel- mat (N=10) Tilastoaineisto (N=96)	Jälkihuollon tavoitteet ja asiakkaat.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Jälkihuollon tavoitteet työntekijälähtöi- siä. Nuorten tavoitteet eivät tule kuul- luiksi. Nuoren tieto jälkihuollosta vähäis- tä.

Liite 2. Jälkihuoltoon liittyviä oppinäytetöitä

Tutkija (-t) ja tutkitava	Tutkimuskohde/-tarkoitus	Tiedonkeruumenetelmä/ Metodi	Keskeiset tulokset
Ahde (2011) Työntekijät (N=4)	Perehdytyskansion tekeminen Tornion yksikköön.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Perehdytyskansio
Kajanoja (2011) Nuoret (N=6)	Auttaa lastensuojelulaitoksen työntekijöitä selviytymään, miten he voisivat kehittää jälkihuoltotyötä ja tarjota nuorille laadukkaita jälkihuoltopalveluja	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Nuoret ovat tyytyväisiä palveluihin ja heille on tärkeintä se, lastensuojelulaitoksen tukeen pystyi luottamaan, tarvittaessa apua sai keneltä tahansa työntekijältä. Nuoret ilmaisevat myös epäilyksensä työntekijöiden ajan riittävydestä, mikäli nuorella olisi enemmän ongelmia itsenäistymisensä kanssa.
Ilikkanen, Saari ja Väliaho (2010) Sosiaalityöntekijät (N=7) Nuoret (N=5)	Oivan jälkihuolto ja sen psykososiaalinen tuki.	Haastattelu Kyselylomake Kvalitatiivinen tutkimus	Työntekijöillä on 1-4 jälkihuolto nuorta ja he toteuttivat työtään yksilöllisesti jälkihuoltotyölle varattujen resurssien mukaan. Jälkihuoltotyö on moninaista ja nuorten yksilöllistä tarpeista lähtevää. Nuoret saivat jälkihuoltoa useimmilta palvelun tarjoajalta. Nuoret pääsääntöisesti tyytyväisiä jälkihuoltoon, osa kaipasi tiiviimpää yhteydenottoa, yhteistä aikaa ja tekemistä.
Laitinen (2009) Nuoret (N=9)	Tarkastellaan koulukodista vuosina 2004 ja 2005 lähteneiden nuorten itsenäistymistä.	Seurantalomakkeet Kvalitatiivinen tutkimus	Nuoret ovat pääosin tyytyväisiä saamiinsa tukitoimeen.
Ainasoja, Mykkänen ja Tikkanen (2008) Nuoret (N=7)	Jälkihuollon toimivuus nuorten näkökulmasta.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Nuoret ovat tyytyväisiä jälkihuoltoon. Nuorten sitoutuminen jälkihuoltoon vaikutti nuorten mielestä työntekijöiden suhtautuminen ja käyttäytyminen nuoria kohtaan. Nuorille tulee kertoa jälkihuollosta ja sen tuomista hyödyistä ajoissa.
Kyllönen, Roth-Schulman (2007) Sosiaalityöntekijät (N=8)	Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä 18-21-vuotiaiden nuorten jälkihuollon nykytilanteesta ja kehittämistarpeista.	Haastattelu Kvalitatiivinen tutkimus	Jälkihuolto on tärkeä ja merkityksellinen tuki nuorelle. Yleisemmin tukeminen on asumisen taloudellista tukemista. Käytännön jälkihuoltotyöhön tarvitaan lisää ohjeistusta ja koulutusta.
Kuisma ja Lauren (2005) Nuoret (N=4) Sosiaalityöntekijät (N=4) Omahoitaja (N=5)	Yhteistyön toimivuus itsenäistymisvaiheessa.	Haastattelu Postikysely Kvalitatiivinen tutkimus	Nuoret ja työntekijät ovat tyytyväisiä yhteistyöhön. Omahoitajista (osan mielestä) yhteistyö toimii, toisten mielestä siinä olisi paljon kehitettävää.

Liite 3. Oulun kaupungin organisaatio 1.1.2011 (Oulu akkuna, hakupäivä 11.12.2011).

Liite 4. Oulun kaupungin Sosiaalinen hyvinvointi (Oulu akkuna 2013, hakupäivä 11.1.2013).

Sosiaalinen hyvinvointi, palvelujohtaja Arja Heikkinen

Yhteiset palvelut

Sosiaalipalvelu Palvelupäällikkö Anna-Liisa Karppinen	Lastensuojelupalvelu Palvelupäällikkö Hilkka Karttunen (vs. Teija Sulisalo)	Asumis- ja päiväpalvelut Palvelupäällikkö Lea Järvenpää	Mielenterveys- ja päihdelaitospalvelut Vs. Palvelupäällikkö Marjo Kiviniemi	Mielenterveys- ja päihdeavopalvelut Palvelupäällikkö Kari Ruonala
Sosiaalipäivystyspalvelut Sosiaalipäivystysyksikö 1.1.2013 UusiOulu, Kempele, Tyrnävä, Liminka, Hailuoto, Lumijoki ja Muhos	Tilannearviopalvelut	Alue 1 Työkeskus kontinkangas Toimintakeskukset Kipinä ja Oulunsalo Avotyötoiminta Oulun kierrätyskeskus kehitysvammaisten ap7ip toiminta	Päihdekliniikka UusiOulu	Lääkäripooli
Aikuissosiaalitoiminnan palvelut Alueellinen aikuissosiaalitoiminta, Pohjoinen ja Eteläinen alue Työtoimintapalvelut, TYP Talous- ja velkaneuvonta	Alueellinen lastensuojelutoiminta, Tuiran asema	Alue 2 Tsemppi, Haukipudas Toimintakeskukset: Haukipudas (Hukantie), Yli-II, (Virike), Ylikiiminki (Karpalo), Oulu (Lehtoranta) Kehitysvammaisten päivätoiminta, Kiiminki	Psykiatrisen avo-osasto 2, lopettaa toimintansa 30.8.2013	Eteläinen MTT, Oulu • päivystys •4 aluetyöryhmää UusiOulu harmonisointi kevään 2013 aikana
Maahanmuuttajapalvelut	Alueellinen lastensuojelutoiminta, Keskustan lastensuojeluasema	Alue 3 Otsokoti ja Merikotkan asuntola, Oulu Jäälin asumisyksikkö 1.1.2013 Ohjaaja- ja avustajapalvelut	Psykiatrisen vaativan hoidon osasto 3 Siirtyy Oys:n toiminnaksi 1.9.2013	Pohjoinen MTT, Oulu • 2 aluetyöryhmää UusiOulu harmonisointi kevään 2013 aikana
Perheiden tukipalvelut Alueellisesti ehkäisevä perhetyö, perhesosiaalitoiminta Perheoikeudellinen palvelu: huolto- ja tapaamisselvitykset, lastenvalvonta	Perhekuntoutuspalvelut Sanginsuon ympärivuorokautinen perhekuntoutus ja päiväperhekuntoutus Mellenius	Alue 4 Heinälohen asunnot, taatontupa ja Lintulammen palvelukoti (kehitysvammaisten asuminen)	Psykiatrisen ak. osasto 4 Siirtyy Oys:n toiminnaksi 1.9.2013	Avopäihdepalvelut Oulu ja Road haukipudas UusiOulu harmonisointi vuodenvaihte 2013
	Lastenkotipalvelu Metsola (nuoret) Onnela (pienet lapset)	Alue 5 palvelukodit Tervaluhti, Schjerbeck-koti, Weikonkoti, Honkalakoti syys 2013, Kangasrinteen asuntola.	Alue 6 Kenttätien palvelukeskus ja Timosenkoti (päihdekuntoutajat) Onni- ja Ilona -koti Haukipudas	Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut ja perheneuvonta, OuluUusiOulu harmonisointi kevään 2013 aikana
	Sijaishuollon palvelut /perhehoito		Alue 7 Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut AlliaMaria, Färinranta ja Tuiran Koskivirta 1.1.2013.	

Liite 5. Jälkihuoltotyöryhmä

Jälkihuoltotyöryhmä on kokoontunut 1-2-kertaa vuosittain, vuosina 2009-2012. Työryhmän tarkoituksena on edistää, tarkastella ja kehittää jälkihuollossa olevien, nuoria koskevia käytänteitä ja palveluita sekä kasvuprosessia sijaishuollosta itsenäisyyteen siirtymisestä perusopetuksesta lähtien opetuksen (Luovi ja ammattiopisto), kuntoutuksen (Verve), päihdepalvelujen (Redi/A-klinikka) lasten- ja nuorten psykiatrisen työryhmän (Lanu), työvoimapalveluiden (Typ), Metsolan lastenkodin, nuorisosiainkeskuksen, Setlementin ja perhehoidon edustajan näkökulmasta. Työryhmään osallistuvat perhehoidon palveluesimies ja ostopalvelu/jälkihuoltitiimin jäsenet. Työryhmän edustajien työnkuva omassa organisaatiossaan on nuorten kanssa tehtävää työtä vastaavana ohjaajana, ohjaajana, koordinaattorina, sosiaalityöntekijänä, palveluesimiestehtävässä ja sijaisperheenä toimiminen. Työryhmän ja eri tahojen toimintoihin tutustumisen ja kehittämistyön alkamisen jälkeen pyritään ottamaan kehitystyöhön mukaan jälkihuollossa olevia nuoria. Kehittämishankkeeni olen esittänyt työryhmälle 16.11.2011 ja 4.4.2012.

Liite 6. Saatekirje nuorille opinnäytetyöhön osallistumisesta

Hei! HALUATKO MIELIPITEILLESII VAIKUTTAVUUTTA? HALUATKO ÄÄNESII KUULUVILLE JA VAIKUTTAMAAN PÄÄTÖKSENTEKOIHIN SINUA KOSKEVISSA ASIOISSA?

MEITÄ KIINNOSTAA, MITEN SINÄ OLET KOKENUT JÄLKIHUOLTOPALVELUT

Olen sosionomi (AMK) Riitta Jurvansuu. Toimin ohjaajana Oulun kaupungin perhehoito/sijaishuollossa. Opiskelen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaalialan kansalais- ja aluelähtöisen kehittämisen – sosiaalialan koulutusohjelmassa. Kansalais- ja asiakaslähtöisellä kehittämisellä tarkoitetaan yleensä asiakkaiden mielipiteiden, äänen kuulemistä sekä heidän kokemustensa keräämistä tavoitteena palvelujen kehittäminen. Opinnäytetyöni ”**Jälkihuolto rulettaa**”. **Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä** toteuttamiseen tarvitsen asiantuntijan näkemystä, eli *Sinun* mielipidettäsi.

Kehittämistyössäni, opinnäytetyössäni, on tarkoitukseni kerätä tietoa jälkihuollosta, nuorten tilanteesta ja heidän mielipiteistään. Pää tavoitteena opinnäytetyössäni on selvittää mitkä perhehoidon/sijaishuollon palvelut tukevat tai eivät tue nuorten mielestä heidän osallisuuttaan kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään. Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat 20-vuotiaat Oulun kaupungin jälkihuollossa olevat nuoret. Lähtökohtana on, että nimenomaan **Sinulla** on oleellista tietoa ja kokemusta, joita haluaisit jakaa jälkihuoltopalveluiden kehittämiseksi. Tätä tietoa tulen hakemaan haastattelun avulla käyttäen Bikva-menetelmää.

Osallistujien kesken arvotaan mm. 1kpl/Stockmanin 50€ ja 9kpl/Stockmanin 20€ lahjakortteja, Finnkinon elokuvalippuja jne.

Bikva-mallissa on neljä vaihetta:

1. **Bikva-malli alkaa ryhmähaastattelulla**, jossa *Sinulla* on mahdollisuus kertoa ja perustella, mitä pidät myönteisenä tai kielteisenä Oulun kaupungin jälkihuollon toiminnassa, mitkä perhehoidon/sijaishuollon palvelut tukevat tai eivät tue nuorten mielestä osallisuuttasi kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.
2. **Sosiaalityöntekijöiden haastattelu**. Haastattelussa keskustelun ”moottorina” toimivat mm. *Sinun* näkemyksesi. Työntekijöiden ryhmässä pohditaan omia työkäytäntöjä ja palautteiden pohjalta tehdään konkreettisia ehdotuksia palvelujen parantamiseksi.
3. **Perhehoidon/jälkihuollon palveluesimiehen haastattelu**, jossa keskustellaan mm. *Sinun* ja sosiaalityöntekijöiden antamasta palautteesta.
4. **Tieto viedään lopuksi poliittisille päättäjille**. Tämä vaihe toteutetaan tässä kehittämissuunnitelmassa tiedon viedä Oulun kaupungin lastensuojelun johtoryhmälle. Tämä antaa konkreettisesti vaikuttavuutta yksilön, *Sinun mielipiteellesi*.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista. Haastattelijana toimii verkostokoordinaattori Helena Niskanen. Bikva-mallin mukaan haastattelu muodostuu vapaasta keskustelusta rennossa ilmapiirissä, jossa jokaista kuunnellaan. ”Tukihenkilöitä” on paikalla, joten keskustelun syntyemisestä ei tarvitse olla huolissaan. Haastattelu ja mielipiteet kirjataan reaaliaikaisesti tietokoneen ja datatykin avulla. Keskustelijat voivat kommentoida kirjauksia välittömästi ja tehdä mahdollisia korjauksia. Lopuksi kirjaukset ja keskustelut käydään läpi tiivistäen. Keskustelun kulku nauhoitetaan, mikäli se haastateltaville sopii. Haastattelun arvioitu kesto on noin 1–2 tuntia. Ilmoitan myöhemmin tarkan haastatteluajan ja haastatteluajan sen jälkeen kun suostumuksesi olen saanut. Haastattelussa tulleet mielipiteet ja tieto on **ehdottoman luottamuksellista**. Haastattelumateriaali käsitellään **nimettömänä**. Saatu materiaali säilytetään lukitus tilassa kehittämishankkeen ajan ja ne hävitetään työn valmistuttua Henkilötietolain (22.4.1999/523) mukaisesti. Opinnäytetyö valmistuu keuhällä 2013

Jokainen keskusteluissa esiin tullut ajatus ja kommentti on arvokas palveluiden kehittämistyön väline – tule siis mukaan kertomaan ajatuksistasi!

Tarjolla naposteltavaa ja palanpainiketta !

Yhteistyötä odottaen!

Riitta

Liite 7. Suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISESTA

Opinnäytetyö: ”Jälkihuolto rulettaa”. Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä.

Opinnäytetyön tekijä: Riitta Jurvansuu
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun Sosiaalialan koulutusohjelma

Suostun osallistumaan yllämainittuun opinnäytetyöhön antamalla näkemykseni nuorten jälkihuollon kehittämiseen. Osallistumiseni tulee koskemaan haastattelutilanteita.

Minulle on kerrottu opinnäytetyön tarkoitus ja kyseisessä kehittämistyössä käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on **vapaaehtoista**. Olen myös tietoinen siitä, että kehittämistyöhön osallistuminen **ei aiheuta** osallistujalle kustannuksia.

Suostun siihen, että haastatteluni nauhoitetaan ja keskustelusta ja muistiinpanoista tehdään yhteenveto, jota voidaan käyttää analysointiin ja tutkimustulosten julkaisemiseen. Osallistujan **henkilöllisyys tulee vain tutkijan tietoon ja henkilötiedot hävitetään** tutkimuksen valmistuttua *Henkilötietolain (22.4.1999/523)* mukaisesti. Osallistujalla on oikeus tutustua valmiiseen tutkimukseen.

_____/____ 2012
Paikka ja päiväys

_____
Osallistujan allekirjoitus ja puhelin
nimen selvennys

_____
sähköpostiosoite

Suuret kiitokset vaivannäöstäsi :) !

* * * * *

Olen yhteydessä Sinuun puhelimitse kahden viikon sisällä siitä, siitä kun olet saanut kirjeen. Muistithan merkitä yhteystietosi? Kiitos & Halutessasi voit saada opinnäytetyöni luettavaksesi ennen lopullista valmistumista ja myös sen valmistumisen jälkeen. Lähetän sen Sinulle sähköpostitse tai halutessasi postitse.

Ota tarvittaessa rohkeasti yhteyttä, vastaan mielelläni kysymyksiisi! Yhteystiedot ovat kirjeen alaosassa.

Ystävällisin terveisin

Riitta

Liite 8. Orientaatiomateriaalit Bikva-haastatteluihin osallistumisesta

Sosiaalityöntekijät

SISÄLLYS.....	1
1. Nuorten kokemukset jälkihuollon palveluista, mitkä ovat tukeneet kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.....	2
1.1. Nuorten tukeminen ja vastuun antaminen.....	3
1.2. Lähiverkoston tuki.....	10
1.3. Jälkihuollon suunnittelu	
2. Nuorten kokemukset jälkihuollon palveluista, mitkä eivät ole tukeneet kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.....	11
2.1. Lähiverkoston tukeminen.....	12
3. Nuorten kehittämissuhteita.....	18
4. Nuorten mielipiteet Bikva-haastatteluista.....	22

Palveluesimies

SISÄLLYS.....	1
1. Nuorten kokemukset jälkihuollon palveluista, mitkä ovat tukeneet osallisuutta kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.....	2
1.1. Nuorten tukeminen ja vastuun antaminen.....	3
1.2. Lähiverkoston tukeminen.....	11
2. Nuorten kokemukset jälkihuollon palveluista, mitkä eivät ole tukeneet osallisuutta kiinnittymisessä koulutus- ja työelämään.....	15
2.1. Nuorten tukeminen ja vastuun antaminen.....	16
2.2. Lähiverkoston tukeminen.....	25
2.3. Jälkihuollon suunnittelu.....	27
3. NUORTEN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA.....	30
4. SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA.....	32
5. MIELIPITEITÄ BIKVA-HAASTASTTELUSTA.....	35

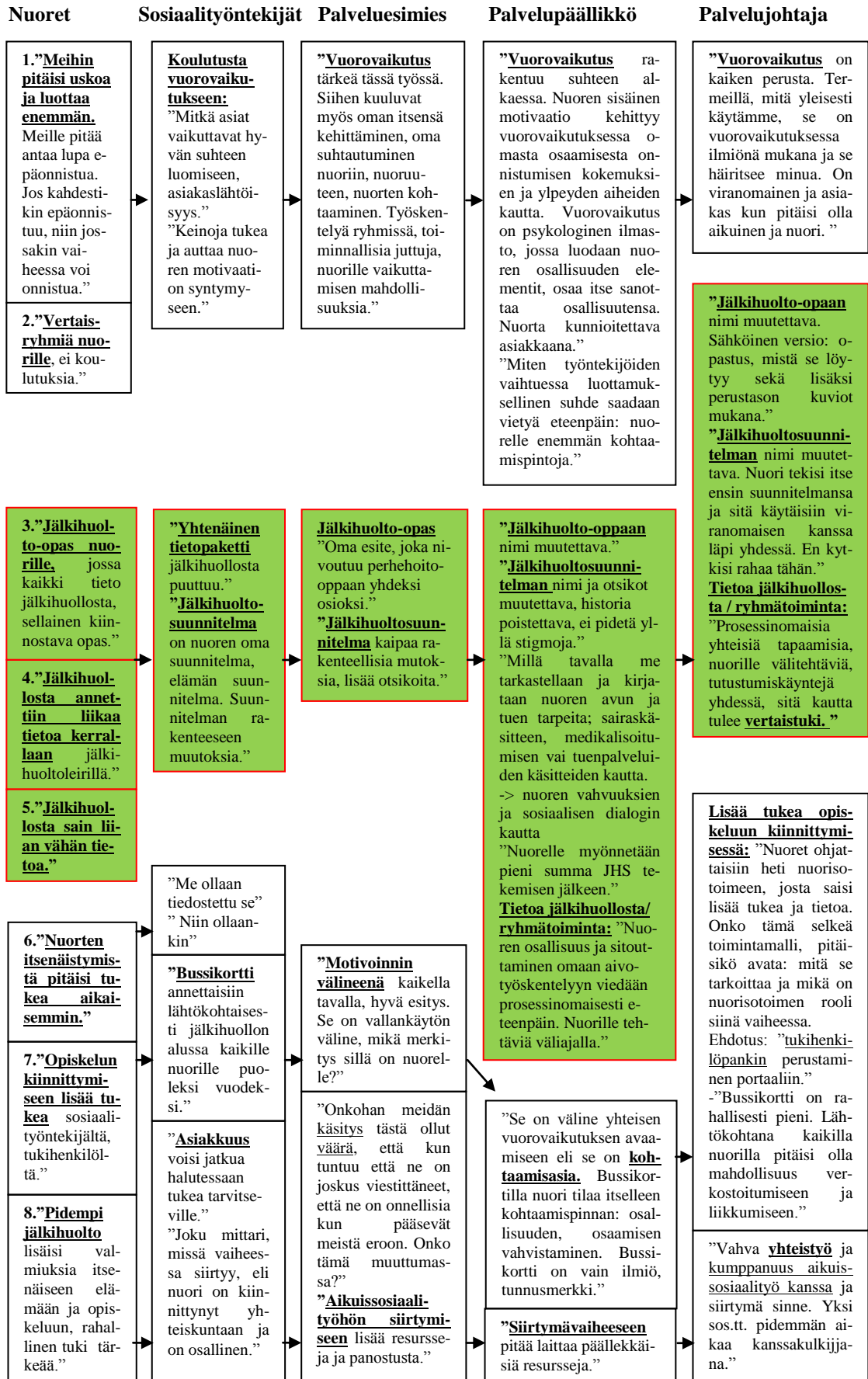
Palvelupäällikkö ja palveluesimies

SISÄLLYS I	
1. JOHDANTO.....	2
2. BIKVA-ARVOINTIMALLI.....	5
3. KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI BIKVA-VAIHEIDEN MUKAAN.....	12
3.1. Nuorilta saatu palaute.....	12
3.2. Sosiaalityöntekijöiltä saatu palaute.....	26
3.3. Palveluesimieheltä saatu palaute.....	36
4. KEHITTÄMISHANKKEEN TARKASTELU.....	42
4. KEHITTÄMISHANKKEEN JOHTOPÄÄTÖKSET.....	44
5. KEHITTÄMISHANKKEEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	50
6. KESKEISET TULOKSET JA PÄATELMÄT.....	52

Liite 9. Bikva-haastatteluiden yhteenveto. Nuorten ja lähiverkoston tukeminen, vastuun antaminen

Nuoret	Sosiaalityöntekijät	Palveluesimies	Palvelupäällikkö	Palvelujohtaja
Teema A. Jälkihuollon sisältö, nuoren oikeudet ja velvollisuudet				
"Jälkihuollosta sain liian paljon/vähän tietoa. On minulla oikeuksia ja velvollisuuksiaakin." "Hyvä suhde määrittelee kaiken."	"Tiedolla ja avun antamisella on merkitystä, sen pitäisi antaa nuorelle oikeaan aikaan nuoren kykyjen ja motivaation mukaisesti. Jotkut nuoret ovat oivaltaneet itsenäistymisen ja siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet."	"Tiedottamisen avainasemassa ovat työntekijät. Jälkihuoltopalvelut tulee olla jokaisen nuoren käytettävissä. Oikeudet ja velvollisuudet tiedostetaan, kun nuorille annetaan riittävästi tietoa ajoissa."	"Me pelaamme tiettyjen sääntöjen ja toimien mukaan. Välttämättä ei pysähdytä nuoren asialle. Tiedon antaminen etenee prosessiluontoisesti osa-alue kerrallaan."	"Tämä on lapsikohdainen asiakkuusprosessi, missä tietyt asiat pitäisi olla koko ajan keskusteluissa mukana, ei infoina tai leireinä vaan nuoren kykyjen ja tilanteen mukaisesti."
Teema B. Taloudellinen tuki: raha, bussikortti				
"Meitä on kuunneltu, kunnioitettu, meistä ollaan kiinnostuneita, ja meidän asioista välitetään."	"Bussikortti on motivointiväline omien asioiden hoitamisessa ja yhteisissä tapaamisissa. Sen kautta voi myös velvoittaa nuoria."	"Bussikortti on nuorelle elinehto jokapäiväisessä elämässä. Se on myös vallankäytön väline."	"Bussikortti ilmiönä on enemmän kuin vain bussikortti."	"Tässä on kaksoisviestintää. Tässä on joku rangaistus, keppi ja porkkana."
Teema C. Yhteistyö: verkostoituminen				
"Päätökset tehdään yhdessä sovittujen asioiden, sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti."	"Työntekijän tehtävänä on valvoa asioiden etenemistä ja tiedottaa yhteistyötahoja muutoksista. Aikuiset ja nuoret samalle puolelle nuorten kanssa tärkeää."	"Nuoren ja sijaisperheen näkökulmaa on kunnioitettava."	"Tässä selkeästi nousee roolin selkiinnytäminen, sosiaalityöntekijä tehtävä on viedä sitä prosessia. Nuoren kuuleminen ei tarkoita sitä, että ne päätökset tehdään nuoren tavalla vaan ne pitää perustella ja keskustella niistä. Siinä on välittävä ja kunnioitettava työote."	"Yhteistyö vaatii kaikkien osallistujien roolien ja käytäntöjen selkiinnytämistä, yhteistyön neuvotteluja vetäisi ulkopuolinen vetäjä." "Kannattaisi miettiä miten asioita määritellään, puhutaan, viestitään sille nuorelle."
Teema D. Tukitoimet				
"Meitä pitää tukea riittävästi ja sopivasti tarpeittemme ja toiveidemme mukaisesti. Lähiverkostolta tulee tärkein ja konkreettinen tuki."	"Tukiperhe tai tukihenkilö voi olla nuoren ainoa lähihenkilö, joka tukee häntä vuorokauden ajasta huolimatta. Sosiaalityöntekijä tuki loppuu nuoren täytettyä 21 vuotta, mutta sijaisperhe voisi olla nuorelle tarvittaessa tuki koko loppuelämän."	"Nuorten taitoja ja kykyjä tulee vahvistaa, niitä ei saa aliarvioida. Tukipalveluita pitäisi tarjota nuoren tarpeesta ja halusta lähtien."	"Nuori on ajatteleva, osaava nuori. Erityisen tärkeää on harkita, minkälainen tukihenkilö on, kumppanuus tärkeää tukihenkilön kanssa. On hirveän tärkeää saada sijaisperheeseen tai tukihenkilöön pidettyä jonkinlainen yhteys."	Tukihenkilön tärkeys korostuu nuorilla, joilla ei ole olemassa omaa sukulaisverkostoa. Jos on sukulaisia tai läheisiä, niin silloin tuki rakentuisi sinne suuntaan. Nuori valitsee tukihenkilön."

Liite 10. Bikva-haastatteluiden osallistujien kehittämisehdotuksia.

Liite 11. Bikva-haastatteluiden osallistujien mielipiteet Bikva-menetelmästä.

Nuoret	Sosiaalityöntekijät	Palveluesimies	Palvelupäällikkö	Palvelujohtaja
<p>”Bikva-<u>menetelmä</u> on <u>mielenkiintoinen, järjestyksellinen, ja hyvä</u> haastattelumenetelmä 20-vuotiaille nuorille.”</p>	<p>”<u>Haastattelumenetelmä</u> on <u>mielenkiintoinen</u> ja <u>hyödyllinen</u>.” ”Menetelmä on <u>toimiva väline</u> nuorten kuulemisessa heidän omasta näkökulmastaan. Nuorten esille nostamat aiheet vahvistavat käsitystä siirtymiseen järjestelmästä lähtöisestä työskenntelystä asiakaslähtöisempään suuntaan.”</p>	<p>”<u>Hyvä haastattelumenetelmä</u>”, jossa edetään portaittain eteenpäin kokemusasiantuntijoista työntekijöihin. Metodit ovat hyviä: sen jonka pitää olla keskiössä, kuullaan ensin ja sitten mennään prosessissa eteenpäin tai sivusuunnassa. Kaikki ovat samanarvoisia.” ”Bikva-<u>menetelmä on prosessi</u>, joka palvelee hyvin jälkihuollon kehittämistä. Tämähän kertoo myös siitä päätösvallasta, mikä tässä systeemissä on. Haastattelumenetelmä <u>on aikaa vievä, mutta siitä saa paljon tietoa</u>.”</p>	<p>”Bikva-<u>menetelmä</u> on <u>mielenkiintoinen</u>, vuorovaikutukseen perustuvana välineenä. <u>Kolmesta erilaisesta tarinasta</u> (nuoret, sosiaalityöntekijät ja palveluesimies) muotoutuu oman tarinansa elementtejä, joita tarkastellaan eri näkökulmista.”</p>	<p>”Bikva-<u>menetelmä</u> on <u>mielenkiintoinen</u>. Menetelmä <u>mahdollistaa arvioinnin monesta eri näkökulmasta</u> laajemmin: samasta asiasta nähdään erilaisia asioita ja ymmärretään eri tavalla. Käytännön työssäkin tulisi otia siten, että käsiteltävä asia asetellaan keskiöön ja niistä keskusteltaessa tulisi selvittää, miten kukin asian ymmärtää ja mitä sillä tarkoitetaan. Yleensä asioista katsotaan vain omasta näkökulmastaan ja laajempi ymmärrys jää puuttumaan.”</p>
	<p>”Haastattelun <u>tulokset antavat</u> kehitystyöhön ns. ”<u>kättä pidempää</u>” työyhteisön käyttöön, vaikka pienellä otoksella on saatu hyvää tietoa nuorten ajatuksista kehitettäessä jälkihuoltopalveluita -ajatuksen, asenteen ja toiminnan kehittämisen tueksi.”</p>	<p>”<u>Menetelmää voisi käyttää vähän nuoremmillekin</u>, ei pelkästään tässä näitä aikuistuvia.”</p>	<p>”<u>Osallisuuden käsite</u> on merkityksellinen ja mielenkiintoinen kaikissa elementeissä. Jokaiselle, nuorelle kuin palvelupäällikölekin, oman osallisuuden merkitys on suuri. Jos sille ei ole kieltä, sanoja, paikkaa tai yhteisöä, missä omaa osallisuuttaan saa toteuttaa, niin se on oman elämänhallinnan kannalta aika merkittävä haitta.”</p>	
	<p>”<u>Tietoa saa enemmän</u> kuin esimerkiksi kahden päivän koulutuksesta. Keskustelutilanne oli <u>työssä oppimista</u> parhaimmillaan.”</p>	<p>”Tämä on ihan oikeasti sellaista aineisto, mistä olisi <u>hyötyä muuallekin</u> kuin lastensuojeluun. Tuolla kun mietitään ns. syrjäytymiskysymyksiä ja työllisyyden juttuja joka paikassa ja sitä vatuloidaan”.</p>		<p>”Bikva-menetelmästä saatu aineisto nuorten kuulemisesta ja keskustelu lastensuojelun puolella olevien lasten ja nuorten tarpeista <u>tulisi saada koulutusorganisaatioiden käyttöön</u>. Meillä on osallistava, asiakaslähtöinen toimintamalli. Mutta on surullista, että koulutusputkissa oleva toimintamalli on mennyt niin kauas.”</p>